

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Listopad 2023

Studenti vysokých škol a jejich motivace stát se učitelem

Miroslav Procházka, Michaela Röschová, Anna Zelinková

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MS
MT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

„Tento výstup lze použít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>)“

Důvody nedostatku učitelů

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy je od prosince 2020 řešitelem projektu OP VVV (CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016404) s názvem Důvody nenastoupení absolventů pedagogických fakult do profese učitele, který reaguje na problematiku nedostatku učitelů v českém školství.

Cílem projektu je identifikovat zda, do jaké míry a proč absolventi pedagogických fakult a učitelských studijních programů na ostatních fakultách nenastupují k výkonu povolání, na které byli v průběhu svého vzdělávání připravováni. Nebo zda, do jaké míry a proč z profese učitele brzy odcházejí. Zároveň je ovšem cílem projektu identifikovat významné bariéry a faktory, které k nedostatku učitelů vedou, a to na různých úrovních:

- a) na individuální úrovni samotných učitelů či studentů připravujících se na profesní dráhu učitele;
- b) na úrovni vysokých škol a fakult, které studenty ke vstupu do učitelské profese připravují;
- c) na úrovni (především) základních a středních škol jako zaměstnavatelů učitelů;
- d) na úrovni státu zodpovědného (prostřednictvím ministerstva) za zajištění učitelů a péči o ně;
- e) na úrovni společenských předpokladů a podmínek pro výkon učitelského povolání.

Na základě analýz primárních i sekundárních zdrojů informací a dat z kvalitativních a kvantitativních šetření, rešerší zahraniční a domácí literatury a rozborů vybraných vzdělávacích politik budou v rámci projektu navrženy krátkodobé kroky i dlouhodobější opatření a strategie, které:

- 1) vytvoří předpoklady pro to, aby mezi poptávkou a nabídkou učitelů a pedagogických pracovníků na pracovním trhu v budoucnu již nenastávaly podobné výkyvy a nerovnováhy;
- 2) omezí nenastupování příslušných absolventů do povolání učitele a případně přispějí k návratu části těch, kteří již působí v jiných odvětvích a povoláních.

Studenti vysokých škol a jejich motivace stát se učitelem

Miroslav Procházka, Michaela Röschová, Anna Zelinková

Středisko vzdělávací politiky, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Listopad 2023

Obsah

1. Úvod	5
2. Základní informace o šetření studentů vysokých škol a o struktuře souboru	7
2.1 Průběh šetření	7
2.2 Základní údaje o struktuře souboru	8
2.2.1 Studenti učitelských programů („Učitelé“)	8
2.2.2 Studenti nečitelských programů („Ne-učitelé“)	11
3. Co motivuje k výběru učitelské profese a co od ní odrazuje	14
3.1 Struktura motivů pro (ne)výběr učitelské profese	17
3.2 Proč se stát učitelem	22
3.2.1 Analýza odpovědí na otázku q13	22
3.2.2 Analýza odpovědí na otázku q14	32
3.3 Proč studenti chtějí být učiteli	43
3.3.1 Analýza odpovědí na otázku q15	43
3.3.2 Analýza odpovědí na otázku q16	54
3.4 Strategie výběru učitelské profese	66
4. Profesní plány studentů	74
4.1 Stanou se ze studentů učitelé?	74
4.1.1 Profesní vyhlídky u studentů učitelských programů	74
4.1.2 Ochota učit u studentů nečitelských a nepedagogických programů	78
4.1.3 Trendy v profesních perspektivách studentů	79
4.2 Ze kterých studentů se stanou učitelé?	81
4.2.1 Studenti učitelských programů	83
4.2.2 Studenti nečitelských a nepedagogických programů	88
4.3 Finanční ohodnocení	89
5. Průběh studia	92
6. Závěry	97
7. Přílohy	101

I. Úvod

Hlavním předmětem projektu „Důvody nenastoupení absolventů pedagogických fakult do učitelské profese“ je problematika nenastoupení absolventů učitelských studijních programů pedagogických i nepedagogických fakult do učitelské profese a otázka důvodů jejich předčasného opouštění této profese, která je zasazena do širší problematiky předpokládaného nedostatku učitelů v českém školství. Důvodů nedostatku učitelů je celá řada. Jedním z nich je i předpokládaný vysoký podíl absolventů pedagogických programů, kteří nenastupují do povolání učitele nebo pedagogického pracovníka.

Příčin takového jevu je nepochybně více, například¹:

1) Mezi studenty jsou i jedinci, kteří s tímto úmyslem již nastupují do studia. Jejich cílem totiž není učitelské povolání, ale pouze získání vysokoškolské diplomu. Pedagogické fakulty jsou někdy považovány za jednodušší způsob, jak toho dosáhnout. Výzkumy rovněž potvrzují, že pro řadu studentů není studium na pedagogických fakultách jejich první volbou, ale jedná se o náhradní řešení, když se studentům nepodařilo dostat na obor první volby.

2) Důvodem je i celospolečenské klima a náročnost profese (nízké finanční ohodnocení, snižující se prestiž učitelského povolání, omezené možnosti profesního růstu, vysoká zátěž učitelů a rostoucí náročnost jejich povolání apod.), což v kombinaci s mnoha jinými nabídkami pro absolventy vysokých škol na trhu práce, odrazuje od práce učitele i ty, kteří o tom původně vážně uvažovali;

3) Významnou roli mohou sehrát i samotné fakulty vzdělávající učitele, které mohou studenty od nástupu do profese odradit příliš teoreticky orientovaným odborným vzděláváním odtrženým od pedagogické/učitelské praxe (stále ještě s příliš nízkým podílem praktické přípravy).

Toto tedy byly některé předpoklady příčin nedostatku učitelů, které jsme se snažili v projektu posoudit, ověřit jejich platnost či ukázat, že skutečnost je komplikovanější. Proto je potřeba vědět více o tom, proč vlastně studenti volí studium učitelství, podle čeho se rozhodují, jak vidí své studium, zda jsou se svou volbou spokojeni a jaké jsou jejich profesní plány po studiu. Mezi řadou dalších nástrojů (vlastní šetření, analýzy dat z externích šetření, rešerše relevantní odborné literatury apod.) jsme realizovali kvantitativní šetření mezi studenty učitelských a pedagogických studijních programů na vysokých školách, které nám přiblížilo důvody, které jedince vedou k volbě tohoto studia, ukázalo, jak studenti hodnotí studium učitelství a jak uvažují o své budoucí profesní kariéře.

Tento text tedy shrnuje analýzy realizované s daty ze zmiňovaného šetření². Největší pozornost je věnována motivaci studentů pro volbu učitelské profese (pozitivní, ale i negativní – tedy studium faktorů, které vedou

¹ Viz popis příčin problému v Žádosti o podporu projektu.

² Některé dílčí pohledy už jsme zpracovali a zveřejnili na webu: <https://pages.pedf.cuni.cz/nedostatekucitelu/>.

k volbě studia učitelství či od volby učitelské profese naopak odrazují) a provázání motivačních faktorů s dalším (předpokládaným) profesním uplatněním po absolvování studia. Nejedná se tedy o jejich reálné uplatnění, ale o profesní plány. Věnovat se budeme také tomu, jak studenti hodnotí průběh studia na VŠ. Porovnávat budeme především postoje a názory studentů pedagogických (učitelských) programů se studenty programů neučitel-ských (pedagogických i nepedagogických).

Podobná témata jako v našem šetření byla zkoumána i v šetření, které pro MŠMT realizovala agentura Factum Invenio v roce 2009³, nabízí se tedy pokusit se porovnat výsledky obou šetření tam, kde je to možné. Metodologické rozdíly mezi oběma šetřeními jsou bohužel poměrně značné (jiné znění otázek na podobná témata, jiné baterie v obdobných otázkách, jiné použité škály a rovněž jiná konstrukce výběrového vzorku), takže možnosti sofistikovaného statistického porovnání jsou poměrně malé. Přesto se o to v relevantních případech pokusíme. Tomuto porovnání se budeme věnovat především v kapitole o dalších profesních plánech studentů.

Následující **kapitola 2** obsahuje základní informace o charakteru a průběhu šetření a také podrobné informace o struktuře zkoumaného souboru. Nejrozsáhlejší **kapitola 3** se z mnoha různých pohledů věnuje pozitivní i negativní motivaci ke studiu. **Kapitola 4** rozebírá další profesní plány studentů (včetně porovnání s rokem 2009) a analyzuje rovněž jak tyto profesní plány souvisejí s deklarovanou motivací ke studiu. **Kapitola 5** si stručně všimne hodnocení průběhu studia. Následuje poslední **kapitola 6**, ve které shrneme nejdůležitější poznatky. Obsahem **Příloh** je pak úplné znění použitých dotazníků.

---

³ Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Factum Invenio, 2009.

2. Základní informace o šetření studentů vysokých škol a o struktuře souboru

2.1 Průběh šetření

Dotazníkové šetření studentů vysokých škol v rámci projektu „Důvody nenastoupení absolventů pedagogických fakult do učitelské profese“ proběhlo mezi 7. 2. 2022 až 25. 3. 2022. Šetření realizovalo Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i. (CSVŠ) na základě zakázky a smlouvy s Pedagogickou fakultou UK, která je realizátorem projektu. Řešitelé projektu se spolu s dodavatelem podíleli na přípravě šetření, především na vytvoření tří komplementárních dotazníků pro tři různé skupiny studentů (viz Přílohu) a na stanovení počtu a kvót šetřených studentů na jednotlivých školách a fakultách. Zásadní byla pomoc při oslovení představitelů jednotlivých škol a fakult.

Šetření bylo zaměřeno na studenty 4. a vyšších ročníků dlouhých magisterských studijních programů a I. a vyšších ročníků a navazujících magisterských studijních programů. Cílovou skupinou byli zaprvé studenti pedagogických fakult a zadruhé studenti pedagogických studijních programů na ostatních (nepedagogických) fakultách vysokých škol. A zatřetí byli dotazováni rovněž vysokoškolské studenti ostatních (nepedagogických) studijních programů, kteří sloužili jako kontrolní skupina.

Součástí přípravy šetření byla rovněž spolupráce s příslušnými fakultami a vysokými školami. V případě šetření studentů pedagogických fakult se podařilo zajistit účast sedmi z devíti pedagogických fakult. Jednalo se o pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, Univerzity Palackého v Olomouci, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Hradec Králové a Technické Univerzity v Liberci. Účast odmítla Ostravská univerzita a Západočeská univerzita v Plzni. Účast odmítla rovněž pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Její studenti však byli alespoň částečně osloveni centrálně, protože Masarykova Univerzita jako celek se šetření zúčastnila. V případě studentů pedagogických studijních programů na nepedagogických fakultách (když se takový studenti na dané škole vyskytovali) a studentů ostatních studijních oborů byly osloveni studenti Univerzity Karlovy, Univerzity Palackého v Olomouci, Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Hradec Králové, Masarykovy univerzity a také Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Samotné dotazování proběhlo ve třech hlavních vlnách: nejprve tedy studenti pedagogických fakult, poté studující v pedagogických studijních programech mimo pedagogické fakulty, a nakonec studující z kontrolní skupiny mezi 7. 2. 2022 až 25. 3. 2022. Na všech zúčastněných školách byly rozesílány dvě až tři upomínky, aby se zvýšila míra návratnosti.

V případě studentů pedagogických fakult bylo celkem sebráno 1 048 dotazníků, z čehož 711 bylo vyplněno úplně. V případě studentů pedagogických studijních programů na jiných než pedagogických fakultách bylo se-

bráno 446 dotazníků, z čehož 303 bylo vyplněno úplně. V případě studentů ostatních studijních programů pak bylo získáno 680 dotazníků, přičemž 436 jich bylo úplných. V šetření tedy odpovídalo celkem 2 174 studentů vysokých škol, přičemž respondenti vyplnili úplně 1 448 dotazníků

Do následných analýz bylo po pečlivém vyčištění dat zařazeno celkem 1819 respondentů. Pro sofistikovanější analýzy (analýza zejména otázek dotazníku q13 až q16) bylo pracováno se 1460 dotazníky, kde v uvedených otázkách (bateriích) mají tito respondenti alespoň jednu odpověď. Respondenti byli pak rozřazeni do dvou skupin:

- Studenti učitelství pedagogických i nepedagogických fakult (dále zkráceně „Učitelé“), těch bylo celkem 880
- Studenti neučitelských studijních programů pedagogických i nepedagogických fakult a studenti nepedagogických (ostatních) studijních programů nepedagogických fakult (dále zkráceně „Ne-učitelé“), těch bylo 580.

2.2 Základní údaje o struktuře souboru

2.2.1 Studenti učitelských programů („Učitelé“)

V souboru „Učitelů“ převažují jednoznačně ženy – je jich zde 81 %. To v zásadě odpovídá stavu genderové (ne)vyváženosti mezi českými učiteli. V prvním pololetí roku 2022 bylo v regionálním školství 19,7 % učitelů mužů (na ZŠ to bylo dokonce jen 15,1 %, na SŠ pak 40,4 %). Za posledních 10 let se tyto poměry prakticky nezměnily (v prvním pololetí 2012 bylo mezi učiteli v regionálním školství 21,1 % mužů). 30 % studentů bylo ve věku do 23 let, 24,2 % bylo ve věku 24 let. Poměrně vysokých 45,9 % studentů bylo ve věku 25 a více. Celá řada studentů byla starší 40 let, dokonce několik jednotlivců bylo starších než 50 let. Zřejmě se jedná o ty, kteří už povolání učitele vykonávají a doplňují si kvalifikaci.

Pokud jde o typ školy, pro který je daná příprava určena, pak nejvíce (60 %) se jedná o oprávnění učit na 2. stupni ZŠ nebo na střední škole⁴. Nejvíce studentů učitelských programů jsou posluchači Univerzity Karlovy (306, tj. 34,8 %) a Univerzity Palackého v Olomouci (200, tj. 22,7 %). Více než 10 % (12,4 %) představují ještě studenti Masarykovy univerzity. U zbylých škol se jedná vždy o méně než 10 %. Nejvíce se studenti „Učitelé“ připravují na aprobaci Český jazyk a literatura (21 %), v těsném závěsu je pak aprobace pro první stupeň ZŠ (20,5 %). S mírným odstupem od dalších aprobací je aprobace pro Anglický jazyk (16,8 %). Podíly pro ostatní aprobace pak plynule klesají od Matematiky (14 %) až po Odborný výcvik na středních školách a Praktické vyučování na středních školách (obě 2 %).

⁴ Součet podílů v tomto případě (a v příslušné tabulce) není 100, protože tato oprávnění se mohou překrývat.

Tabulka 1: Počty studentů celkem, podle věku a podle pohlaví (otázky q1 a q2)

Studenti učitelských oborů pedagogických i ne-pedagogických fakult		Počet	%
Celkem		880	100
Pohlaví	Muž	168	19,1
	Žena	712	80,9
Věk+	Do 23 včetně	263	30
	24	213	24,2
	25 a více	404	45,91

Tabulka 2: Počty studentů podle toho, pro jaký typ nebo druh školy získávají díky svému studiu oprávnění učit (otázka q4)

Typ	Počet	%
Pro mateřské školy	51	5,8
Pro 1. stupeň základní školy	213	24,2
Pro 2. stupeň základní školy	526	59,8
Pro střední školy	531	60
Jiné	67	8
Celkem	880	100

Tabulka 3: Počty studentů podle toho, na které vysoké škole studují (otázka q6)

Škola	Počet	%
I 100 Univerzita Karlova	306	34,8
I 200 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	65	7,4
I 300 Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem	60	6,8
I 400 Masarykova univerzita	109	12,4
I 500 Univerzita Palackého v Olomouci	200	22,7
I 800 Univerzita Hradec Králové	70	8,0
2400 Technická univerzita v Liberci	54	6,1
2800 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně	6	0,7

9900 Jiná	9	1,0
Bez odpovědi	1	0,1
Celkem	880	100

Tabulka 4: Počty studentů podle toho, Pro jaké předměty budou mít v případě úspěšného absolvování aprobaci (otázka q 5)

Aprobace	Počet	%
Předměty pro první stupeň základní školy (prvouka, přírodověda, vlastivěda apod.)	180	20,5
Anglický jazyk	148	16,8
Německý jazyk	42	5
Jiný cizí jazyk	35	4
Biologie, přírodopis	104	12
Český jazyk a literatura	182	21
Dějepis	72	8
Fyzika	27	3
Chemie	41	5
Matematika	120	14
Zeměpis, geografie	69	8
Tělesná výchova	117	13
Občanská výchova, základy společenských věd	109	12
Výtvarná výchova	87	10
Hudební výchova	65	7
Informatika, výpočetní technika, práce s počítačem	48	5
Výchova ke zdraví, rodinná výchova	83	9
Pracovní vyučování (domácnost, dílny, pěstitelské práce)	45	5
Odborné předměty na středních školách	31	4
Odborný výcvik na středních školách	16	2
Praktické vyučování na středních školách	15	2
Jiné předměty, uveďte jaké.....	104	12
Celkem	880	100

Studenti učitelských oborů studují v prezenční formě v 72,8 %, zbylých 27,2 % ve formě kombinované (odpovědi na otázku q7). Zajímavé ovšem je, že pouze 21,8 % studentů učitelských programů na pedagogických fakultách v době šetření pouze studovalo (otázka q8). Další 31 % zároveň pracovalo jako učitel/ka a dalších 11,8 % si kromě práce učitele/učitelky přivydělávalo další prací. Zbylých 35,3 % rovněž pracuje, ale ne v učitelském povolání. U studentů učitelských programů na nepedagogických fakultách pouze studuje jenom 14 % z nich. 26,6 % kromě studia pracuje v učitelském oboru a přivydělává si i jinak. Další 29,4 % kromě studia ještě pracuje a to v oboru, který studují, a 30,1 % pracuje kromě studia v jiném oboru, než je obor studia. Tyto údaje

korespondují se strukturou studentů podle věku (bezmála 46 % z nich je starších 25 let) a zároveň ukazují, že souběh studia a práce je v současné době běžný.

Pro úplnost ještě uvádíme strukturu podle místa trvalého bydliště. Nejvyšší hodnoty vidíme logicky v Praze a ve Středočeském kraji.

Tabulka 5: Počty studentů podle místa trvalého bydliště (otázka q 24)

Kraj trvalého bydliště	Počet	Podíl
1 Hlavní město Praha	114	13,2
2 Středočeský	121	14,0
3 Jihočeský	61	7,1
4 Plzeňský	16	1,8
5 Karlovarský	15	1,7
6 Ústecký	65	7,5
7 Liberecký	40	4,6
8 Královéhradecký	65	7,5
9 Pardubický	51	5,9
10 Vysočina	59	6,8
11 Jihomoravský	74	8,6
12 Olomoucký	63	7,3
13 Zlínský	66	7,6
14 Zlínský	43	5,0
15 Zahraničí	12	1,4
Celkem	865	100,0
bez odpovědi	15	
Celkem	880	

2.2.2 Studenti neučitelských programů („Ne-učitelé“)

I v souboru studentů neučitelských programů převažují ženy (70,5 %), i když ne tak výrazně jako u studentů programů učitelských. Rozdíl je zhruba 10 procentních bodů. Věková struktura je podobná, o něco více (31,4 %, o 1,5 p.b. více) je studentů do 23 let. Také starších 25 let je o 2,5 p.b. více (celkem 47,2 %). Ze studentů neučitelských programů je výrazně více z Univerzity Karlovy (46,4 %, o více než 10 p.b. více než u studentů učitelských programů), 18,1 % je studentů Univerzity Palackého v Olomouci. Mezi studenty pedagogických neučitelských programů je nejvíce studentů speciální pedagogiky (23,8 %) a pedagogiky 20,3 %. Přes deset procent se pak dostanou pouze studenti Andragogiky (10,5 %).

Tabulka 6: Počty studentů celkem, podle věku a podle pohlaví (otázky q1 a q2)

Studenti neučitelských oborů pedagogických i nepedagogických fakult		Počet	%
Celkem		580	100
Pohlaví	Muž	170	29,5
	Žena	496	70,5
Věk	Do 23 včetně	182	31,38
	24	124	21,38
	25 a více	274	47,24

Tabulka 7: Počty studentů podle toho, jaký studijní program studují (otázka q4)

Studijní program	Počet	% celkem	% z pedagogických programů
Andragogiku	15	2,6	10,5
Logopedii	9	1,6	6,3
Pedagogiku	29	5,0	20,3
Předškolní a/nebo mimoškolní pedagogiku	2	0,3	1,4
Psychologii	4	0,7	2,8
Specializaci v pedagogice	10	1,7	7,0
Speciální pedagogiku	34	5,9	23,8
Tělesnou výchovu a sport	14	2,4	9,8
Vychovatelství	2	0,3	1,4
Něco jiného, než výše uvedené možnosti, uveďte prosím co.....	40	6,9	6,9
Celkem	143	24,7	100
Bez odpovědi	437	75,3	
Celkem	580	100	

Tabulka 8: Počty studentů podle toho, na které vysoké škole studují (otázka q6)

Škola	Počet	%
I100 Univerzita Karlova	269	46,4
I200 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích	44	7,6
I300 Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem	69	11,9
I400 Masarykova univerzita	66	11,4
I500 Univerzita Palackého v Olomouci	105	18,1
I800 Univerzita Hradec Králové	13	2,2

2400 Technická univerzita v Liberci	12	2,1
9900 Jiná	1	0,2
Bez odpovědi	1	0,2
Celkem	580	100

Studenti neučitelských oborů studují v prezenční formě v 71,9 %, zbylých 28,1 % ve formě kombinované (odpovědi na otázku q7). Údaje jsou prakticky shodné, jako u studentů učitelských programů. Studenti neučitelských programů ale více než jejich kolegové, kteří studují v učitelských programech, pouze studují (otázka q8), je jich 28,4 %. Dalších 43,2 % kromě studia pracují v oboru, který studují. Zbylých 28,4 % pracuje kromě studia v jiném oboru, než studují.

I u studentů neučitelských programů jsou nejvíce zastoupeni studenti s trvalým bydlištěm v Paze či ve Středočeském kraji. Více než 10 % je zastoupen i kraj Ústecký.

Tabulka 9: Počty studentů podle místa trvalého bydliště (otázka q 24)

Kraj trvalého bydliště	Počet	Podíl (v %)
1 Hlavní město Praha	88	15,5
2 Středočeský	65	11,5
3 Jihočeský	41	7,2
4 Plzeňský	25	4,4
5 Karlovarský	15	2,7
6 Ústecký	64	11,3
7 Liberecký	27	4,8
8 Královéhradecký	28	4,9
9 Pardubický	21	3,7
10 Vysočina	25	4,4
11 Jihomoravský	36	6,4
12 Olomoucký	37	6,5
13 Zlínský	25	4,4
14 Zlínský	40	7,1
15 Zahraničí	29	5,1
Celkem	566	100,0
bez odpovědi	14	
Celkem	580	

3. Co motivuje k výběru učitelské profese a co od ní odrazuje

Zda je pravdivé poměrně široce sdílené povědomí, že učitelů je nedostatek, nebo je to jen určitý mýtus, zkoumáme v rámci našeho projektu jinde. Je ale nepochybně pravda, že je potřeba připravovat učitele nové, ať už na doplnění stávajícího nedostatku, nebo přinejmenším pro přirozenou obměnu. Příprava učitelů je proto velmi důležitou součástí vzdělávací politiky. Aby se mladí lidé ke studiu učitelství rozhodovali a posléze se učiteli stávali (a zůstali jimi), je potřeba znát důvody, které je vedou ke studiu učitelských oborů, nebo naopak důvody, které je od takového studia odrazují.

A právě na to jsme se, kromě jiného, ptali studentů vysokých škol v našem šetření na jaře roku 2022. Ptali jsme se jak těch, kteří učitelské programy studují, tak těch, kteří studují jiné programy. V těchto odpovědích se studenti vyjadřovali jak ke svým vlastním preferencím, ale také sdělovali své názory na to, proč se lidé obecně podle nich rozhodují či nerozhodují pro povolání učitele. Konkrétně se tedy dále budeme široce zabývat odpověďmi na otázky q13, q14 (obecné preference podle názoru studentů) a q15 a q16 (vlastní preference studentů).

Odpovědi na všechny čtyři otázky analyzujeme, jak už bylo řečeno, primárně pro dvě hlavní skupiny studentů:

- Studenti učitelských programů (bylo jich celkem 880)⁵, stručně „**Učitelé**“.
- Studenti neučitelských programů (celkem jich bylo 580), stručně „**Ne-učitelé**“.

Pokud se uvnitř těchto dvou hlavních skupin ukáží jako zajímavé některé rozdíly mezi dílčími skupinami, upozorníme i na ně. Nakonec porovnáme odpovědi mezi oběma hlavními skupinami. Před vlastní analýzou se podrobněji podíváme na skupiny důvodů (motivů) k (ne)výběru učitelské profese a na souvislosti mezi nimi.

Na závěr tohoto úvodu k podrobnému zkoumání motivů a důvodů ke studiu učitelské profese se ještě stručně podíváme na dvě otázky, které vypovídají o obecných důvodech pro studium (otázka q9, viz *tabulky 10 a 11*) a o stabilitě volby školy a studijního programu (otázka q12, viz *tabulka 12*).

⁵ Celkově byly při šetření získány dotazníky od více respondentů, ale pro analýzy otázek q13 až q16 byly zařazeni pouze studenti, kteří odpověděli alespoň na jednu z těchto otázek. Těch bylo 880 studentů učitelských programů a 580 studentů neučitelských programů.

Tabulka 10: Nejdůležitější důvody pro výběr studia, studenti učitelských programů (otázka q9) a studenti pedagogických fakult v šetření FI 2009

Jaké důvody byly nejdůležitější pro to, že jste se rozhodl/a pro studium pedagogické fakulty / fakulty vzdělávající budoucí učitele? (výběr dvou nejdůležitějších)	Podíl vybraných (v %)	Podíl vybraných – FI 2009 (v %)
Chci se stát učitelkou/učitelem	63,3	47
Mám obecně zájem o obor, který studuji	64,5	51
Rád(a) bych získal(a) vysokoškolské vzdělání a pedagogická fakulta se jevila jako snadná cesta k titulu	8,5	18
Zkoušel(a) jsem se dostat na jinou vysokou školu, ale nevzali mě	5,9	12
Začal(a) jsem učit a potřeboval(a) jsem si doplnit vzdělání	11,9	4

Tabulka 11: Nejdůležitější důvody pro výběr studia, studenti neučitelských programů (otázka q9)

Jaké důvody byly nejdůležitější pro to, že jste se rozhodl(a) pro studium Vašeho oboru? (výběr dvou nejdůležitějších)	Podíl vybraných
Chci pracovat v oboru, který studuji.	59,9
Mám obecně zájem o obor, který studuji	77,0
Rád(a) bych získal(a) vysokoškolské vzdělání toto studium se jeví jako snadná cesta k titulu	7,1
Zkoušel(a) jsem se dostat na jinou vysokou školu, ale nevzali mě	3,6
Začala jsem pracovat v oboru a potřeboval(a) jsem si doplnit vzdělání	5,7

Vidíme, že u studentů učitelských i neučitelských programů se jako nejdůležitější obecný důvod jeví zájem o obor studia (64,5 %, resp. dokonce 77 % u studentů neučitelských programů). U studentů učitelských programů je prakticky na stejné úrovni (63,3 %) i zájem stát se učitelem. Zájem pracovat v oboru (který studují) je u studentů neučitelských programů o něco nižší (59,9 %), ale i tak velmi výrazně vyšší než všechny ostatní důvody. V každém případě se teze o tom, že studium pedagogické fakulty, resp. pedagogických oborů je pouhou náhradní volbou, či pouze snaží cestou k získání vysokoškolského vzdělání, příliš nepotvrzují. Takoví studenti jistě existují, ale je jich výrazná menšina. Při sečtení podílu obou těchto důvodů (konkrétní hodnoty viz *tabulky 10 a 11*) je to u studentů učitelských programů 14,4 % a u studentů neučitelských oborů jen 10,7 %. Na nízkých hodnotách je i primární potřeba doplnit si vzdělání (11,9 % u studentů učitelských programů a 5,7 % u studentů neučitelských programů).

Porovnání s šetřením FI z roku 2009 se zde nabízí, protože tam byla použita stejná baterie výroků. Nicméně je potřeba konstatovat, že v tehdejší šetření byli dotazováni studenti pedagogických fakult (ne jen studenti učitelských programů) a respondenti z nabízených výroků mohli vybrat 1 až 2 (v našem šetření vybírali vždy 2

důvody). Rozdíly, které vidíme v *tabulce 10*, tedy mohou být způsobeny právě odlišným způsobem výběru. S těmito omezeními nicméně vidíme, že zájem stát se učitelem se výrazně zvýšil (o 16 p.b.), stejně jako zájem o obor studia. Naopak náhradní důvody (získat vysokoškolské vzdělání apod.) byly v roce 2009 vybírány výrazně častěji.

Zajímavý pohled nabízí odpovědi na otázku (q12) hypotetické opakované volby (programu, fakulty, školy). Téměř 2/3 (64,2 %) studentů učitelkých programů by svou volbu zopakovalo a znovu by na stejné škole i fakultě nastoupili ke studiu, které připravuje na učitelské povolání. Pokud připočteme i ty, kteří by sice volili jinou fakultu (2,4 %), či dokonce jinou školu (11,6 %), ale stejný program, pak u studia učitelkého programu by zůstalo prakticky téměř 4/5 (78,2%) studentů. U studentů neučitelských je obrázek podobný. Nic by při své volbě neměnilo 72,1 % studentů, stejný program na jiné fakultě či jiné škole by volilo dalších 8 % studentů. Celkově pak opět 4/5 (80,1 %) studentů neučitelských programů by zůstalo u stejného programu.

Tabulka 12: Stability volby studia, studenti učitelských programů (otázka q12)

Kdybyste měl/a možnost znovu svobodně volit, zvolil/a byste si stejný studijní program na stejné škole i fakultě?	Počet	Podíl (v %)
Ano	565	64,2
Ne, jiný studijní program na stejné škole i fakultě	67	7,6
Ne, jiný studijní program na stejné škole, ale jiné fakultě	37	4,2
Ne, stejný studijní program na stejné škole, ale jiné fakultě	21	2,4
Ne, stejný studijní program na jiné škole	102	11,6
Ne, jiný studijní program na jiné škole	61	6,9
Ne, rozhodl/a bych se dále vůbec nestudovat	25	2,8
Celkem	878	99,8
bez odpovědi	2	0,2
Celkem	880	100

Tabulka 13: Stability volby studia, studenti neučitelských programů (otázka q12)

q12 Kdybyste měl/a možnost znovu svobodně volit, zvolil/a byste si stejný studijní program na stejné škole i fakultě?	Počet	Podíl (v %)
Ano	418	72,1
Ne, jiný studijní program na stejné škole i fakultě	38	6,6
Ne, jiný studijní program na stejné škole, ale jiné fakultě	24	4,1
Ne, stejný studijní program na stejné škole, ale jiné fakultě	8	1,4
Ne, stejný studijní program na jiné škole	38	6,6
Ne, jiný studijní program na jiné škole	46	7,9
Ne, rozhodl/a bych se dále vůbec nestudovat	8	1,4
Celkem	580	100

3.1 Struktura motivů pro (ne)výběr učitelké profese

V následujících odstavcích této kapitoly se zabýváme především odpověďmi na otázky q13 (pozitivní důvody obecně), q14 (negativní důvody obecně), q15 (pozitivní důvody pro samotné studenty) a q16 (negativní důvody pro samotné studenty). O otázky q13 a q15 byly použity stejné baterie 14 důvodů, lišil se ale způsob vyplnění dotazníku. U otázky q13 se respondenti vyjadřovali na škále velmi důležité – spíše důležité – spíše nedůležité – naprosto nedůležité. U otázky q15 měli z nabídnutých 14 výroků (důvodů) vybrat a seřadit od nejdůležitějšího po nejméně důležitý pět z nich. Totéž platí i pro baterii 12 výroků (důvodů) použitou pro otázky q14 a q16. U otázky q14 se odpovídalo na škále od velmi důležité po naprosto nedůležité, u otázky q16 se jednalo o výběr a seřazení 5 nejdůležitějších důvodů.

Je zjevné, že některé výroky (důvody) v dotazníku spolu určitým způsobem obsahově souvisí, jiné se ptají na odlišné skutečnosti podle toho, jaké aspekty učitelké profese, resp. motivaci pro její vykonávání, otázky popisují (např. vnitřní vs. vnější faktory). Motivy a tedy výroky (důvody) je možné členit podle různých teoretických hledisek či konceptuálních rámců (např. materiální, profesní a altruistické důvody)⁶. V odborné literatuře se používají různá členění, velmi často je uváděno dělení na vnitřní motivy (touha být plně způsobilý vykonávat profesi, dosáhnout mistrovství v oboru či uspokojení tvůrčí zvědavosti aj.), vnější motivy (získání pochvaly, odměny, či plnění představ někoho jiného – rodiče, učitele aj.) a altruistické motivy (touha pomáhat, láska k dětem aj.).

Podívejme se nejdříve na baterii z výroků q13 (Jak důležité jsou podle Vás následující důvody pro to, že se lidé rozhodují pro povolání učitele?) a q15 (Nyní prosím vyberte 5 důvodů, kvůli kterým chcete nebo byste chtěl/a vykonávat učitelké povolání Vy osobně a seřadte je v pořadí od nejdůležitějšího po nejméně důležitý).

Tabulka 14: Baterie výroků pro otázky q13 a q15

1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru
2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž
3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem
4	Být učitelem znamená mít jistou práci
5	Práce učitele je rozmanitá, tvořivá
6	Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání
7	Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých
8	Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci
9	Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)

⁶ Blíže viz: Anna Zelinková – Motivace studentů pedagogických fakult k volbě učitelké profese, aula 2 / 2014 / XXII (dostupné na <https://www.csvs.cz/wp-content/uploads/2019/02/Aula-02-2014.pdf>), kde jsou i odkazy na další související literaturu.

I0	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)
I1	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti
I2	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším
I3	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost
I4	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt

Nejdříve jsme rozdělili výroky v otázkách q13 a q15 do tří skupin. V první skupině (výroky 1 až 4) jsou výroky, které charakterizují spíše vnější pozitivní atributy učitelké profese (stabilní kariéra, prestiž, spolehlivý příjem, jistá práce). Tuto skupinu jsme nazvali **Obecná pozitivita**. Dalších šest výroků (5 až 10) je spojeno s obsahem či charakterem učitelké profese (také bylo možné tyto důvody vnímat jako určité osobní benefity) plynoucí z vykonávání učitelké profese: rozmanitá, tvořivá práce, osobní rozvoj, kontakt se světem mladých, zajímavá práce, věnovat se oblíbenému oboru, sladit profesní a osobní život. Tuto skupinu nazvěme **Obsah**. Konečně ve třetí skupině (výroky 11 až 14) jsou atributy, které popisují určitou společenskou potřebnost, užitečnost nebo smysl učitelké profese. Tuto skupinu nazvěme **Smysl**. Je možné, že u některých otázek by trochu jiný úhel pohledu vedl k zařazení do jiné skupiny⁷, pokusíme se proto nalézt konzistentní rozlišení skupin výroků na základě pokročilejších statistických metod analýzy dat.

Podíváme se tedy na to, zda naše rozčlenění důvodů (výroků) do obsahových skupin odpovídá tomu, jak jednotlivé motivy vnímají respondenti, tedy zda jejich odpovědi vykazují obdobnou souvislost mezi jednotlivými výroky. Pro tento účel jsme použili metodu korelační analýzy dat (analýzu hlavních komponent), jejíž výsledky pro baterii otázek q13 a q15 (vycházeli jsme z dat pro otázku q13) jsou obsahem *tabulky 15*. V tabulce je rovněž u jednotlivých výroků označeno, do jaké obsahové skupiny jsme daný výrok původně zařadili. Obsahové skupiny jsou v tabulce označena jako A – Obecná pozitivita, B – Obsah, C – Smysl.

Tabulka 15: Výsledky analýzy hlavních komponent pro baterie otázek q13 a q15

Obsahová skupina	Důvod	Komponenta		
		(1) Obsah	(2) Smysl	(3) Obecná pozitivita
B	5 Práce učitele je rozmanitá, tvořivá	0,749	0,219	0,000
B	6 Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	0,740	0,275	0,023
B	7 Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	0,687	0,203	-0,080
B	8 Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	0,658	0,330	-0,067
B	9 Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	0,617	-0,034	0,111

⁷ Např. u otázky č. 10 (Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život ...) bychom mohli uvažovat také o zařazení do skupiny Obecná pozitivita.

C	14	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	0,014	0,760	0,131
C	13	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	0,314	0,742	-0,052
C	12	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	0,309	0,695	-0,068
C	11	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeži a předávat jim zkušenosti	0,435	0,637	-0,079
A	2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž	0,088	0,408	0,397
A	4	Být učitelem znamená mít jistou práci	-0,052	-0,058	0,811
A	3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	-0,049	0,024	0,805
A	1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	-0,052	0,020	0,799
B	10	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	0,078	0,006	0,515

Poznámka: Metoda extrakce = analýza hlavních komponent. Metoda rotace = Varimax s Kaiserovou normalizací. Řešení dosaženo po 5 iteracích. Komponenty jsou řazeny zleva doprava dle míry vysvětlené variance a položky v rámci komponent sestupně dle velikosti komponentní zátěže.

Výsledky analýzy hlavních komponent vykazují vysokou míru konzistence s původním obsahovým členěním⁸. Až na dva jsou všechny výroky seskupené do stejných skupin. Uvnitř skupin jsou příslušné komponentní váhy (hodnoty ve sloupcích označených Komponenta, tj. korelační koeficienty dané proměnné s příslušnou komponentou) vysoké a vně naopak většinou velmi nízké. Můžeme tedy příslušné komponenty nazvat obdobně jako u obsahového členění. U tří výroků (11, 12 a 13), které jsme přiřadili druhé komponentě, jsou poměrně vysoké i korelace s první komponentou (tedy se skupinou označenou jako Obsah), ale pořád jsou výrazně nižší než korelace s komponentou Smysl. Budeme tedy s nimi pracovat jako s důvody, které postihují smysl učitelské práce. Výrok (10) **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)** jsme původně zařadili do skupiny Obsah, ale analýza hlavních komponent ukazuje, že jej respondenti mají tendenci hodnotit podobným způsobem jako důvody ze skupiny Obecná pozitiva. Budeme jej tedy dále řadit do této skupiny (viz Poznámka pod čarou 7)). Poněkud specifický případ je výrok (2) **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**, který jsme původně zařadili do skupiny Obecná pozitiva. Vidíme, že komponentní váha v této skupině je 0,397. Zároveň komponentní váha téhož výroku pro skupinu Smysl je 0,408, tedy vyšší. Rozdíl je ale pouze 0,011. Možným důvodem je, že část studentů nakládá s tímto výrokem tak, jak jsme předpokládali, tedy podobně jako s dalšími výroky skupiny Obecná pozitiva, zároveň ale jiná část studentů tento výrok vnímá spíše jako související s dalšími výroky skupiny Smysl. Dalším možným vysvětlením je, že tento důvod je studenty vnímán na pomezí důvodů souvisejících se smyslem učitelské práce (prestiž vypovídá o důležitosti profese pro společnost) a obecných pozitiv (prestiž povolání jako odraz jeho socioekonomického ohodnocení). Jednoznačné zařazení výroku do jedné či druhé skupiny není možné o výsledky analýzy opřít. Budeme tedy v dalších úvahách výrok vztahovat k oběma skupinám a v případě, že ho pro zjednodušení

⁸ Použitý model 3 hlavních komponent vysvětluje 54,9 % celkové variability (komponenta 1 20 %, komponenta 2 17,6 % a komponenta 3 17,3 %). Přidáváním dalších hlavních komponent do modelu by se celková vysvětlená variabilita samozřejmě zvyšovala, ale množina proměnných (výroků) by se tak rozpadala do stále menších a hůře interpretovatelných celků.

zařazujeme pouze do jedné skupiny, upozorňujeme na to v textu.

Nyní obdobným způsobem zanalyzujeme baterii z otázek q14 (Jak důležité jsou podle Vás následující důvody nebo skutečnosti pro to, že se mladí lidé pro učitelkou profesi příliš často nerozhodují?) a q16 (Nyní prosím vyberte 5 důvodů, kvůli kterým nechcete nebo byste nechtěl/a vykonávat učitelské povolání a seřadte je v pořadí od nejdůležitějšího po nejméně důležitý).

Tabulka 16: Baterie výroků pro otázky q14 a q16

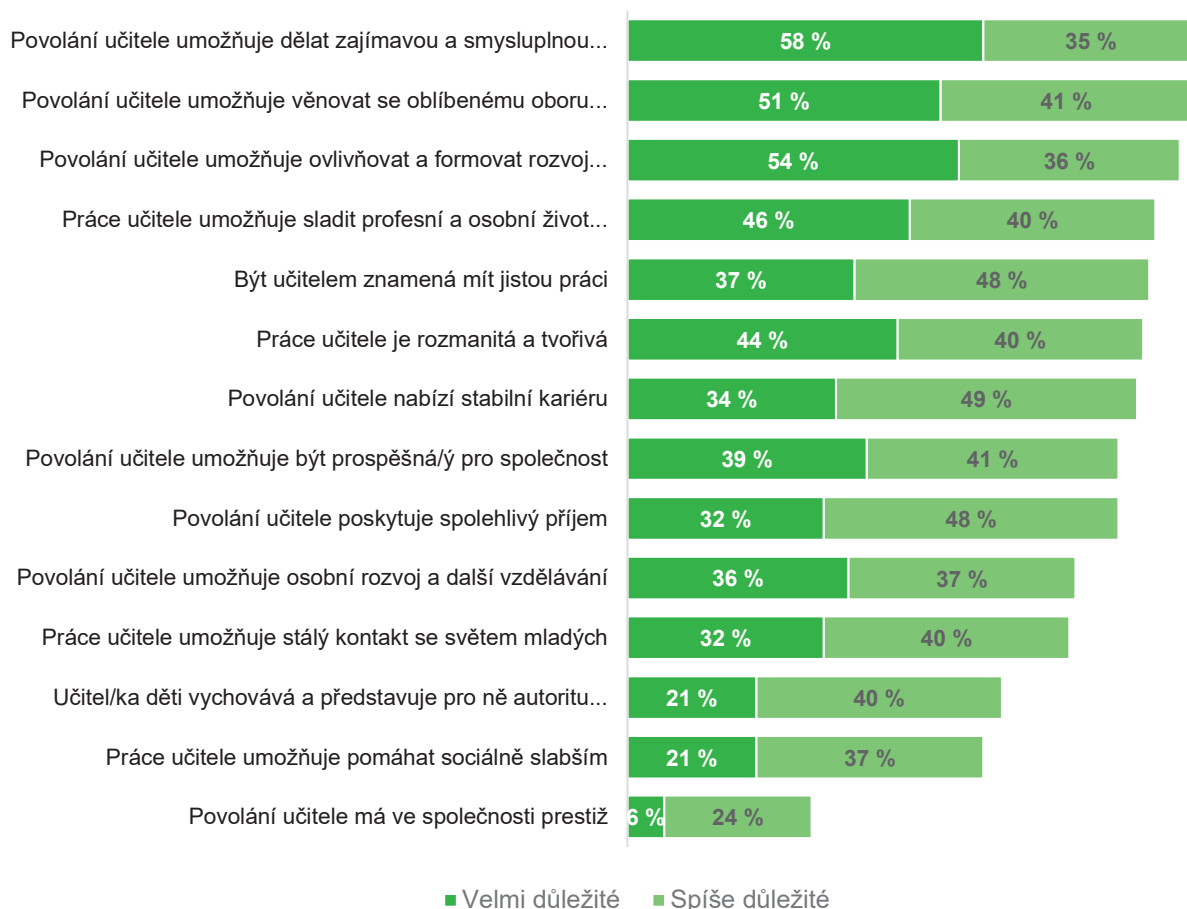
1	Nízká společenská prestiž učitelů
2	Nízké platové ohodnocení
3	Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi
4	Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)
5	Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)
6	Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi
7	Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele
8	Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele
9	Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost
10	Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání
11	Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole
12	Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele

Podobně jako u baterie z otázek q13 a q15 se můžeme i zde podívat podrobněji na skladbu výroků a opět zjistíme, že se použité výroky do jisté míry obsahově rozdělují do tří různých skupin podle povahy jednotlivých důvodů (proč se nerozhodovat pro učitelkou profesi) v baterii⁹. Do první skupiny můžeme zahrnout důvody, které souvisejí s náročností učitelké profese (vysoká náročnost, obtížný vstup do profese, nedostatečná připravenost, riziko vyhoření, tj. výroky 9-12)). Nazveme ji proto **Náročnost profese** (v tabulce 17 je tato skupina označena jak C). Ve druhé skupině nalezneme postoje, které souvisejí s určitou nechutí k některému typu sociálních kontaktů (nechut' jednat s rodiči, nechut' pracovat s žáky bez zájmu o výuku, nechut' pracovat v učitelském kolektivu, výroky 7 a 8), jako název pro tuto skupinu jsme zvolili **Sociální negativa** (v následující tabulce 17 označeno jako B). Nakonec do třetí skupiny jsme umístili negativní atributy, které lidé vykonávání učitelké profese připisují (absence profesního a platového postupu, lepší uplatnění v jiné profesi, nízké platy, nízká prestiž, výroky 1 až 6). Tuto skupinu nazveme **Obecná negativa** (v tabulce jako A).

Následující tabulka 17 obsahuje výsledky analýzy hlavních komponent pro proměnnou (otázku) q14¹⁰, tedy

⁹ Ke způsobu rozdělení do obsahových skupin viz komentář k témuž pro otázku q13.

¹⁰ I zde jsme zvolili za účelem smysluplné interpretace model se třemi hlavními komponentami, které vysvětlují postupně 19,6 %, 17,8 % a 14,2 % roz-

Graf 1: Podíl odpovědí velmi důležité nebo spíše důležité na otázku q13, všichni studenti

Poznámka: V tomto i dalších grafech jsou výroky seřazeny podle hodnot součtu odpovědí velmi důležité a spíše důležité.

otázku na důležitost důvodů, které nevedou k výběru učitelské profese. Z tabulky je zřejmé, že rozčlenění důvodů podle obsahové podobnosti zcela odpovídá tomu, jak jednotlivé důvody a jejich vazby vnímají samotní studenti¹¹.

ptylu, kumulativně 51,7 %, tedy ještě o něco méně než u otázky q13.

11 Podobné výpočty (analýza hlavních komponent) bychom mohli, přinejmenším formálně, realizovat i pro proměnné (otázky) q15 a q16. Proměnné u těchto otázek mají ale vzhledem odlišnému formátu dotazování (výběr menšího počtu nejdůležitějších důvodů) odlišný charakter. Pro dané pozorování (odpověď jednoho studenta) nabývají proměnné odpovídající jednotlivým důvodům hodnot jedna až pět, pokud respondent daný důvod zvolil do pěti nejdůležitějších, avšak u ostatních respondentů žádnou hodnotu nemají. Bylo by možné uvažovat o nahrazení chybějící hodnoty ad-hoc číselnou hodnotou (jako jsme to učinili při výpočtu průměrných pořadí, kde tímto způsobem nedochází ke zkreslení výsledků, viz dále Poznámka pod čarou č. 13), ale pro takto vzniklý soubor dat by byla analýza hlavních komponent metodicky velmi problematická a nevhodná. Budeme tedy pracovat pouze s výsledky pro otázky q13 a q14.

Tabulka 17: Výsledky analýzy hlavních komponent pro baterie otázek q14 a q16

Obsahová skupina	Důvod		Komponenta		
			(1) Náročnost profese	(2) Obecná negativita	(3) Sociální negativita
C	10	Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání	0,770	0,033	0,137
C	12	Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele	0,750	0,081	0,094
C	9	Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost	0,745	0,028	0,129
C	11	Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole	0,743	0,058	0,116
A	5	Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)	0,018	0,791	0,120
A	2	Nízké platové ohodnocení	-0,012	0,728	-0,105
A	6	Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelé profesi	0,059	0,643	0,111
A	3	Lepší pracovní uplatnění mimo učitelé profesi	0,122	0,511	-0,092
A	1	Nízká společenská prestiž učitelů	0,007	0,492	0,066
B	7	Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele	0,071	-0,097	0,839
B	8	Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele	0,198	-0,018	0,817
B	4	Nechut' pracovat v učitelé kolektivu (převaha žen apod.)	0,172	0,215	0,478

3.2 Proč se stát učitelem

Dále podrobně rozebereme názory studentů vysokých škol na to, proč se mladí lidé chtějí (otázka q13) či nechtějí (otázka q14) stát učiteli.

3.2.1 Analýza odpovědí na otázku q13

Dříve než se budeme věnovat analýzám podle hlavních skupin studentů („Učitelé“ a „Ne-učitelé“) podívejme se nejdříve na celkové výsledky odpovědí na naši základní otázku (proč se lidé rozhodují pro učitelé profesi), když bereme do úvahy všechny studenty, které jsme do analýzy zařadili. Stručně se budeme věnovat také rozdílům podle pohlaví o formy studia.

Jako nejdůležitější důvody, proč se lidé rozhodují pro povolání učitele, jsou všemi respondenty hodnoceny zejména ty oblasti, které souvisí se samotným obsahem učitelské práce. Jako nejčastěji uváděný důvod je skutečnost, že **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, jako velmi důležitý nebo spíše důležitý jej hodnotilo 93 % všech respondentů. Dále bylo považováno za důležité, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, což za velmi nebo spíše důležitý důvod považuje 92 % respondentů. Jako třetí v pořadí 90 % respondentů pak označilo za důležitý důvod skutečnost, že **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže**, tedy důvod, který souvisí se smyslem učitelské práce.

Celkově ale byly důvody akcentující smysl učitelské práce hodnoceny nejhůře. Pouze 61 % respondentů uvedlo, že za důležitý důvod považuje, že **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt**. Ještě méně často respondenti považovali za důležitou skutečnost, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (za velmi nebo spíše důležité tento důvod označilo 58 % respondentů). Nakonec pouze 30 % respondentů vnímá jako důležitý důvod, že **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**, tedy aspekt ze skupiny obecných pozitiv.

Rozdíly podle pohlaví

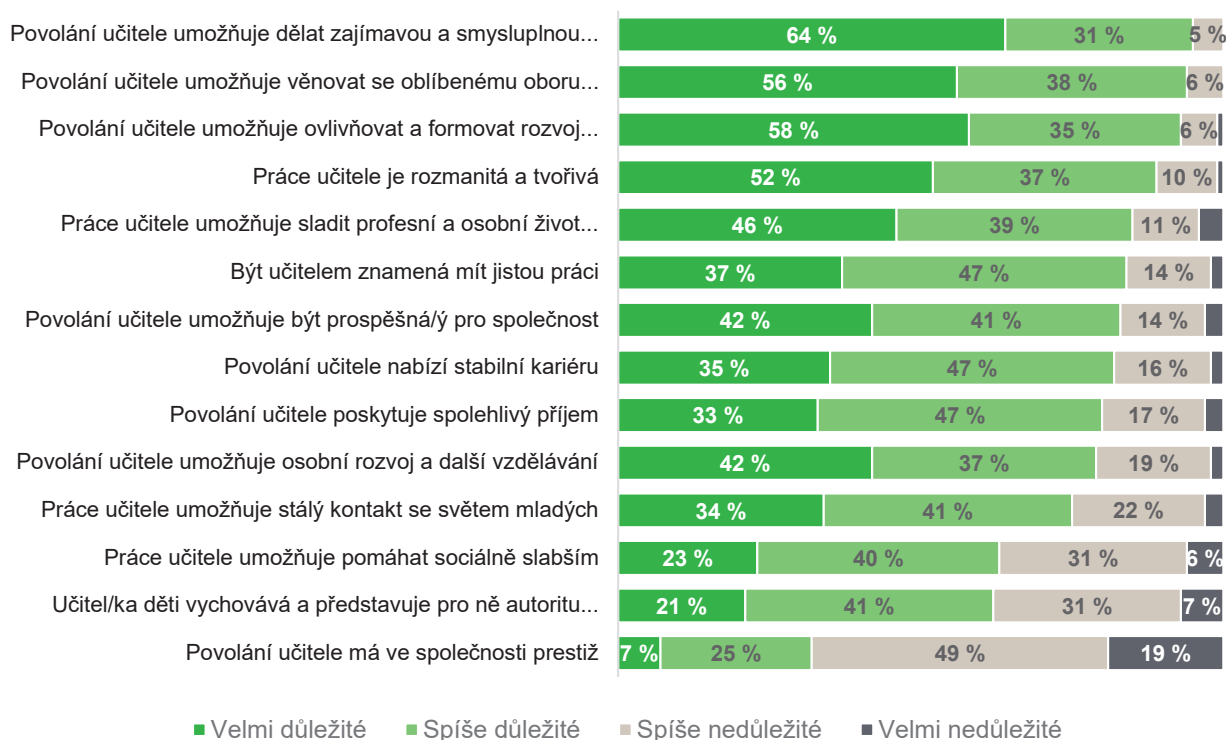
V celém souboru se ukázaly rozdíly mezi muži a ženami statisticky významné u pěti důvodů. Důvod, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** za důležitý častěji označily ženy, 86 % z nich jej vnímá jako velmi nebo spíše důležitý, u mužů to bylo 77 %. Statisticky významný zůstal rozdíl u tohoto důvodu i při omezení na studenty neučitelských programů (ženy 80 %, muži 69 %). Statisticky významný rozdíl se také ukázal v hodnocení důvodu, že **Povolání práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**. Jako důležitý tento aspekt častěji hodnotily ženy (62 %), méně často než muži (45 %). Statisticky významný byl tento důvod i u studentů učitelských programů (ženy 66 %, muži (49 %) a také u studentů neučitelských programů (ženy 53 %, muži 42 %). Zde se potvrdilo to, co bychom intuitivně očekávali – sociální citění je u žen větší u žen než u mužů, tím spíše to platí mezi učiteli.

Ženy také častěji než muži považují za důležitý důvod, že **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže** (91 % žen a 87 % mužů). Statistická významnost rozdílu zůstala v platnosti i pro studenty učitelských programů (ženy 94 %, muži 88 %). Důvod, že **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život**, považují za důležitý častěji ženy (87 %) než muži (81 %). I zde byla zachována statistická významnost rozdílu, ale tentokrát tak bylo u podsouboru studentů neučitelských programů (ženy 90 %, muži 78 %). Ženy také více oceňují, že **Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání** (75 % žen a 69 % mužů).

Rozdíly podle forem studia

V hodnocení důležitosti jednotlivých důvodů, proč se lidé rozhodují pro učitelskou profesi, se ukázaly statisticky významné rozdíly v některých položkách i podle formy studia studentů. Studenti kombinované formy studia hodnotili tři aspekty jako důležité častěji oproti studentům prezenční formy.

Graf 2: Podíl odpovědí na otázku q13, studenti učitelkých programů

Jednalo se o důvod, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**, který za podstatný označilo 82 % studentů prezenční formy studia a 89 % studentů kombinované formy studia. Statisticky významný rozdíl u tohoto důvodu se ukázal i u studentů neučitelských programů (73 % prezenční, 85 % kombinovaná). Rozdíl se dále ukázal u důvodu, že **Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání**, který hodnotilo jako podstatný 71 % studentů prezenční formy studia a 79 % kombinované formy studia. U studentů neučitelských programů byl statisticky významný rozdíl u hodnot 60 % pro prezenční formu a 79 % pro kombinovanou formu.

Studenti prezenčního studia považují častěji než studenti kombinované formy studia za důležité, že **Povolání učitele nabízí stabilní kariéru** (84 % studenti prezenční formy a 79 % studenti kombinované formy). Podobně byl statisticky významný rozdíl u tohoto důvodu i u studentů učitelských programů (84 % prezenční, 76 % kombinované).

Rozdíl mezi studenty se ukázal i u hodnocení důležitosti důvodu, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**. Zatímco u prezenční formy jej označilo jako podstatný 55 % studentů, u kombinované to bylo 64 %. U studentů neučitelských programů byl rozdíl (25 % prezenční, 37 % kombinované) také statisticky významný.

U studentů neučitelských programů byl statisticky významný rozdíl podle formy studia ještě indikován u důvodu **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** (25 % versus 37 %).

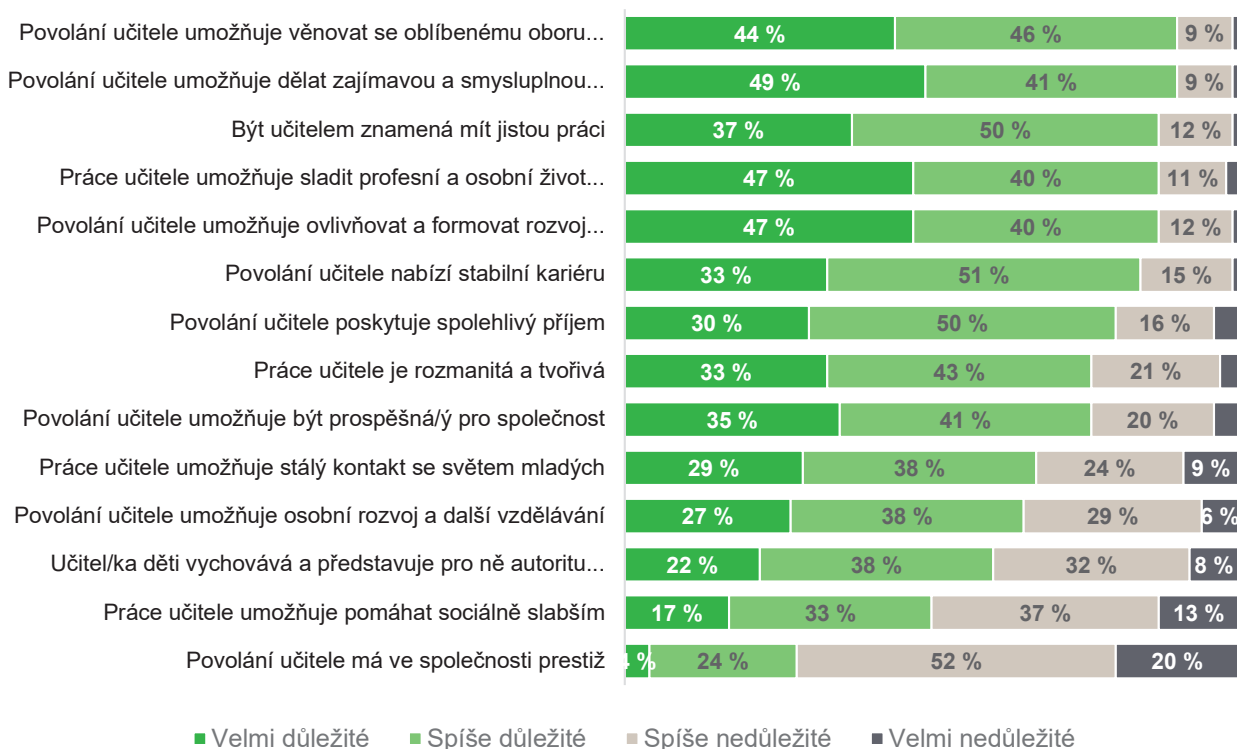

Studenti učitelských programů

Nyní se tedy podíváme podrobněji na to, jak odpovídali studenti učitelských programů. Jako nejvýznamnější důvod pro volbu učitelské profese považují studenti učitelských programů důvod **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smyslupnou práci**, téměř 95 % z nich označilo tento důvod za velmi důležitý či spíše důležitý, dokonce 64 % za velmi důležitý. Na druhém místě je **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** s 94 % pozitivních odpovědí. Třetí v pořadí je důvod **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže**, i zde je odstup poměrně malý – jedná se o 93 % pozitivních odpovědí. Tyto tři důvody se také poměrně výrazně oddělují od ostatních. Čtvrtý v pořadí (**Práce učitele je rozmanitá, tvořivá**) pozitivně skóruje o více než o 4 procentní body méně – 89 %. Zároveň poměrně zřetelně vidíme, že nejčastějšími pozitivními důvody pro výběr učitelské profese jsou pro studenty učitelských programů ty, které akcentují obsah učitelské práce. Kromě těch uvedených na prvním a druhém místě je to i důvod čtvrtý a pátý. Pouze na třetí místo se zařadil jeden z důvodů ze skupiny „Smysl“. Nikde v popředí pak nenacházíme žádný z obecných pozitivních atributů učitelské profese. Studenti učitelství tedy nevidí, že by jim vykonávání učitelského povolání přinášelo nějaký obecný prospěch (plat, prestiž), ale vidí učitelství jako přínosné pro svůj osobní rozvoj, protože oceňují samotný obsah vykonávání učitelského povolání.

To potvrzuje i pohled na opačný konec spektra posuzovaných důvodů. Daleko nejmenší podíl pozitivních odpovědí má důvod **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**, pouhých 32 % studentů učitelských

Graf 3: Podíl odpovědí na otázku q13, studenti neučitelských programů

programů jej považuje za velmi či spíše důležitý. Po tomto obecném atributu následují s velkým odstupem dva důvody související se smyslem učitelské práce: **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt** s 62 % pozitivních odpovědí a **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** s 63 %. Důvod se čtvrtým nejnižším skórem (**Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých**) je opět velmi výrazně oddělen od posledních tří, získal 75 % pozitivních odpovědí. Studenti učitelských programů si tedy opravdu nemyslí, že by lidé směřovali k učitelské profesi z nějakých altruistických důvodů (tj. oceňují smysl učitelského povolání) či proto, že povolání učitele má ve společnosti vysokou prestiž.

U studentů učitelských programů jsme se ještě podrobněji podívali, zda existují rozdíly (statisticky významné) podle toho, na které školy mohou díky svému studiu v budoucnu vyučovat (mateřské školy; první stupeň základních škol; druhý stupeň základních škol a střední školy). Celkově ale tyto rozdíly nejsou nijak výrazné.

U studentů, kteří díky svému studiu získají kvalifikaci pro mateřské školy, se ukázaly statisticky významné rozdíly u hodnocení dvou důvodů pro vstup do učitelské profese. Prvním je skutečnost, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**, který hodnotí významně častěji jako důležitý oproti ostatním skupinám studentů (98 % proti 88 %). Častěji také tato skupina studentů zdůrazňuje, že **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt** (76 % oproti 61 %). Jedná se tedy o jeden faktor související s obsahem a jeden související se smyslem učitelské práce. Tím se budoucí učitelé mateřských škol mírně odlišují od ostatních.

Studenti, kteří po dokončení svého studia získají kvalifikaci pro první stupeň základních škol, se oproti ostatním odlišují v hodnocení tří důvodů, které podle nich představují motivaci pro výkon učitelské profese. Prvním z nich je, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, který považují za důležitý méně často (89 %) než ostatní studenti (95 %). Studenti se zaměřením pro první stupeň naopak častěji považují za důležité, že je **Práce učitele rozmanitá a tvořivá** (92 % oproti 87 % u ostatních studentů). Výrazně častěji studenti se zaměřením na první stupeň uvádějí jako podstatný důvod, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (75 % z nich oproti 59 % u ostatních studentů). Opět se tedy v pozitivním smyslu oddělují jeden důvod zaměřený na obsah a jeden zaměřený na smysl. Naopak jeden z obsahových důvodů je pro tyto studenty méně významný než pro ostatní.

U studentů, kteří v rámci svého studia získají kvalifikaci pro druhý stupeň základních škol, se opět ukazuje rozdíl u hodnocení důvodu, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**, který hodnotí méně často jako důležitý oproti ostatním skupinám studentů (86 % proti 92 % u ostatních skupin studentů). Méně často také tato skupina studentů vnímá jako podstatný důvod, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (58 % z nich oproti 71 % u ostatních studentů). U této skupiny studentů tedy žádný důvod nepřevyšoval ostatní oproti zbylým studentům.

Studenti, kteří získají díky svému studiu kvalifikaci výuku na středních školách, se liší pouze v hodnocení důvodu, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, který jako podstatný hodnotí 95 % studentů oproti 91 % u ostatních skupin. Tato skutečnost (větší orientace na obsah u učitelů středních škol) se zřejmě dá očekávat, rozdíl nicméně není velký.

Studenti neučitelských programů

Dva nejdůležitější důvody, podle nichž se lidé rozhodují pro učitelskou profesi, jsou podle studentů neučitelských programů stejné jako u studentů programů učitelských, pouze si tyto dva důvody prohodily své pořadí. Nejvýznamnějším důvodem podle „Ne-učitelů“ je důvod **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** s 90 % odpovědí velmi důležitý či spíše důležitý. Druhý nejvýznamnější důvod **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci** získal od „Ne-učitelů“ 89,6 % pozitivních odpovědí, tedy prakticky stejně. Tyto dva důvody se také mírně oddělují od ostatních. Třetí nejvýznamnější důvod **Být učitelem znamená mít jistou práci** získal 87 % pozitivních odpovědí. I zde, podobně jako u studentů učitelských programů, jsou na prvních místech důvody směřující k obsahu práce učitele. Na rozdíl od studentů učitelských programů, kde byl na třetím místě důvod se vztahem ke smyslu učitelské práce, pro „Ne-učitele“ se jeví jako třetí nejdůležitější jeden z obecně pozitivních důvodů (**Být učitelem znamená mít jistou práci**).

Stejně jako u studentů učitelských programů je podle studentů programů neučitelských daleko nejméně významný (pouhá 28 % velmi důležité a spíše důležité, z toho dokonce jenom 4 % velmi důležité) důvod **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**. Odstup od ostatních důvodů je v tomto případě velmi výrazný, druhý nejméně významný důvod **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** má 50 % pozitivních odpovědí a třetí nejméně významný důvod **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt** má 60 % pozitivních odpovědí. I zde je od dalšího důvodu v pořadí výrazný odstup. Z hlediska obsahové skladby se první trojice v tomto případě nijak neliší od odpovědí studentů učitelských programů: smutné postavení prestiže, která je hodnocena jako dominantně nejméně významný důvod, proč by lidé chtěli dělat učitelskou profesi, je pak následováno skepsí k tomu, že by k vykonávání učitelské profese mohly vést nějaké alespoň do jisté míry altruistické důvody.

V předchozím jsme viděli, že prestiž učitelské profese nepovažují za důležitý důvod k volbě takové profese všichni studenti, bez ohledu na to, zda studují učitelské nebo neučitelské programy. Prestiž učitelů je podle nich ve společnosti velmi nízká a tedy rozhodně se nejedná o důvod, proč by lidé směřovali k učitelství. Tento závěr velmi dobře koresponduje s mezinárodním šetřením, které definuje tzv. Globální index statusu učitelů (Global Teacher Status Index – GTSI). I když se jedná o jiný – komplexní ukazatel¹², vypovídá o situaci učitelů v České republice v podstatě totéž jako náš jednoduchý ukazatel získaný z odpovědí v dotazníku. Mezi 35 zeměmi, které byly do výpočtu GTSI zařazeny, byla Česká republika na 30. místě, s hodnotou indexu (na škále 0 až 100) jen mírně nad 20. Na podobné úrovni je status učitelů například i v Argentině či Maďarsku. Výrazně nadprůměrně v tomto ohledu dopadly především asijské země (Čína, Malajsie, Tchaj-wan, Indonésie a Jižní Korea). Výrazně vysoký status mají učitelé i v Rusku. Skóre pro všechny uvedené země je vyšší než 60 bodů. Na tomto místě není prostor pro další interpretace této skutečnosti a ke zkoumání vztahu sociálního statusu učitelů k platům či k výsledkům studentů (k tomu viz zmíněná studie), ale je zřejmé, že prestiž učitele je v České republice velmi nízká, což je nespíš i jednou z příčin toho, že povolání učitele není pro mladé lidi příliš atraktivní.

¹² Blíže ke konceptu GTSI, způsobu jeho výpočtu a výsledkům viz studii Y. Kostelecké Sociální status českých učitelů v mezinárodním srovnání (dostupné na <https://pages.pedf.cuni.cz/nedostatekucitelu/socialni-status-ceskych-ucitelu-v-mezinarodnim-srovnani/>).

Porovnání mezi studenty učitelkých a neučitelkých programů

Základní porovnání odpovědí studentů učitelkých a neučitelkých programů vidíme v *tabulce 18*. Je potřeba vzít na vědomí, že u studentů učitelkých programů je celkový průměr pozitivních odpovědí (velmi důležité a spíše důležité) 78 %, na rozdíl od studentů programů neučitelkých, kde je tento průměr 73 %, tedy o celých 5 procentních bodů méně. Lze z toho usoudit, že budoucí učitelé vidí rozmanité důvody pro volbu učitelké profese o něco optimističtěji než studenti neučitelských programů, což je zřejmě logický výsledek. Tomu odpovídá i statisticky významný rozdíl mezi oběma skupinami studentů u celých osmi důvodů.

U některých důvodů pro volbu učitelké profese se ukázaly statisticky významné rozdíly podle programů studia: hodnotíme zejména rozdíly mezi studenty učitelkých programů (ti se dělí na dvě podskupiny: 1. na pedagogických, 2. na nepedagogických fakultách) a studenty v neučitelských programech (ti se dělí na dvě podskupiny: 1. v neučitelských programech na pedagogických a nepedagogických fakultách, 2. v nepedagogických programech). Primárně se zabýváme rozdíly mezi studenty učitelkých a neučitelských programů (které jsou obsahem tabulky), ale upozorníme i na případné statisticky významné rozdíly uvnitř těchto hlavních skupin.

Důvod, že **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, vnímají jako důležitější především studenti učitelkých programů oproti studentům neučitelských programů. 95 % studentů učitelkých programů označilo tento důvod jako velmi nebo spíše důležitý, u neučitelských programů to bylo 90 % studentů.

U hodnocení důvodu, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, se studenti učitelkých a neučitelských programů rovněž liší, studenti učitelkých programů tento aspekt hodnotí jako důležitý častěji (94 % oproti 90 %). Ve skupině studentů učitelkých programů se ukazují rozdíly mezi těmi, kteří studují na pedagogických a nepedagogických fakultách. Častěji hodnotí tento důvod jako důležitý studenti na nepedagogických fakultách (97 % studentů) oproti studentům na pedagogických fakultách (92 %).

Studenti učitelkých programů oproti studentům neučitelských programů častěji považují za důležitý důvod, že **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže** (93 % oproti 87 %).

U hodnocení důvodu, že **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život**, se sice neukazují rozdíly mezi studenty učitelkých programů a neučitelských programů, ale projevují se rozdíly uvnitř druhé skupiny. Studenti neučitelských programů na pedagogických i nepedagogických fakultách hodnotí důvod jako důležitý častěji (93 %) oproti studentům nepedagogických programů (85 %).

Tabulka 18: Podíl odpovědí velmi důležité nebo spíše důležité na otázku q13, studenti učitelských a neučitelských programů

Důvody pro volbu učitelské profese	Celkem	Učitelské programy	Neučitelské programy	Statistická významnost
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	93	95	90	***
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	92	94	90	*
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	90	93	87	***
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	86	85	87	
Být učitelem znamená mít jistou práci	85	84	87	
Práce učitele je rozmanitá a tvořivá	84	89	76	***
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	83	82	84	
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	80	83	76	***
Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	80	80	80	
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	73	79	65	***
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	72	75	67	**
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	61	62	60	
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	58	63	50	***
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	30	32	28	
Počty respondentů	1460	880	580	

Hodnocení statistické významnosti: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Tabulka je seřazena podle odpovědí všech studentů (celkem)

Výrazné rozdíly mezi skupinami studentů se ukázaly v hodnocení důležitosti důvodu, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**. Studenti učitelských programů vnímají tento důvod jako důležitý výrazně častěji než studenti neučitelských programů (89 % oproti 76 %). Uvnitř skupin se ukazují statisticky významné rozdíly u studentů neučitelských programů, studenti v neučitelských programech na pedagogických i nepedagogických fakultách tento aspekt hodnotí jako důležitý častěji (87 %) než studenti nepedagogických programů (73 %).

V hodnocení důležitosti důvodu, že **Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost**, se ukazují rozdíly mezi učitelскими programy (83 % studentů hodnotí tento důvod jako podstatný) a neučitelскими programy (76 %).

V hodnocení důležitosti důvodu, že **Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem**, se sice neukazují rozdíly mezi studenty učitelských programů a neučitelských a nepedagogických programů, ale projevuje se rozdíl uvnitř druhé skupiny, kde studenti neučitelských programů na pedagogických i nepedagogických fakultách chápou tento aspekt častěji jako podstatný (87 % z nich) oproti studentům nepedagogických oborů (77 %).

Významný rozdíl se ukazuje u hodnocení důvodu, že **Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání**, který vnímají jako podstatný častěji studenti učitelkých programů (79 %) oproti studentům neučitelkých programů (65 %). Uvnitř skupin se ukazují podstatné rozdíly u druhé skupiny, studenti neučitelkých programů na pedagogických i nepedagogických fakultách hodnotí tento důvod častěji jako důležitý (80 % z nich) oproti studentům nepedagogických oborů (60 %).

Nezanedbatelné rozdíly se ukazují i při vnímání důležitosti důvodu, že **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých**, který jako důležitý chápou častěji studenti učitelkých programů (75 %) oproti studentům neučitelkých programů (67 %). Uvnitř skupin se rozdíly projevují pouze u skupiny studentů učitelkých programů, studenti učitelkých programů nepedagogických fakult jej vnímají jako podstatný častěji (81 %) oproti studentům učitelkých programů z pedagogických fakult (72 %).

Podstatné rozdíly se ukazují i v hodnocení důležitosti důvodu, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**, který vnímají významně častěji jako podstatný studenti učitelkých programů (63 %) oproti studentům neučitelkých programů (50 %). Uvnitř se významně liší zejména skupina studentů neučitelkých programů, kde častěji tento důvod chápou jako podstatný studenti neučitelkých programů na pedagogických a nepedagogických fakultách (66 %) oproti studentům nepedagogických programů (44 %).

Proměnné, kde se neukázaly statisticky významné rozdíly ani mezi hlavními skupinami studentů učitelkých a neučitelkých programů a zároveň ani uvnitř těchto dvou skupin, jsou: **Být učitelem znamená mít jistotu práci; Povolání učitele nabízí stabilní kariéru; Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt; Povolání učitele má ve společnosti prestiž.**

Poněkud robustnější, komplexnější a snad i do jisté míry zajímavější pohled nabízí porovnání pořadí jednotlivých důvodů mezi oběma skupinami studentů. V *tabulce 19* jsou uvedeny postupně pořadí důvodů ve skupině studentů učitelkých programů, pořadí u studentů neučitelkých programů a nakonec rozdíl těchto dvou pořadí.

Z tabulky lze především vyčíst poměrně značnou konzistenci postojů mezi oběma skupinami studentů. Pouze dva důvody změnily své pořadí o více než o dvě místa. **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá** je u „Učitelů“ na čtvrtém místě, ale u „Ne-učitelů“ až na místě osmém. Naopak **Být učitelem znamená mít jistotu práci** je u „Učitelů“ na šestém místě, ale podle „Ne-učitelů“ je to jeden ze tří (třetí) nejvýznamnější důvod. Čtyři důvody změnily své pořadí o dvě místa, sedm jen o jedno a smutný „vítěz“ v obou skupinách **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** byl v obou případech na místě posledním, pořadí se zde tedy nezměnilo.

V uvedené tabulce můžeme rovněž jednoduše sledovat, do jaké míry se kryjí či naopak liší odpovědi v jednotlivých skupinách důvodů, jak jsme je vymezili na počátku (**Obecná pozitiva, Obsah, Smysl**), a jestli vůbec takové obsahové vymezení odpovídá reálným postojům studentů. V tabulce jsou tyto skupiny pro přehlednost odděleny silnější čarou.

Tabulka 19: Pořadí důvodů pro volbu učitelské profese (otázka q13)

Důvody pro volbu učitelské profese	Pořadí u Učitelů	Pořadí u Ne-učitelů	Rozdíl
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	8	6	2
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	14	14	0
Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	9	7	2
Být učitelem znamená mít jistou práci	6	3	3
Práce učitele je rozmanitá, tvořivá	4	8	-4
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	10	11	-1
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	11	10	1
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	1	2	-1
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	2	1	1
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	5	4	1
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	3	5	-2
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	12	13	-1
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	7	9	-2
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	13	12	1

U první skupiny (Obecná pozitiva) je, jak už bylo několikrát uvedeno, jeden z důvodů (**Povolání učitele má ve společnosti prestiž**) vždy na jednoznačně posledním místě. Další dva důvody (**Povolání učitele nabízí stabilní kariéru**, **Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem**) se nacházejí vždy zhruba uprostřed pořadí a nakonec důvod **Být učitelem znamená mít jistou práci** je u „Učitelů“ hodnocen průměrně, ale u „Ne-učitelů“ se dostává mezi první tři nejvýše hodnocené. U studentů neučitelských programů se důvody z této skupiny nacházejí vždy výše v pořadí (resp. v jednom případě je pořadí stejné – poslední) než u studentů učitelských programů.

U druhé skupiny (Obsah) je rozptýlenost posuzovaná dle pořadí jednotlivých položek ještě větší než u předchozí skupiny. Dva důvody (**Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**) jsou u obou skupin studentů na prvním nebo na druhém místě. Důležitost dalších dvou (**Práce učitele je rozmanitá, tvořivá**, **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život**) je „Učiteli“ i „Ne-učiteli“ hodnocena spíše jako průměrná, přičemž ovšem studenti učitelských programů vidí rozmanitost a tvořivost učitelské práce jako významně důležitější (posun o 4 místa v pořadí) než studenti neučitelských programů. Zbylé dva důvody (**Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání**, **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých**) se ale pohybují ke konci celkového pořadí, střídají si 10. a 11. místo. Všimněme si jedné zajímavé a poněkud rozporuplné skutečnosti. Dva důvody, které akcentují děláním zajímavé a smysluplné práce a to, že práce učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru a můžeme je pokládat za atributy, které nepochybně souvisí

s obsahem práce a tedy i s osobnostním rozvojem, jsou vždy na samotném vrcholu pořadí. Zároveň ale důvod, který osobní rozvoj zmiňuje explicitně (**Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání**) se pro obě skupiny studentů nachází spíše ke konci příslušných pořadí.

U třetí skupiny důvodů, které jsme nazvali Smysl, byl u obou skupin studentů nejlépe hodnocen důvod **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže**, který se u studentů učitelských programů umístil na třetím místě, u studentů neučitelských programů pak o dvě místa níže. Další důvod **Povolání učitele umožňuje být prospěšný pro společnost** je u obou skupin umístěn uprostřed pořadí. Zbylé dva důvody **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** a **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt** se u obou skupin studentů umísťují vždy až na samém konci pořadí.

Jednoduché porovnání obsahových skupin důvodů nabízí *tabulka 20*. Obsahem jsou průměrná pořadí v jednotlivých skupinách pro studenty učitelských a neučitelských programů a také průměrný podíl odpovědí velmi důležité a spíše důležité ve stejné struktuře. Za nejdůležitější pro volbu učitelké profese považují všichni studenti různé obsahové charakteristiky, u „Učitelů“ je to v průměru celých 86 % z nich. Obecná pozitiva skórují u obou skupin studentů prakticky stejně, důvody charakterizující smysl profese považují za důležitější studenti učitelských programů. Tento letný pohled na celkové průměry ale nemůže zastířit poměrně výraznou variabilitu uvnitř jednotlivých skupin.

Tabulka 20: Průměrné pořadí a průměrné skóre jednotlivých skupin důvodů (otázka q13)

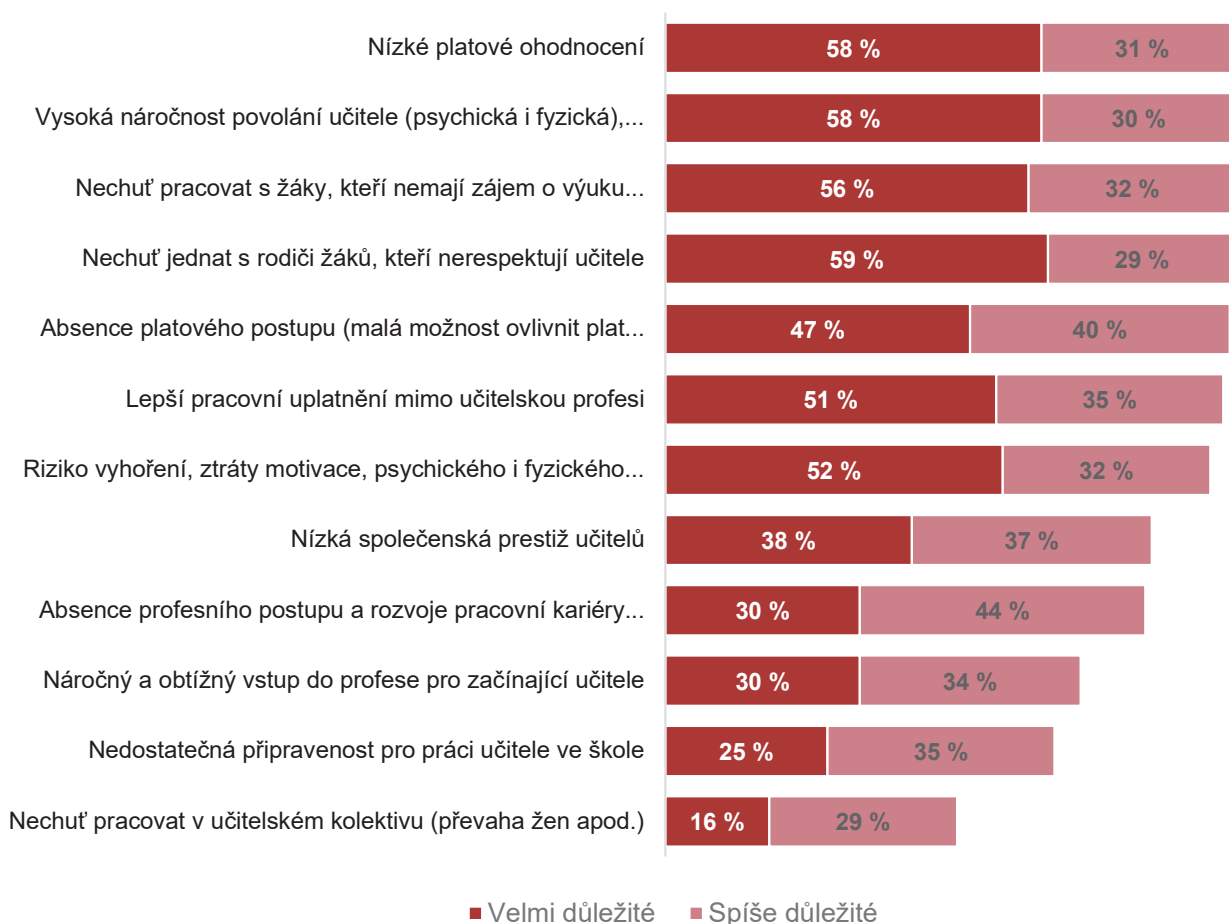
	Průměry			
	Pořadí		Podíl pozitivních odpovědí (v %)	
Skupina důvodů	Učitelé	Ne-učitelé	Učitelé	Ne-učitelé
Obecná pozitiva	9	8	70	70
Obsah	6	6	86	79
Smysl	9	10	75	68

Z provedeného, poměrně jednoduchého rozboru je vidět, že skupiny důvodů, které jsme vymezili obsahově, nejsou z hlediska hodnocení studentů příliš vnitřně konzistentní. Nasvědčuje tomu vysoká variabilita pořadí jednotlivých důvodů uvnitř skupin.

3.2.2 Analýza odpovědí na otázku q14

Podívejme se opět nejdříve na celkový obrázek, tj. na výsledky pro všechny studenty. Důvody, proč se podle studentů mladí lidé příliš často nerozhodují pro učitelkou profesi, které byly hodnoceny jako podstatné velmi často, souvisí s nastavením platového ohodnocení učitelů. Důvod, který byl respondenty nejčastěji uváděn jako důležitý, bylo právě **Nízké platové ohodnocení**. Tento důvod hodnotilo jako velmi nebo spíše důležitý 89 % všech respondentů. 87 % respondentů uvedlo jako podstatný důvod **Absenci platového postupu (malou**

Graf 4: Podíl odpovědí velmi důležité nebo spíše důležité na otázku q14, všichni studenti

možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím) a 86 % považuje za důležitý důvod **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi**. 74 % respondentů vnímá jako důležitý důvod **Absenci profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi**.

Dalšími důvody, které byly nejčastěji uváděny jako podstatné, byly aspekty, které nějakou souvisí s náročností učitelské profese, případně se sociálními aspekty. Jako nejdůležitější důvody, proč se mladí lidé pro učitelskou dráhu nerozhodují, jsou uváděny tři oblasti: **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická)**, **Stres a velká zodpovědnost; Nechuť pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele; Nechuť jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele**. U všech třech důvodů uvedlo 88 % respondentů, že jsou „velmi“ nebo „spíše“ důležité pro skutečnost, že se mladí lidé pro učitelství nerozhodují. 84 % respondentů považuje za důležitý důvod **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání**.

Dále už hodnocení důležitosti výrazně klesá, neboli studenti tyto důvody nevidí jako tolik podstatné pro to, že se lidé nerozhodují pro učitelskou profesi. Dva hodnocené aspekty souvisí s připraveností začínajících učitelů.

Podle 64 % respondentů je podstatný také **Náročný a obtížný vstup do profese** pro začínající učitele. 60 % respondentů hodnotí jako důležitou **Nedostatečnou připravenost pro práci učitele** ve škole.

75 % respondentů vnímá jako důležitý důvod, proč se mladí lidé pro učitelkou profesi nerozhodují, **Nízkou společenskou prestiž učitelů**. Nejméně často, tj. 45 % respondentů za důležitý důvod považuje **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**.

Rozdíly podle pohlaví

Pokud porovnáme, zda se liší hodnocení důvodů, proč si mladí lidé nevolí učitelkou profesi, podle pohlaví, ukazují se statisticky významné rozdíly poměrně často, celkem u sedmi položek, tedy u poloviny ze všech. Tyto statisticky významné rozdíly se ukazují u stejných položek většinou i v případě porovnávané-li rozdíly podle pohlaví ve skupině studentů učitelských programů a do jisté míry i u skupiny studentů neučitelských programů.

Ženy častěji než muži považují za důležitý důvod, proč si mladí lidé učitelkou profesi nevolí, **Vysokou náročnost povolání učitele (psychickou i fyzickou), stres a velkou zodpovědnost** (91 % žen oproti 79 % mužů) U „Učitelů“ byl rozdíl 94 % u žen proti 85 % u mužů a u „Ne-učitelů“ 85 % u žen a 74 % u mužů. Stejně tak ženy častěji než muži považují za důležitý důvod **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele** (90 % žen a 82 % mužů). I zde se opakoval statisticky významný rozdíl, ale pouze u „Učitelů“ (92 % žen a 85 % mužů“).

Významně častěji ženy uvádí jako důležitý i důvod **Absenci platového postupu (malou možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)**, který označilo jako důležitý 88 % žen a 84 % mužů. Rozdíl u tohoto důvodu byl statisticky významný pouze u všech studentů.

Důvod **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** byl rovněž ženami častěji považován za důležitý než muži (87 % žen a 76 % mužů). Stejně statisticky významný rozdíl byl u tohoto důvodu i pro „Učitele“ (90 % žen a 80 % mužů) a „Ne-učitele“ (82 % žen a 73 % mužů). Statisticky významný rozdíl se ukazuje i u hodnocení důvodu **Nízká společenská prestiž učitelů**, který hodnotí jako důležitý častěji ženy (77 %) než muži (71 %).

Důvody, které souvisí s obtížným nástupem začínajících učitelů do profese, jsou opět hodnoceny jako důležitější ženami než muži. Skutečnost, že v učitelství je **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**, považují za důležitý 67 % žen a 54 % mužů a u skupiny studentů učitelských programů 74 % žen a 63 % mužů. 63 % žen také považuje za důležitý důvod **Nedostatečnou připravenost pro práci učitele ve škole**, u mužů je to 49 %. Statistická významnost rozdílu se zde ukázala i u studentů učitelských programů, 68 % žen vs. 54 % mužů, stejně jako u studentů neučitelských programů (55 % žen a 44 % mužů).

Ve skupině studentů z neučitelských programů se ukazují statisticky významné rozdíly podle pohlaví ještě v hodnocení důvodů **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi** (80 % žen a 71 % mužů) a **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** (48 % žen a 31 % mužů).

Celkově je z výše uvedeného zřejmé, že ženy hodnotí nejrůznější důvody pro nenastoupení do učitelké profese jako více významné (a tedy rizikové) než muži. Což je ovšem poněkud paradoxní výsledek s ohledem na výraznou převahu žen v učitelské profesi.

Graf 5: Podíl odpovědí na otázku q14, studenti učitelkých programů

Rozdíly podle forem studia

Při porovnání rozdílů mezi studenty podle formy jejich studia se ukázalo jen minimum rozdílů jako statisticky významných. Pouze u hodnocení důvodu **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**, který častěji považují za důležitý důvod, proč si mladí lidé nevolí učitelkou profesi, studenti kombinované formy studia (v 68 % proti 62 % u prezenční formy).

Pokud sledujeme rozdíly i uvnitř skupin studentů, ukazuje se, že zatímco u skupiny studentů učitelských programů nejsou žádné statisticky významné rozdíly, u studentů neučitelských programů se jejich názory na možné důvody mírně liší. Studenti kombinované formy studia častěji než studenti prezenční formy studia považují za důležité následující důvody: **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (79 % studentů prezenční formy a 89 % studentů kombinované formy); **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (46 % studentů prezenční formy a 66 % studentů kombinované formy); **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (48 % studentů prezenční formy a 63 % studentů kombinované formy).

Graf 6: Podíl odpovědí na otázku q14, studenti neučiteléských programů

Studenti učiteléských programů

Za nejzávažnější důvod pro to, že si lidé nevybírají učiteléskou profesi, označili studenti učiteléských programů **Vysokou náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, za velmi důležité či spíše důležité jej vybralo 92 % z nich (skoro celých 65 % to považuje za velmi důležité důvod). Za druhý nejdůležitější je pak považováno **Nízké platové ohodnocení** s 91 % souhlasem. Třetí je pak důvod **Nechuť jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele** s 90 %. Tyto tři důvody pro nevyběr učiteléské profese jsou mírně odlišeny od dalších (rozdíl mezi třetím a čtvrtým důvodem je 1,6 p. b.). Další 4 důvody se podílem odpovědí velmi a spíše důležité liší jen velmi málo. Podíl takových odpovědí pro následujících 5 důvodů ovšem velmi rychle klesá. Jinými slovy řečeno, tyto důvody už studenti učiteléských programů za tak závažné nepovažují:

- **Nízká společenská prestiž:** 79 %
- **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele:** 72 %
- **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učiteléské profesi:** 72 %
- **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole:** 65 %
- **Nechuť pracovat v učiteléském kolektivu (převaha žen apod.):** 47 %

Zajímavá je v tomto ohledu nízká prestiž jako důvod pro (ne)nastoupení do učiteléské profese. Zatímco jako pozitivní důvod byla studenty nízká prestiž hodnocena jako daleko nejméně významný pozitivní důvod, zároveň ale postavení nízké prestiže (ve srovnání s jinými důvody) se nejeví jako příliš významné pro nenastoupení do profese. Z hlediska obsahové příbuznosti jednotlivých důvodů se nezdá, že by se některá ze tří definovaných

skupin nějak výrazně oddělovala od ostatních. Mezi prvními i posledními třemi jsou vždy rovnoměrně zástupci všech tří skupin důvodů – obecné, sociální i náročnost.

U studentů učitelských programů je také zajímavé podívat se na rozdíly podle toho, na které školy mohou díky svému studiu v budoucnu vyučovat (mateřské školy; první stupeň základních škol; druhý stupeň základních škol a střední školy). Rozdíly jsou ale v tomto ohledu dosti malé, snad lze upozornit pouze na to, že studenti, kteří se připravují na povolání učitele v mateřské škole, nevidí (sociální) faktory související se sociálními kontakty tak významné jako ostatní studenti.

U studentů, kteří díky svému studiu získají kvalifikaci pro mateřské školy, se ukázaly statisticky významné rozdíly u hodnocení dvou důvodů, proč si mladí lidé nevolí učitelskou profesi, které oba souvisí s komunikací a vztahem s žáky a rodiči. Prvním důvodem, kde se ukazuje rozdíl, je **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele**, který tato skupina studentů označuje jako podstatný méně často než ostatní studenti (75 % oproti 90 %). Druhý důvod je **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele**, který považuje za důležitý 78 % studentů, kteří po dosažení studia získají kvalifikaci pro výuku v mateřských školách (oproti 91 % ostatních studentů).

Studenti, kteří po dokončení svého studia získají kvalifikaci pro první stupeň základních škol, se oproti ostatním odlišují pouze v hodnocení důvodu **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**, který považuje tato skupina studentů za důležitý častěji oproti ostatním studentům (55 % studentů, kteří po dosažení studia získají kvalifikaci pro výuku na prvním stupni základních škol oproti 44 % ostatních studentů).

U studentů, kteří v rámci svého studia získají kvalifikaci pro druhý stupeň základních škol, se ukazuje rozdíl u hodnocení jednoho důvodu. Tato skupina studentů si častěji myslí, že důvodem, proč si mladí lidé nevolí učitelskou profesi, je **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi** (91 % oproti 85 %).

Studenti, kteří získají díky svému studiu kvalifikaci výuku na středních školách, se liší pouze v hodnocení dvou důvodů, proč si mladí lidé nevolí učitelskou profesi. Tato skupina studentů si častěji myslí, že důvodem, proč si mladí lidé nevolí učitelskou profesi, je **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi** (91 % oproti 85 %). Zároveň méně často považuje za důležitý důvod **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** (41 % oproti 55 %).

Studenti neučitelských programů

Studenti neučitelských programů vidí jako nejvýznamnější důvody pro nenastoupení do učitelské profese především finanční důvody. **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** zvolilo jako velmi důležité či spíše důležité 87 % a **Nízké platové ohodnocení** 86,6 % na třetím místě pořadí. Jako druhý nejvýznamnější důvod se mezi ně vklínil jeden ze „sociálních“ důvodů **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** s 86,7 %. Tyto tři důvody (pro nenastoupení do profese) jsou také výše hodnocené s určitým odstupem od dalších 5 důvodů (nechut' jednat s rodiči, náročnost učitelského povolání, lepší uplatnění v jiné profesi, riziko vyhoření a absence pracovního postupu). Další 4

důvody už považují „Ne-učitelé“ za méně významné důvody: Už **Nízká společenská prestiž** s 71 % na čtvrtém místě od konce je od předchozího důvodu v pořadí odstoupena o 6,6 p. b. Tím spíše to platí o poslední tři, tedy nejméně důležité pro nerozhodování se pro učitelkou profesi. O dalších 18,3 p. b. méně skóruje **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole**, kterou jako velmi a spíše důležitou ohodnotilo pouze 52 % studentů neučitelkých programů a **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** podobně 51 % z nich. Za daleko nejméně důležitý důvod pak studenti neučitelských programů označili **Nechť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** v pouhých 43 %.

Porovnání mezi studenty učitelkých a neučitelkých programů

Základní porovnání rozdílů v odpovědích studentů učitelských a neučitelských programů poskytuje *tabulka 21*. Stejně jako u otázky q13 (důvody pro rozhodnutí být učitelem) i pro nyní analyzovanou otázku q14 (důvody pro rozhodnutí nebýt učitelem) je při posuzování konkrétních hodnot potřeba mít na paměti, že odpovědi „Učitelů“ mají v průměru celkem významně vyšší součet hodnocení velmi důležité a spíše důležité a to téměř o celých 7 p. b. (80 % pro studenty učitelských programů ve srovnání s 73 % pro studenty neučitelských programů). Z toho lze usoudit, že studenti učitelských programů vidí rozmanité důvody pro nenastoupení do učitelké profese poněkud vyostřeněji než „Ne-učitelé“. Nejvýraznější je tento rozdíl (viz *tabulku 21*) u skupiny důvodů, která charakterizuje náročnost profese. V tomto případě činný rozdíl mezi odpověďmi obou skupin studentů více než 13 p. b. (79,3 % vs. 66 %). Je možné, že se zde odrážejí znalosti o profesi a zkušenosti z jejího vykonávání, které získali „Učitelé“ při studiu, při praxi nebo při reálném vykonávání, pokud jde o učitele, kteří si doplňují kvalifikaci.

Tabulka 21: Podíl odpovědí velmi důležité nebo spíše důležité na otázku q14, studenti učitelských a neučitelských programů

Důvody, proč se lidé nerozhodují pro učitelkou profesi	Celkem	Učitelské programy	Neučitelské programy	Statistická významnost
Nízké platové ohodnocení	89	91	87	**
Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost	88	92	82	***
Nechť pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele	88	89	87	
Nechť jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele	88	90	84	***
Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)	87	87	87	
Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi	86	89	82	***
Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání	84	88	79	***
Nízká společenská prestiž učitelů	75	79	71	***
Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi	74	72	77	*
Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele	64	72	51	***

Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole	60	65	52	***
Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)	45	47	43	
Počty respondentů	1460	880	580	

Hodnocení statistické významnosti: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Podívejme se tedy podrobněji na statisticky významné rozdíly mezi důvody, proč se mladí lidé nerozhodují pro učitelkou profesi. Hodnotíme zejména rozdíly mezi studenty učitelských programů (ti se dělí na dvě podskupiny: 1. na pedagogických, 2. na nepedagogických fakultách) a studenty v neučitelských programech (ti se dělí na dvě podskupiny: 1. v neučitelských programech na pedagogických a nepedagogických fakultách, 2. v nepedagogických programech), mezi hlavními skupinami studentů se statisticky významných rozdílů objevilo celých devět z dvanácti. Všimneme si i statisticky významných rozdílů, pokud se vyskytly i uvnitř obou hlavních skupin studentů.

Nízké platové ohodnocení je vnímáno jako zásadní důvod častěji u studentů učitelských programů (91 %) oproti studentům neučitelských programů (87 %). Uvnitř těchto skupin se statisticky významné rozdíly neprojevily.

Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost je významně častěji jako důležitý důvod uváděna studenty učitelských programů (92 %) oproti studentům neučitelských programů (82 %). Uvnitř skupin se projevily rozdíly u studentů neučitelských programů, kde studenti neučitelských oborů na pedagogických i nepedagogických fakultách uvádí tento aspekt jako důležitý častěji (89 %) než studenti nepedagogických programů (79 %).

Hodnocení důvodu **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele**, se sice neukazuje rozdílné mezi studenty učitelských a neučitelských oborů, ale ukazují se statisticky významné rozdíly uvnitř druhé skupiny. Studenti neučitelských oborů na pedagogických i nepedagogických fakultách uvádí tento aspekt jako důležitý častěji (93 %) než studenti nepedagogických programů (85 %).

Naopak důvod **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele**, se významně liší mezi skupinou studentů učitelských programů (90 % z nich důvod považuje za důležitý) a studentů neučitelských programů (84 %).

Studenti učitelských programů častěji uvádějí jako podstatný důvod **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi** (89 %) oproti studentům z neučitelských a nepedagogických programů (82 %).

Výrazně častěji jako důležitý důvod zmiňují studenti učitelských programů **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (88 % z nich). U studentů z neučitelských programů je tento důvod považován za důležitý méně často (79 %), projevily se i rozdíly uvnitř této skupiny. Studenti neučitelských oborů na pedagogických i nepedagogických fakultách uvádí tento aspekt jako důležitý častěji (87 %) než studenti nepedagogických programů (76 %).

Rozdíly mezi studenty učitelských programů a studenty neučitelských programů se projevily i v tom, jak důležitý je důvod **Nízká společenská prestiž učitelů**. Studenti učitelských programů hodnotí tento aspekt častěji jako důležitý oproti studentům neučitelských programů (79 % oproti 71 %).

Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi se ukazuje jako důležitější důvod pro studenty neučitelských programů, jako podstatný jej hodnotilo 77 % studentů. U studentů učitelských programů to bylo 72 %.

U hodnocení důvodu, že u učitelství je **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**, se projevily velmi výrazné rozdíly mezi studenty učitelských programů a studenty neučitelských programů. Zatímco u učitelských programů chápou jako důležitý tento aspekt 72 % studentů, u neučitelských programů je to 51 % studentů. Rozdíly se ukázaly i uvnitř obou těchto skupin. Zatímco u studentů učitelských programů jej jako důležitější vnímají studenti učitelských programů na pedagogických fakultách (75 %), studenti učitelských programů na nepedagogických fakultách méně často (66 %). Ve druhé skupině je tento důvod hodnocen jako důležitý častěji u studentů neučitelských programů na pedagogických a nepedagogických fakultách (65 %), méně často u studentů nepedagogických programů (47 %).

Významné rozdíly se ukázaly i u toho, jak důležitým aspektem je **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole**. Zatímco u učitelských programů považuje za důležitý tento důvod 65 % studentů, u neučitelských programů je to 52 % studentů. Uvnitř skupin se ukazují rozdíly u skupiny studentů učitelských programů, studenti z pedagogických fakult tento důvod považují za důležitý častěji (67 %) než studenti z nepedagogických fakult (60 %).

U hodnocení důvodu **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** se neukázaly statisticky významné rozdíly ani mezi skupinami studentů učitelských programů a studentů neučitelských a nepedagogických programů a zároveň ani uvnitř těchto dvou skupin.

Statisticky významné rozdíly se neukazují mezi studenty učitelských programů a studenty neučitelských programů ani u hodnocení důvodu **Nechuť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**. Rozdíl se ale ukázal u skupiny studentů učitelských programů, studenti z pedagogických fakult hodnotí tento aspekt jako důležitý častěji než studenti z nepedagogických fakult (50 % oproti 40 %).

Na závěr se ještě podívejme, jak se měnila důležitost jednotlivých důvodů z hlediska pořadí v celé baterii.

I přes rozdíly v podílech hodnocení důležitosti jednotlivých důvodů je z následující tabulky 22 vidět výrazná konzistence při hodnocení baterie důvodů jako celku. V deseti z dvanácti důvodů se celkové pořadí změnilo pouze o nejvýše 2 místa. O 4 místa se změnilo pořadí důvodu **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, který se u „Ne-učitelů“ nachází na průměrném 5. pořadí, ale u „Učitelů“ je hodnocen na prvním místě jako vůbec nejdůležitější důvod pro nevybrání učitelské profese. Výrazný rozdíl je nejen v pořadí, ale i v samotných hodnotách (92 % u „Učitelů“ ve srovnání s 82 % u „Ne-učitelů“). Nevětší rozdíl v pořadí pak vidíme u důvodu **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit**

plat vyšším pracovním úsilím), kde rozdíl činí celých 6 míst, tedy polovinu pořadí. U „Ne-učitelů“ se tento důvod umístil na průměrném 7. místě, ale u „Učitelů“ byl hodnocen jako nejdůležitější na prvním místě. Rozdíl v hodnotách je ale zanedbatelný (87 % pro „Neučitele“ a 87 % pro „Učitele“), zde se projevuje určitá umírněnost studentů neučitelkých programů (ve srovnání se studenty programů učitelkých) při hodnocení důležitosti důvodů pro nenastoupení učitelské profese. Jeden důvod **Nechť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** se u obou skupin studentů umístil vždy na posledním dvanáctém místě, a to z hlediska hodnot velmi výrazně. Jako důležitý jej hodnotilo 46 % studentů učitelských programů a 44 % studentů neučitelských programů.

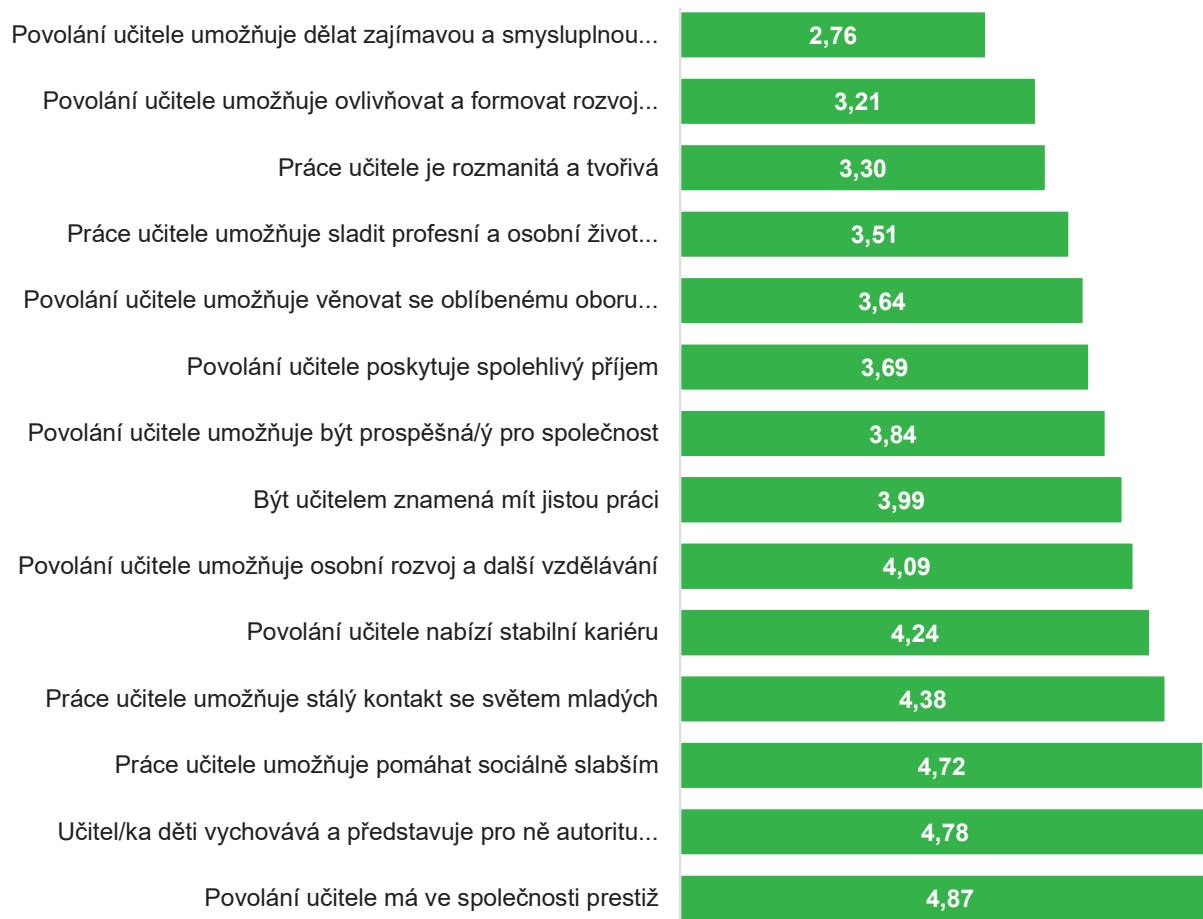
Podíváme-li se na *tabulku 22* optikou tří obsahových skupin důvodů (**Obecná negativa, Sociální negativa, Náročnost profese**), vidíme podobný jev jako v případě otázky q13: v žádné skupině se důvody z hlediska pořadí neseskupují buď jen vysoko, nebo jen nízko. V každé skupině se nacházejí důvody poměrně vysoko v pořadí, na některém z průměrných pořadí a také výrazně nízko. Konkrétní pořadí jednotlivých důvodů a rozdíly v pořadí mezi „Učiteli“ a „Ne-učiteli“ jsou z tabulky patrné. Nejzajímavější jsou důvody s výrazným posunem v pořadí, které jsme komentovali výše.

Tabulka 22: Pořadí důvodů pro rozhodnutí nevolit učitelskou profesi (otázka q14)

Důvody, proč se lidé nerozhodují pro učitelskou profesi	Pořadí u Učitelů	Pořadí u Ne-učitelů	Rozdíl
Nízká společenská prestiž učitelů	8	9	-1
Nízké platové ohodnocení	2	3	-1
Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi	5	6	-1
Nechť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)	12	12	0
Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)	7	1	6
Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi	10	8	2
Nechť pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele	4	2	2
Nechť jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele	3	4	-1
Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost	1	5	-4
Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání	6	7	-1
Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole	11	10	1
Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele	9	11	-2

Pro úplnost ještě uvedeme následující *tabulku 23* s průměry pořadí a hodnot podle jednotlivých skupin důvodů. U průměrů pořadí není patrný žádný významný rozdíl a potvrzuje to závěr, že studenti (obou skupin studentů) nevnímají důvody dané skupiny stejně a ve svých odpovědích mezi nimi rozlišují. Podíváme-li se na průměry hodnot, je zjevný vysoký rozdíl u skupiny, která popisuje náročnost profese, studenti učitelských programů to vnímají jako mnohem větší překážku vstupu do učitelské profese než studenti neučitelských programů.

Graf 7: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q15, všichni studenti

Poznámka: V tomto i dalších grafech jsou výroky seřazeny podle průměrného pořadí.

Tabulka 23: Průměrné pořadí a průměrné skóre jednotlivých skupin důvodů (otázka q14)

Skupina důvodů	Průměry			
	Pořadí		Podíl pozitivních odpovědí (v %)	
	Učitelé	Ne-učitelé	Učitelé	Ne-učitelé
Obecná negativa	6	5	84	81
Sociální negativa	6	6	75	71
Náročnost profese	7	8	79	66

3.3 Proč studenti chtějí být učiteli

Jestliže v předchozím textu jsme analyzovali názory studentů vysokých škol na to, proč se mladí lidé chtějí či nechtějí stát učiteli, v této části se podíváme stejně podrobně na jejich vlastní názor a preference na to proč se právě oni chtějí (otázka q15) či nechtějí (otázka q16) stát učiteli.

3.3.1 Analýza odpovědí na otázku q15

Dříve, než se budeme věnovat analýzám podle hlavních skupin studentů („Učitelé“ a „Ne-učitelé“), podívejme se nejdříve na celkové výsledky (pro všechny studenty) odpovědí na to, proč studenti chtějí vykonávat učitelské povolání. Stručně se také podíváme na rozdíly podle pohlaví a formy studia. Rozdíly posuzujeme primárně podle průměrného pořadí (indexu)¹³, rozdíly podle četnosti výběru do pěti nejdůležitějších používáme spíše doplňkově.

Výrazně nejvýznamnější důvod, proč studenti chtějí vykonávat učitelské povolání, je důvod **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, který má celkové průměrné pořadí 2,76 (mezi pět nejdůležitějších důvodů jej zařadilo 65 % studentů). Odstup od druhého důvodu **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže** je výrazných 0,45 bodu. Tento aspekt učitelské práce získal průměrné pořadí 3,21. Mezi pět nejdůležitějších důvodů jej zařadilo 54 % studentů, tedy o celých 11 p. b. méně než u prvního důvodu. Blízké průměrné pořadí 3,3 měl důvod **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá**, který mezi pět nejdůležitějších zařadilo také 54 % studentů. Další skupina důvodů je už o něco vzdálenější, čtvrtý v pořadí o 0,21 bodu (3,51), byť na prvních pět míst jej vybralo 53 % studentů. Na prvních třech místech tedy vidíme dva důvody související s obsahem učitelské práce a jeden související s jejím smyslem. Obecná pozitiva učitelské profese tedy studenti jako přínosná pro sebe sama příliš nevidí. Nejvýše z této skupiny důvodů je až na šestém místě (průměrné pořadí 3,69, výrazně méně než polovina – 42 % studentů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších) důvod **Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem**.

Tři nejnižší umístěné důvody se od ostatních poměrně výrazně oddělují. Mezi čtvrtým a třetím důvodem od konce je rozdíl 0,34 bodu. Třetím nejnižší postaveným je důvod **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**, který dosáhl průměrného pořadí 4,72 a jen 12 % studentů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších. Předposledním je důvod **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt s úrovní**

¹³ Položky *multiple-choice* otázek (tj. otázek s výběrem více než jedné možnosti) q15 a q16 jsou vyhodnoceny dle průměrného pořadí důležitosti při výběru daného důvodu. Respondenti vybírali prvních pět nejdůležitějších důvodů ze čtrnácti (resp. dvanácti) položek, proto je nutné v pořadí zohlednit, že daná položka vůbec nemusela být respondentem vybrána. V opačném případě by u všech položek docházelo k průměrování prvního až pátého pořadí, a tím k zásadnímu omezení velikosti hodnoceného vzorku (u dané položky by byli zohledněni jen respondenti, kteří ji zvolili na prvním až pátém místě) a rovněž také ke snížení variability v průměrném pořadí položek. Z tohoto důvodu byl situací, kdy respondent danou položku vůbec nevybral jako první až pátý nejdůležitější důvod, přiřazen kód 6. Průměr byl pak vypočten z takto doplněných dat. Aby se výsledný průměr stále pohyboval na původní škále 1 až 5, byly všechny hodnoty před vypočtením průměru sníženy o jednotku. Výsledkem je hodnota, kterou nazýváme průměrné pořadí, nebo index.

průměrného pořadí 4,78 (9 % studentů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších) a nakonec nejhorší hodnocení vidíme u důvodu **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** (průměrné pořadí 4,87 a pouhých 5 % studentů, kteří jej vybrali mezi pět nejdůležitějších). Mezi nejméně vybranými, a tedy i umístěnými důvody jsou dva související se smyslem učitelské práce a jedno z obecných pozitiv, totiž prestiž učitele ve společnosti. Do určité míry tedy můžeme shrnout, že studenti si učitelské povolání vybírají (resp. vybírali by si) zejména kvůli jeho obsahu, o něco méně výrazně vidí obecná pozitiva učitelství a smysl učitelské práce sice vnímají (jeden z důvodů této skupiny byl druhý v pořadí), ale ostatní typy důvodů jsou pro ně poněkud důležitější.

Rozdíly podle pohlaví

Rozdíly mezi muži a ženami byly poměrně výrazné. U celkem sedmi důvodů (tedy poloviny) byly shledány statisticky významné rozdíly jak podle pořadí, tak podle podílu studentů, kteří tyto důvody vybrali mezi pět nejdůležitějších. Navíc rozdíl u jednoho z důvodů byl statisticky významný při hodnocení podle pořadí a další podle podílu. Jen pět důvodů tedy nevykazovalo statisticky významný rozdíl.

Ženy hodnotily oproti mužům jako významnější tři důvody související s obsahem učitelské práce (**Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci, Práce učitele je rozmanitá a tvořivá, Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život**) a také jeden z důvodů směřující ke smyslu učitelské práce (**Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**). Tento důvod byl ovšem u žen (stejně jako u mužů) až na 12. místě důležitosti mezi všemi. Muži oproti ženám naopak hodnotili lépe dva důvody charakterizující smysl učitelské profese (**Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a Povolání učitele umožňuje být prospěšná/y pro společnost**) a zároveň dva důvody související s obsahem učitelské práce (**Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu) a Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých**). Hodnocení důvodu, který zdůrazňuje kontakt se světem mladých, bylo ovšem u mužů i u žen poměrně nízké (jen 33 % mužů a 23 % žen jej vybralo mezi pět nejdůležitějších).

V hodnocení důvodů, které charakterizují (potenciální) pozitivní atributy vykonávání učitelské práce, nebyly mezi muži a ženami žádné statisticky významné rozdíly. S jedinou výjimkou, a to u důvodu **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** se statisticky významně odlišoval podíl mužů, kteří jej zařadili mezi pět nejdůležitějších důvodů (8 %), od podílu žen (5 %). Jedná se ovšem o velmi malé hodnoty.

Tabulka 24: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q15 a frekvence zařazení mezi pět nejdůležitějších. Celkem, muži a ženy.

Důvody pro volbu učitelké profese	Pořadí				Frekvence (%)			
	Celkem	Ženy	Muži	SV	Celkem	Ženy	Muži	SV
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	2,76	2,70	2,97	*	65	66	59	*
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	3,21	3,28	2,97	**	54	54	58	
Práce učitele je rozmanitá a tvořivá	3,30	3,19	3,66	***	54	57	45	***
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	3,51	3,40	3,85	***	53	55	46	**
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	3,64	3,76	3,25	***	46	43	53	**
Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	3,69	3,71	3,62		42	41	44	
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	3,84	3,92	3,59	**	42	39	49	**
Být učitelem znamená mít jistou práci	3,99	3,97	4,08		33	34	33	
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	4,09	4,08	4,14		33	35	30	
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	4,24	4,24	4,24		25	25	25	
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	4,38	4,42	4,22	**	25	23	33	***
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	4,72	4,69	4,83	**	12	14	7	**
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	4,78	4,78	4,78		9	9	10	
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	4,87	4,88	4,82		5	5	8	*
Počet respondentů	1460	1118	338		1460	1118	338	

Poznámka: SV = statistická významnost, kde * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Pokud se při posuzování rozdílů mezi muži a ženami zaměříme pouze na skupinu studentů učitelských programů, ukázal se rozdíl u tří hodnocených položek. U důvodu, že **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život**, se mezi ženami a muži ukázal rozdíl pouze v indexu průměrného pořadí a nikoli v procentu respondentů, kteří důvod vybrali. Ženy tuto položku hodnotí jako důležitější oproti mužům (průměrné pořadí u žen je 3,51 a u mužů 3,88). Důvod, že **Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost**, se rovněž ukázal pouze při zohlednění pořadí volby důvodů, ale ne v procentu studentů, kteří důvod vybrali mezi prvními pěti. Tento důvod byl hodnocen jako důležitější muži (průměrné pořadí je u mužů 3,70 oproti 3,98 u žen). Naopak u položky **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** se rozdíl mezi ženami a muži projevil pouze v četnosti respondentů (10 % mužů a 5 % žen), nikoli v indexu průměrného pořadí.

Ve skupině studentů z neučitelských programů se u čtyř hodnocených aspektů ukázal rozdíl mezi ženami a muži pouze v indexu průměrného pořadí a nikoli procentu respondentů, kteří daný důvod vybrali mezi prvními pěti. Tři z těchto aspektů jsou ženami hodnoceny jako důležitější, konkrétně: **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** (průměrné pořadí u žen 3,57 a u mužů 3,95); **Být učitelem znamená mít jistou práci** (průměrné pořadí u žen 3,77 a u mužů 4,12); **Povolání učitele nabízí stabilní kariéru** (průměrné pořadí u žen 4,03 a u mužů 4,35). Důvod, že **povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, byl naopak hodnocen muži jako důležitější (průměrné pořadí u žen 3,78 a u mužů 3,34).

Rozdíly podle forem studia

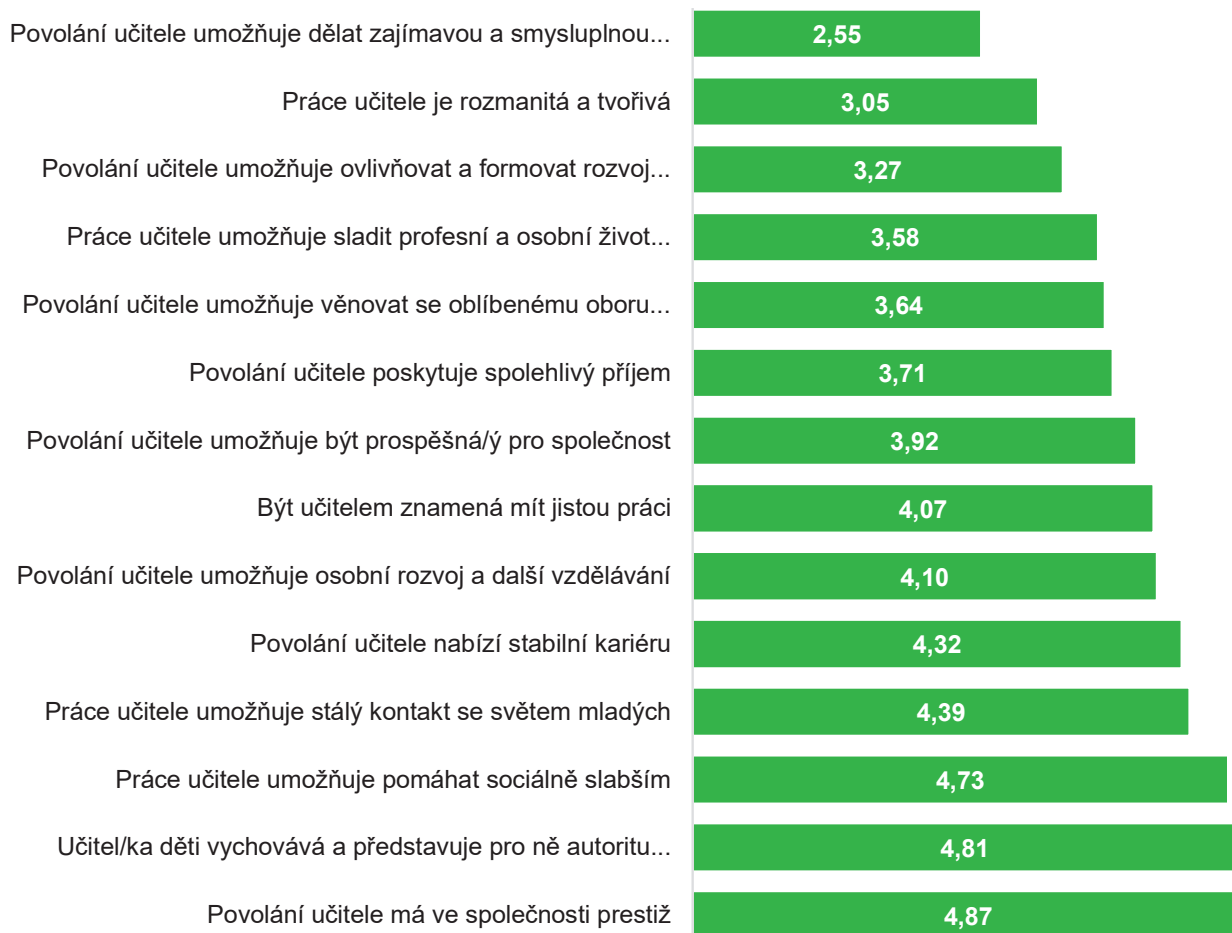
Rozdíly podle forem studia nebyly mezi studenty příliš velké. Jen ve třech případech je nacházíme podle obou způsobů porovnání, tj. podle pořadí i podle podílu studentů, kteří daný aspekt vybrali mezi pět nejdůležitějších. Důvod **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá, měl u** studentů prezenční formy studia průměrné pořadí 3,50 (a 50 % z nich vybralo tento důvod do pěti nejdůležitějších) ve srovnání se studenty kombinovaných forem studia s průměrným pořadím 2,77 (a frekvencí 64 %). V hodnocení důvodu **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** se studenti prezenční formy (průměrné pořadí 3,52 a frekvence 48 %) také významně lišili od studentů kombinovaných forem (3,95 a 40 %). Rozdíl u dalšího důvodu **Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost** už byl poněkud menší (3,77 a 44 % pro studenty prezenční formy vs. 4,05 a 36 % pro studenty kombinovaných forem), ale stále statisticky významný z obou hledisek.

U dalších dvou důvodů se ukázal statisticky významný rozdíl pouze, pokud jsme zohlednili pořadí vybraných důvodů. Rozdíly se projeví u důvodů **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci** (průměrné pořadí 2,83 u prezenční formy a 2,57 u kombinované formy) a **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (průměrné pořadí 4,75 oproti 4,64). Naopak důvod **Být učitelem znamená mít jistou práci** vybralo mezi pět nejdůležitějších důvodů 35 % studentů prezenční formy studia, což bylo statisticky významně více než 29 % studentů kombinovaných forem.

U studentů učitelských programů jsou rovněž dvě položky, kde se statisticky významný rozdíl projevil, až když jsme zohlednili pořadí volby jednotlivých důvodů. První je důvod, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, který studenti prezenční formy studia považují za důležitější (průměrné pořadí 3,55 u prezenční formy studia a 3,89 u kombinované formy). Druhým důvodem je, že **Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost**, kterému rovněž studenti prezenčního studia připisují vyšší důležitost (průměrné pořadí 3,86 u prezenční formy studia a 4,1 u kombinované formy). Naopak u položky **Být učitelem znamená mít jistou práci** se neukázal u indexu průměrného pořadí statisticky významný rozdíl, ale u četnosti výběru tohoto důvodu ano.

U skupiny studentů neučitelských programů se rovněž některé rozdíly projeví až ve chvíli, kdy jsme zohlednili pořadí volby důvodů. Prvním případem je důvod, že **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže**, který za důležitější považují studenti prezenční formy studia (průměrné pořadí 2,99 u prezenční formy studia a 3,39 u kombinované formy). Naopak u důvodů, že **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život** (63 % studenti kombinovaných forem studia oproti 54 % studentů prezenční

Graf 8: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q15, studenti učitelských programů

formy) a že **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** (9 % kombinované vs. 3 % prezenční), se projevily statisticky významné rozdíly pouze v četnostech a nikoli indexu zohledňujícím pořadí volby.

Studenti učitelských programů

Celkové průměrné pořadí jednotlivých výroků (resp. důvodů, proč studenti chtějí vykonávat učitelské povolání) se u studentů učitelských programů prakticky neliší od situace posuzované pro všechny studenty. Pouze dva důvody si vyměnily druhé a třetí místo. Daleko nejvýznamnější důvod, proč studenti učitelských programů chtějí vykonávat učitelské povolání, je důvod **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, který má celkové průměrné pořadí 2,55 (mezi pět nejdůležitějších důvodů jej zařadilo 68 % studentů učitelských programů). Druhý v pořadí, důvod **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá** (mezi všemi studenty byl třetí) má průměrné pořadí 3,05 (mezi pět nejdůležitějších důvodů jej zařadilo 60 % studentů učitelských programů). Třetí důvod **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže** je s průměrným pořadím 3,27 o dalších 0,22 bodu vyšší. Mezi pět nejdůležitějších důvodů jej zařadilo 54 % studentů učitelských

programů. Čtvrtý v pořadí je vzdálen o dalších 0,31 bodů. Na prvních třech místech tedy vidíme dva důvody související s obsahem učitelské práce a jeden související s jejím smyslem. Obecná pozitiva učitelké profese tedy studenti jako přínosná pro sebe sama příliš nevidí. Nejvýše z této skupiny důvodů **Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem** je až na šestém místě (průměrné pořadí 3,71, výrazně méně než polovina – 41 % studentů učitelských programů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších).

Odstup čtvrtého nejhůře hodnoceného důvodu od třetího nejnižší postaveného činí 0,34 bodu. Neboli tři nejhůře hodnocené důvody studenty učitelských programů se od těch ostatních poměrně výrazně oddělují. Zároveň je jejich hodnocení dosti podobné. Je to ostatně patrné i z *grafu 8*. Třetím nejnižší postaveným je **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším**, s průměrným pořadím 4,73 místě, a jen 11 % studentů učitelských programů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších. Důvod **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt** s úrovní průměrného pořadí 4,81 (9 % studentů učitelských programů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších) a nakonec na posledním místě mezi všemi vidíme důvod **Povolání učitele má ve společnosti prestiž** (průměrné pořadí 4,87 a pouhých 6 % studentů učitelských programů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších). Mezi nejméně vybíranými, a tedy i umístěnými důvody jsou dva související se smyslem učitelské práce a jedno z obecných pozitiv, totiž prestiž učitele ve společnosti. Do určité míry tedy můžeme shrnout, že i studenti učitelských programů si učitelské povolání vybírají zejména kvůli jeho obsahu, o něco méně výrazně vidí obecná pozitiva učitelství a smysl učitelské práce sice vnímají (jeden z důvodů této skupiny byl druhý v pořadí), ale ostatní typy důvodů jsou pro ně důležitější.

U studentů učitelských programů se ukázala celá řada statisticky významných rozdílů podle toho, na který typ/druh školy je jejich studijní programy připravují.

Studenti, kteří absolvováním svého studia získají kvalifikaci pro výuku na mateřských školách, dva aspekty hodnotili výrazně výše než ostatní studující. Důvod, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** vybralo 80 % těchto studentů oproti 59 % studentů z ostatních oborů. Také z hlediska průměrného pořadí byl tento důvod výrazně (a statisticky významně) častěji hodnocen jako důležitější (2,18 proti 3,10). Tito studenti také častěji uváděli jako důvod pro volbu učitelké profese, že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (22 % oproti 11 %). Podle pořadí u tohoto důvodu statisticky významný rozdíl nebyl. Pouze podle pořadí volby respondentů byl statisticky významný rozdíl i u důvodu, že **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, který skupina studentů, kteří díky svému studiu získají kvalifikaci pro MŠ, vnímá jako důležitější oproti ostatním studentům (průměrné pořadí je u této skupiny 1,96 oproti 2,59).

Naopak méně často tato skupina studentů (logicky) volila důvod, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** (25 % oproti 48 % a rovněž statisticky významných 4,37 proti 3,59). Méně často byl jimi také vybírán důvod, že **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých** (12 % oproti 26 %).

Mezi skupinou studentů, kteří se připravují na výuku na prvním stupni základních škol, a ostatními studenty se ukázaly výrazné statisticky významné rozdíly celkem u šesti proměnných podle frekvence výběru a u pěti podle pořadí. Tato skupina studentů výrazně častěji uváděla důvody, že **Povolání učitele umožňuje dělat**

zajímavou a smysluplnou práci (frekvence 78 % oproti 65 % a průměrné pořadí 2,08 oproti 2,7); dále, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** (frekvence 75 % oproti 56 % a průměrné pořadí 2,44 oproti 3,24) a že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (frekvence 20 % oproti 9 % a průměrné pořadí 4,52 oproti 4,8).

Naopak méně často tato skupina studentů volila jako nejdůležitější důvody ty aspekty, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, což je logické, protože na prvním stupni se musí učitel věnovat většímu počtu vyučovaných předmětů (29 % studujících na I. stupeň ZŠ a 52 % studujících z ostatních oborů a zároveň průměrné pořadí 4,22 proti 3,45), dále důvod, že **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých** (18 % oproti 28 % a zároveň průměrné pořadí 4,59 proti 4,38). Tito studenti také méně často volili důvod, že **Povolání učitele nabízí stabilní kariéru** (17 % oproti 24 %). Zde se statisticky významný rozdíl projevil jen podle četnosti zařazení mezi pět nejdůležitějších.

Studenti, kteří se připravují na výuku na druhém stupni základních škol, se od ostatních studentů liší v hodnocení důležitosti pěti důvodů. Tyto důvody jsou stejné jak podle průměrného pořadí, tak podle četnosti zařazení. Tato skupina studentů častěji vybírala důvody, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** (frekvence 55 % oproti 34 % u jiných skupin a průměrné pořadí 3,37 oproti 4,03) a že **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých** (frekvence 28 % oproti 21 % a průměrné pořadí 4,32 oproti 4,5). Naopak méně často tito studenti vybírali důvody, že **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci** (66 % oproti 72 % a 2,7 proti 2,32); dále, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** (55 % oproti 68 % a 3,25 oproti 2,78) a nakonec že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (9 % oproti 15 % a 4,79 oproti 4,64).

Studenti připravující se na výuku na středních školách se od ostatních skupin statisticky významně liší v hodnocení čtyř důvodů podle frekvence i podle pořadí a v jednom důvodu pouze podle pořadí. Díky tomu, že se v rámci studia profilují na vybraný předmět či vybrané předměty (stejně jako předchozí skupina studentů připravující se na výuku na druhém stupni ZŠ), je logické, že častěji vybírali důvod, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** (frekvence 54 % oproti 34 % a průměrné pořadí 3,35 oproti 4,07 podle pořadí). Častěji také volili důvod, že **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých** (29 % oproti 20 % a 4,31 oproti 4,51). Naopak méně často oproti ostatním tato skupina hodnotila jako důležité důvody, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá** (53 % oproti 72 % a 3,38 oproti 2,54) a že **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (8 % oproti 17 % a 4,83 oproti 4,58). Podle pořadí volby respondentů se ukazuje statisticky významný rozdíl i u důvodu, že **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, který tato skupina studentů hodnotila jako méně důležitý (průměrné pořadí 2,67 oproti 2,37 u ostatních skupin studentů).

Studenti neučitelských programů

Pokud jde o studenty neučitelských programů, pak se u pořadí volby důvodů až na jedinou výjimku opakuje situace popsaná výše pro studenty učitelských programů. Touto výjimkou z hlediska průměrného pořadí je důvod **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**. Ten se u studentů učitelských programů ocitl na druhém místě

s průměrným pořadím 3,05. U studentů neučitelkých programů však poklesl na místo šesté s průměrným pořadím 3,69. Výsledná pořadí volby jednotlivých důvodů pro studenty neučitelkých programů jsou shrnuty v *tabulce 25*, ale nebudou z výše uvedeného důvodu podrobněji okomentovány. Rozdílům v konkrétních hodnotách průměrného pořadí jednotlivých důvodů a frekvence zařazení mezi pět nejdůležitější u studentů učitelkých a neučitelkých programů se budeme věnovat v další části.

Tabulka 25: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q15, rozdíl od následujícího pořadí, frekvence zařazení mezi pět nejdůležitějších, studenti neučitelkých programů

Důvody pro volbu učitelké profese	Průměrné pořadí	Rozdíl	Frekvence (%)
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	3,08		59
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	3,10	0,02	56
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	3,39	0,29	56
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	3,64	0,25	45
Práce učitele je rozmanitá a tvořivá	3,69	0,02	44
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	3,72	0,03	45
Být učitelem znamená mít jistou práci	3,87	0,15	36
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	4,09	0,22	31
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	4,12	0,03	28
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	4,36	0,24	26
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	4,71	0,35	13
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	4,73	0,02	11
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	4,86	0,13	5
Počet respondentů	580		

Porovnání mezi studenty učitelkých a neučitelkých programů

U důvodů, kvůli kterým studenti volí (by volili) učitelkou profesi, jsme analyzovali též rozdíly podle programů studia: hodnotíme zejména rozdíly mezi studenty učitelkých programů a studenty neučitelkých programů. Připomeňme, že obě skupiny se dále ještě mohou vnitřně dělit, a to sice u první skupiny na studenty 1) na pedagogických a 2) na nepedagogických fakultách a u druhé skupiny na studenty 1) v neučitelských programech na pedagogických a nepedagogických fakultách a 2) v nepedagogických programech. Všímáme si primárně rozdílů mezi oběma hlavními skupinami studentů, a to jak podle indexu, tak podle četnosti výběru mezi pět nejdůležitějších důvodů. Celkové výsledky jsou obsahem *tabulky 26*. V textu okomentujeme i statisticky významné rozdíly uvnitř obou hlavních skupin.

Tabulka 26: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q15 a frekvence zařazení mezi pět nejdůležitějších. Srovnání studentů učitelských a neučitelských programů

Důvody pro volbu učitelské profese	Pořadí				Frekvence (%)			
	Celkem	UP	NP	SV	Celkem	UP	NP	SV
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	2,76	2,55	3,08	***	65	68	59	***
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	3,21	3,27	3,10		54	54	56	
Práce učitele je rozmanitá a tvořivá	3,30	3,05	3,69	***	54	60	44	***
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	3,51	3,58	3,39	*	53	51	56	*
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	3,64	3,64	3,64		46	46	45	
Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	3,69	3,71	3,67		42	41	42	
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	3,84	3,92	3,72	*	42	40	45	
Být učitelem znamená mít jistou práci	3,99	4,07	3,87	*	33	31	36	
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	4,09	4,10	4,09		33	35	31	
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	4,24	4,32	4,12	*	25	22	28	*
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	4,38	4,39	4,36		25	25	26	
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	4,72	4,73	4,71		12	11	13	
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	4,78	4,81	4,73	*	9	9	11	
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	4,87	4,87	4,86		5	6	5	
Počty respondentů	1460	880	580		1460	880	580	

UP – učitelské programy, NP – neučitelské programy

SV – statistická významnost, hodnocení statistické významnosti: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Tabulka je seřazena podle odpovědí všech studentů (celkem)

Statisticky významné rozdíly u průměrného pořadí mezi studenty učitelských programů a studenty neučitelských programů (i uvnitř těchto skupin) se z hlediska použitého kritéria (rozdíl v indexu vs. rozdíl v četnosti) prakticky neliší. U čtyř důvodů se ukázaly statisticky významné rozdíly podle obou hledisek (k těm podrobněji dále), u šesti se naopak neukázaly rozdíly podle ani jednoho (**Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže; Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem; Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání; Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých; Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším; Povolání učitele má ve společnosti prestiž**). U dalších třech důvodů se ukázal rozdíl pouze podle indexu a nakonec u jednoho důvodu pouze uvnitř hlavních skupin studentů.

Výrazný rozdíl v názorech mezi hlavními skupinami studentů se ukázal u důvodu **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**. Zatímco studenti učitelských programů volili tento důvod na prvním až pátém místě v 68 %, u neučitelských programů to bylo 59 % studentů. Také rozdíl u indexu byl výrazně statisticky významný: 2,55 oproti 3,08.

Dalším důvodem, kde se studenti učitelských programů liší od studentů neučitelských programů výrazně, je, že **Práce učitele je rozmanitá a tvořivá**. Studenti učitelských programů tento aspekt vybírali na prvních pěti místech výrazně častěji (60 %) oproti studentům neučitelských a nepedagogických programů (44 %). U indexu byl rozdíl 3,05 oproti 3,69. U této položky se ukázaly rozdíly i uvnitř skupin. Studenti učitelských programů z pedagogických fakult vybírali tento důvod na prvním až pátém místě častěji než studenti z nepedagogických fakult (64 % oproti 51 %). Ve skupině studentů z neučitelských programů tento důvod vybírali častěji studenti neučitelských programů z pedagogických i nepedagogických fakult (52 % z nich) oproti studentům z nepedagogických programů (42 %).

Poněkud nižší úroveň rozdílů, ale stále statisticky významná, se ukázala u dalších dvou důvodů. Studenti neučitelských programů častěji než studenti učitelských programů volili jako důvod, že **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život** (56 % oproti 51 % a 3,58 oproti 3,39). Ukázaly se zde také rozdíly uvnitř skupiny studentů z neučitelských programů, studenti z neučitelských programů z pedagogických i nepedagogických fakult volí důvod častěji oproti studentům z nepedagogických programů (62 % oproti 55 %).

Statisticky významný rozdíl podle obou kritérií se ukázal i u důvodu, že **Povolání učitele nabízí stabilní kariéru**. Studenti neučitelských programů vybírali tento důvod častěji oproti studentům z učitelských programů (28 % oproti 22 %). Zároveň podle indexu je to 4,12 oproti 4,32.

U důvodu, že **Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost**, se projevil rozdíl pouze v průměrném pořadí (index). Studenti z neučitelských programů hodnotí tento důvod jako důležitější oproti studentům z učitelských programů (průměrné pořadí 3,72 oproti 3,92). Tento rozdíl se ale neprojevil v četnostech, kolik procent studentů důvod vybralo mezi prvními pěti.

U důvodu, že **Být učitelem znamená mít jistou práci**, se opět neukázal statisticky významný rozdíl podle programu studia v procentu studentů, kteří tento důvod zvolili mezi prvními pěti, ale při zohlednění pořadí volby se rozdíly projevily. U studentů neučitelských programů byl hodnocen jako důležitější oproti studentům učitelských programů (průměrné pořadí 3,87 oproti 4,07).

Stejná situace nastala i u hodnocení důvodu, že **Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt**. Zatímco v četnosti studentů, kteří důvod vybrali, se statisticky významný rozdíl podle programu studia neprojevil, byly zde rozdíly při zohlednění pořadí volby důvodů. Důvod byl jako důležitější hodnocen studenty neučitelských programů (průměrné pořadí 4,73 oproti 4,81).

U důvodu, že **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, se sice neukázal rozdíl mezi skupinami studentů učitelských programů oproti studentům z neučitelských programů, liší se

ale mezi sebou studenti uvnitř těchto skupin. U studentů z učitelkých programů z pedagogických a nepedagogických fakult vybírali důvod častěji studenti z nepedagogických fakult oproti studentům z pedagogických fakult (54 % oproti 43 %). Uvnitř skupiny studentů z neučitelkých programů byl rovněž rozdíl, studenti z neučitelkých programů z pedagogických a nepedagogických fakult volili důvod méně často než studenti z nepedagogických programů (31 % oproti 49 %).

Nyní na chvíli opustíme porovnávání rozdílů mezi jednotlivými důvody a zaměříme se na skupinu důvodů jako celek. Je celkové řazení důvodů (tedy vnímání komplexnosti takového rozhodování) nějakým způsobem mezi oběma hlavními skupinami studentů podobné nebo rozdílné? Odpověď nám nabízí *tabulka 27*.

Tabulka 27: Pořadí důvodů pro volbu učitelké profese (otázka q15), studenti učitelkých a neučitelkých programů

Důvody pro volbu učitelké profese	Pořadí u Učitelů	Pořadí u Ne-učitelů	Rozdíl
Povolání učitele nabízí stabilní kariéru	10	10	0
Povolání učitele má ve společnosti prestiž	14	14	0
Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem	6	5	1
Být učitelem znamená mít jistou práci	8	8	0
Práce učitele je rozmanitá, tvořivá	2	6	-4
Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	9	9	0
Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	11	11	0
Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	1	1	0
Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	5	4	1
Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)	4	3	1
Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti	3	2	1
Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	12	12	0
Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	7	7	0
Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt	13	13	0

Jestliže jsme tedy u některých konkrétních důvodů viděli rozdíl ve vnímání jejich důležitosti mezi oběma hlavními skupinami studentů, pak ve vnímání celé baterie důvodů a jejich umístění při rozhodování mezi sebou se obě skupiny studentů od sebe příliš neliší. Jinými slovy řečeno, zdá se, že celková strategie rozhodování, proč si jedni studenti vybrali učitelké povolání (resp. přinejmenším studium připravující na toto povolání) a jak by si druzí studenti učitelké povolání vybírali, je velmi podobná. Devět důvodů své pořadí mezi všemi důvody nezměnilo vůbec, čtyři se posunuly jen o jedno místo a pouze jeden důvod, totiž že **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá** byl u „Ne-učitelů“ na šestém místě a mezi „Učiteli“ se posunul o čtyři místa na jedno z nejvyšších, druhé místo.

Nakonec se ještě podívejme, jak byla vnímána důležitost důvodů pro výběr učitelské profese podle obsahových skupin důvodů (**Obecná pozitiva, Obsah, Smysl**). Z tabulky 27 vidíme, že u každé z těchto skupin nebyly jednotlivé důvody z té či oné skupiny při rozhodování brány do úvahy s podobnou úrovní důležitosti. V každé ze skupin patřily některé důvody do jisté míry mezi ty velmi důležité, ale i mezi velmi málo důležité a nakonec i mezi ty s jakousi průměrnou důležitostí. Ale pokud se na tři skupiny důvodů podíváme vždy jako na celek, vidíme celkem jasně (viz tabulka 28), že důvodům, které charakterizují zejména obsah učitelské práce, byla dávana celkově přednost před ostatními skupinami důvodů, a to pro obě skupiny studentů. Naopak z celkového pohledu berou studenti do úvahy při rozhodování důvody, které souvisejí se smyslem učitelské práce, nejméně. Navíc i tento pohled potvrzuje, že mezi hlavními skupinami studentů nejsou při rozhodování příliš významné rozdíly.

Tabulka 28: Průměrné pořadí mezi důvody a průměrný index jednotlivých skupin důvodů (otázka q15)

Skupina důvodů	Průměry			
	Pořadí podle indexu		Index	
	Učitelé	Ne-učitelé	Učitelé	Ne-učitelé
Obecná pozitiva	9,50	9,25	4,24	4,13
Obsah	5,33	5,67	3,55	3,71
Smysl	10,67	10,67	4,49	4,39

3.3.2 Analýza odpovědí na otázku q16

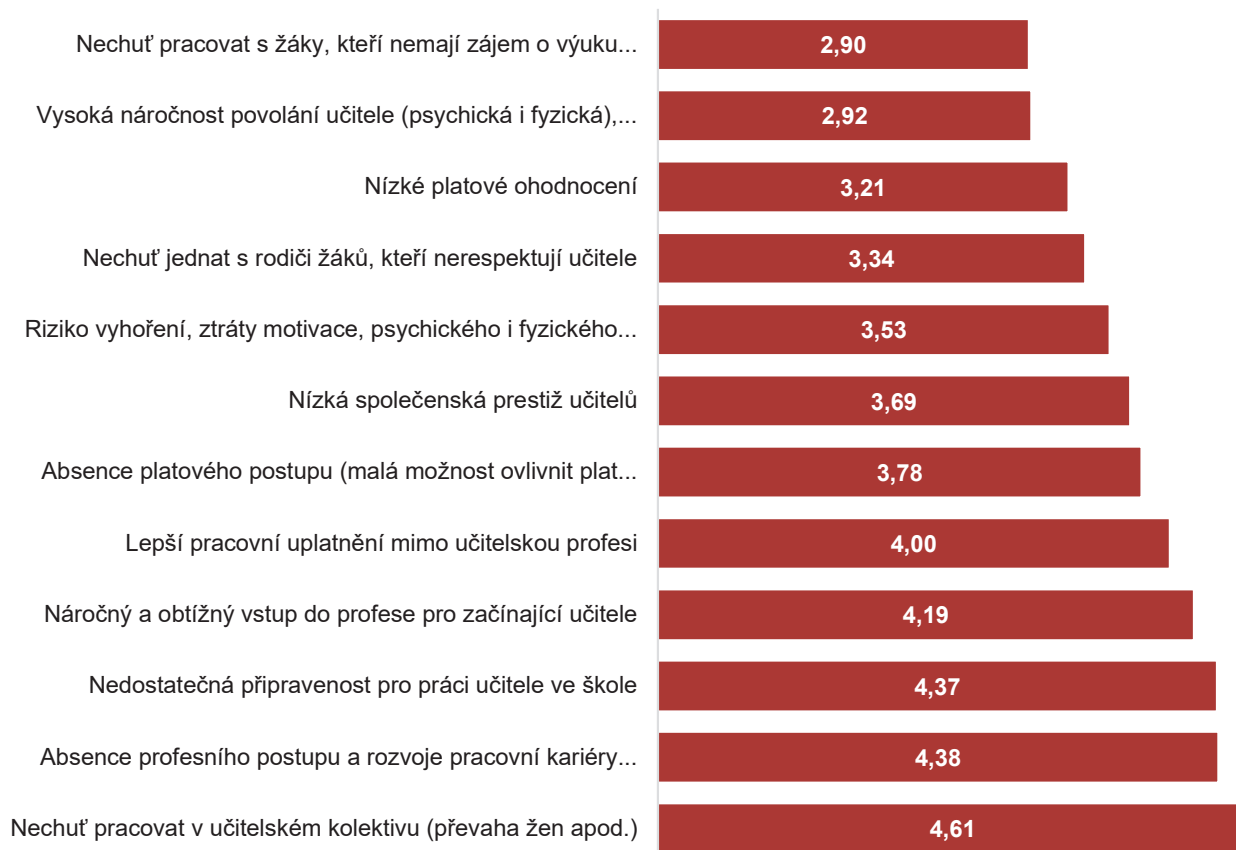
Podívejme se nejdříve na výsledky pro všechny studenty, jaké důvody jsou pro ně nejdůležitější pro to, že si učitelství nevybírají (resp. by si nevybrali). Níže jsou důvody popsány podle tzv. „průměrného pořadí“ (indexu), kde jsou položky řazeny vzestupně od položky s nejnižším (tj. nejlepším) průměrným pořadím (způsob výpočtu je v poznámce pod čarou č. 13). Výsledky podle průměrného pořadí doplňujeme i výsledky podle četnosti výběru mezi pěti vybranými důvody.

Jako nejdůležitější důvod je vnímána **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** (průměrné pořadí je 2,90). Tento důvod byl zároveň vybírán celkově jako druhý nejčastější ze všech (zvolilo ho 63 % respondentů). Na druhém místě se umístila **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (průměrné pořadí 2,92), která byla nejčastěji uváděným důvodem (64 % respondentů). Na třetím místě se s poměrně značným odstupem umístil důvod **Nízkého platového ohodnocení** (průměrné pořadí 3,21), který ačkoli byl vybrán jen polovinou respondentů, byl častěji umisťován na první místa. Na čtvrtém místě byla **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele** (průměrné pořadí 3,34 a 56 % respondentů jej vybralo mezi pět nejdůležitějších), dále **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (průměrné pořadí 3,53), které shodně vybralo také 56 % respondentů.

Dalším důvodem byla **nízká společenská prestiž učitelů** (průměrná důležitost 3,69), ačkoli ji vybralo jen 39 % respondentů. Ta se umístila na šestém místě před důvodem **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** (průměrné pořadí 3,78), kterou vybralo 44 % respondentů.

U následujících důvodů se index relativně rychle zvyšuje, tedy tyto důvody jsou zjevně mezi všemi nejméně důležité. Jedná se o **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi** (průměrné pořadí 4,00, důvod vybrala třetina respondentů) a **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (průměrné pořadí 4,19, vybralo 31 % respondentů). Na posledních třech místech jsou aspekty, které byly vybírány nejméně často: **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (průměrné pořadí 4,37, vybrala jen necelá čtvrtina ze všech respondentů); **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi** (průměrné pořadí 4,38 a také necelá čtvrtina dotázaných respondentů) a nakonec **Nechť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** (průměrné pořadí 4,61 a pouze 14 % respondentů).

Graf 9: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q16, všichni studenti

Rozdíly podle pohlaví

Rozdíly v hodnocení jednotlivých důvodů, proč nevykonávat učitelkou profesi, podle pohlaví se ukázaly u většiny položek. Statisticky významné rozdíly jsme identifikovali celkem u osmi z nich, a to jak podle indexu průměrného pořadí, tak podle počtu respondentů, kteří důvod vybrali mezi prvních pět nejdůležitějších (vždy ve stejných položkách).

Ženy častěji než muži akcentují čtyři důvody, které souvisí s obtížností učitelkou profese. Ženy častěji volily důvod **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (69 % žen oproti 47 % mužů a průměrné pořadí 2,72 u žen, což je vůbec nejnižší hodnota indexu mezi všemi ostatními u žen, a 3,59 u mužů). Důvod **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** byl rovněž častěji vybírán ženami než muži (59 % žen oproti 48 % mužů, průměrné pořadí 3,43 u žen a 3,84 u mužů). Dále byl častěji ženami volen jako důležitý důvod **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (33 % žen oproti 23 % mužů, průměrné pořadí 4,13 u žen a 4,42 u mužů). Poslední ženami častěji volený důvod byla **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (25 % oproti 19 % a 4,33 oproti 4,52).

Muži častěji než ženy naopak volili důvody související s finančním ohodnocením a kariérním postupem v učitelské profesi. Muži častěji vybírali důvod **Nízké platové ohodnocení** (63 % mužů oproti 46 % žen, průměrné pořadí 3,38 u žen a 2,68 u mužů). Z pohledu průměrného pořadí (indexu) byl tento důvod mezi muži nejdůležitější ze všech. Muži také častěji akcentovali jako důležitý důvod **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi** (47 % mužů oproti 29 % žen a průměrné pořadí 4,16 u žen a 3,49 u mužů). Muži také častěji než ženy hodnotili jako podstatný důvod **Absenci platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** (50 % mužů oproti 42 % žen a průměrné pořadí 3,86 u žen a 3,52 u mužů) a **Absenci profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi** (30 % mužů a 22 % žen, průměrné pořadí byl 4,44 u žen a 4,19 u mužů).

Rozdíly mezi ženami a muži se neprojevily u proměnných: **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele; Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele; Nízká společenská prestiž učitelů; Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.).**

U skupiny studentů v učitelských programech se (statisticky významné) rozdíly podle pohlaví rovněž projevují. Tyto rozdíly korespondují s rozdíly mezi muži a ženami za celek. U studentů učitelských programů ženy častěji vyzdvihují jako klíčové důvody pro nevykonávání učitelké profese **Vysokou náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (73 % žen a 58 % mužů) a **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (61 % žen a 52 % mužů). Naopak muži opět častěji volili důvody související s platovým ohodnocením a kariérním postupem: **Nízké platové ohodnocení** (59 % mužů a 46 % žen); **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi** (40 % mužů a 25 % žen); **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi** (26 % mužů a 17 % žen). U důvodu **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** se rozdíl projevil, až když jsme zohlednili pořadí voleb respondentů (průměrné pořadí 3,64 u mužů a 3,94 u žen).

Rozdíly podle pohlaví se ukazují i uvnitř skupiny studentů z neučitelských programů. U žen se opět častěji vyskytují důvody pro odchod z profese týkající se obtížnosti práce, tj. **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (61 % žen a 35 % mužů) a **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (55 % žen a 44 % mužů). V této skupině studentů se rovněž mezi ženami častěji vyskytl důvod **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (24 % žen a 15 % mužů). Zajímavé je, že ve skupině studentů z neučitelských programů se ukázal rozdíl i u důvodu **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**, který se neprojevil v celkovém vzorku respondentů. Tento rozdíl ale pozorujeme pouze v procentu respondentů, kteří ho zvolili, neprojevuje se už u hodnocení indexu průměrné důležitosti, který zohledňuje pořadí volby důvodů. Tento důvod je častěji zmiňován ženami než muži (19 % oproti 10 %). U této skupiny studentů muži opět častěji volili důvody související s platem a kariérním postupem v učitelské profesi: **Nízké platové ohodnocení** (68 % mužů a 47 % žen); **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi** (54 % mužů a 35 % žen). U důvodu **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** se rozdíl mezi ženami a muži u skupiny studentů z neučitelských oborů neprojevuje v případě, že porovnáváme procento respondentů, kteří důvod vybrali jako podstatný, ale zaznamenáváme ho, pokud bereme v potaz pořadí volby respondentů. Muži tento aspekt hodnotili jako důležitější oproti ženám (průměrné pořadí bylo u mužů 3,39, u žen 3,72).

Rozdíly podle formy studia

Ve srovnání s rozdíly podle pohlaví se rozdíly podle formy studia mezi studenty projevily minimálně. Výrazný statisticky významný rozdíl se podle obou hledisek (index průměrného pořadí a četnost výběru) ukázal v hodnocení důležitosti pouze jednoho důvodu: **Nízké platové ohodnocení**, jenž byl výrazně častěji vybírán studenty prezenční formy studia, kteří ho zvolili v 54 % případů, naopak studenti kombinované formy ho vybrali v 40 %. Rozdíl se projevuje, i pokud analyzujeme pořadí volby důvodů respondentů (průměrné pořadí u studentů prezenční formy studia je 3,09 a u studentů kombinované formy studia je 3,54).

Rozdíl se ukázal i u proměnné **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**, kterou častěji vybírali studenti kombinované formy studia (18 %) oproti studentům prezenční formy studia (13 %). Tento rozdíl se ale neprojevil, pokud analyzujeme i pořadí volby důvodů.

Pokud se podíváme, jaké jsou rozdíly podle formy studia uvnitř skupiny studentů učitelských programů, ukazuje se, že i zde jsou rozdíly malé. Proměnnou **Nízké platové ohodnocení** častěji vnímají jako důležitější studenti prezenční formy studia (50 %) oproti studentům kombinované formy studia (42 %). Statisticky významný rozdíl se ale neprojevil u indexu průměrného pořadí, který zohledňuje pořadí volby. Rozdíl se ale ukazuje u hodnocení důvodu **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**, který častěji označují jako důležitý studenti prezenční formy studia (40 %) oproti studentům kombinované formy studia (30 %). Důvod **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** byl častěji zmiňován studenty kombinované formy studia (17 %) oproti studentům prezenční formy studia (11 %). Statisticky významný rozdíl se ale neprojevil u indexu průměrného pořadí, který zohledňuje pořadí volby.

Uvnitř skupiny studentů neučitelských programů se ukazují rozdíly u čtyř proměnných. Rozdílné hodnocení se projevilo u hodnocení důvodu **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, který častěji jako důležitý vnímají studenti kombinované formy studia (61 %) oproti studentům prezenční formy studia (50 %). Výrazný rozdíl se ukázal u položky **Nízké platové ohodnocení**, který jako důležitější vnímají studenti prezenční formy studia (60 %) oproti studentům kombinované formy studia (36 %). Naopak studenti kombinované formy studia častěji uváděli jako podstatné důvody **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (35 % oproti 16 %) a **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (28 % oproti 17 %).

Studenti učitelských programů

Jako jednoznačně nejdůležitější důvod, proč by si studenti učitelských programů nevybrali učitelskou profesi, se ukázala náročnost profese, tj. důvod **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, s indexem (průměrné pořadí) 2,62 (mezi pět nejdůležitějších důvodů jej vybralo 71 % studentů učitelských programů). Druhý nejdůležitější důvod **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** následuje s průměrným pořadím 3,04 o celých 0,42 bodů vyšším, který vybralo 61 % studentů učitelských programů. Odstup třetího nejdůležitějšího důvodu **Nízké platové ohodnocení** je už o něco nižší (průměrné pořadí 3,3, vybralo jej ale už jen

48 %), ale stále je odstup 0,26 bodu poměrně vysoký. Průměrné pořadí (index) dalších důvodů se postupně relativně rovnoměrně zvyšuje, určitý předěl je mezi šestým a sedmým důvodem v pořadí (0,3 bodu), a poté opět celkem pravidelně k důvodům, které studenti učitelských programů nepovažují za příliš důležité pro to, aby si nevybrali učitelkou profesi. Tři nejméně důležité důvody jsou: **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** s průměrným pořadím 4,32 (vybralo jej 26 % studentů učitelských programů), **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi** (průměrné pořadí 4,54, vybralo 18 %) a nakonec jako vůbec nejméně důležitý důvod **Nechť pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**, s průměrným pořadím 4,66 a pouhými 13 % respondentů, kteří jej zařadilo mezi pět nejdůležitějších.

Z hlediska obsahu důvodů, které považují studenti učitelských programů za nejvíce či naopak nejméně důležité pro to, aby si učitelkou profesi nevybrali, se nezdá, že by preferovali důvody z některé z výše vymezených obsahových skupin. Nejvíce je celkem vyváženě odrazují jak důvody akcentující náročnost profese, tak některé její sociální aspekty či silně vnímané negativum, tj. nízké platy. A z druhého konce je příliš neodrazují rovněž důvody ze všech tří obsahových skupin.

Graf 10: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q16, studenti učitelských programů

U studentů učitelských programů je nepochybně zajímavé posoudit, do jaké míry se na důvodech pro „nevýběr“ profese odráží, pro jaký typ/druh školy se připravují. Při tomto pohledu vychází najevo některé zajímavé rozdíly (interpretujeme zde rozdíly, které jsou statisticky významné).

U studentů, kteří díky absolvování svého studia budou mít možnost vyučovat v mateřské škole, se ukazuje výrazný rozdíl u důvodu **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele**. Tento aspekt není u studentů, kteří budou mít možnost pracovat v mateřských školách, vybírán zdaleka tak často jako u ostatních skupin studentů (33 % oproti 62 %). Značný byl i rozdíl v průměrném pořadí: 4,14 vs. 2,97. Výrazně častěji naopak tito studenti volili jako důležitý důvod **Nízké platové ohodnocení** (69 %) oproti ostatním skupinám studentů (47 %). I zde byl rozdíl v průměrném pořadí výrazný: 2,41 oproti 3,35. Tito studenti také častěji vybírali jako důležitý důvod **Nízká společenská prestiž učitelů**, který je podstatný pro 59 % z nich (průměrné pořadí 2,82) oproti 41 % u ostatních skupin (průměrné pořadí 3,63). Naopak méně často je pro ně důležitý důvod **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (12 % oproti 27 % a průměrné pořadí 4,73 oproti 4,29). U všech těchto čtyř důvodů byl identifikován statisticky významný rozdíl jak podle četností výběru, tak podle průměrného pořadí (indexu). U dvou dalších položek se neukázal statisticky významný rozdíl v procentu studentů, kteří ho vybrali jako podstatný, ale projevil se, pokud jsme vzali v potaz pořadí volby respondentů. Jednak jde o důvod **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele** (u studentů, kteří díky svému studiu budou mít možnost vyučovat v mateřské škole, je index průměrného pořadí 4,02 a u studentů z ostatních oborů je 3,35). Dále se jednalo o důvod **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)**, který za podstatnější považují studenti, kteří získají díky studiu kvalifikaci pro mateřské školy (průměrné pořadí 4,33 oproti 4,68).

U skupiny studentů, která díky studiu získá kvalifikaci pro výuku na prvním stupni základních škol, se ukázal statisticky významný rozdíl pouze u jediné položky **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi**. Tato skupina studentů tento důvod vybírala jako podstatný méně často oproti studentům z ostatních oborů (23 % oproti 30 %). Průměrné pořadí bylo v tomto případě 3,36 oproti 4,13. I rozdíl podle tohoto kritéria byl statisticky významný.

Skupina studentů, která díky svému studiu získá kvalifikaci pro druhý stupeň základních škol, se v hodnocení důvodů pro odchod z profese liší od ostatních skupin studentů pouze ve třech případech, bereme-li do úvahy četnost zařazení jednotlivých důvodů mezi pět nejdůležitějších. U stejných třech důvodů je statisticky významný rozdíl i podle průměrného pořadí. U indexu průměrné pořadí se statisticky významný rozdíl projevil ještě u jednoho dalšího důvodu. Tato skupina studentů častěji vybírala jako důležitý důvod pro odchod z profese **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** (65 % oproti 53 % a průměrné pořadí 2,84 oproti 3,34). Naopak méně často volili jako podstatné důvody **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (57 % oproti 64 % a průměrné pořadí 3,53 oproti 3,2) a **Nízkou společenskou prestiž učitelů** (39 % oproti 46 % a 3,69 oproti 3,43). U důvodu **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** se neukázal statisticky významný rozdíl v procentu respondentů, kteří ho zvolili jako podstatný, projevil se ale při zohlednění pořadí jejich volby. Skupina studentů studujících pro výuku na druhém stupni ho hodnotila jako méně podstatný oproti ostatním (průměrné pořadí 2,73 oproti 2,47 u ostatních skupin studentů).

Studenti, kteří v rámci studia získají kvalifikaci pro výuku na středních školách, se od ostatních skupin liší pouze v hodnocení důvodu **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelskou profesi**. Tato skupina studentů ho

vybírala častěji než ostatní skupiny studentů (31 % oproti 23 %) a zároveň se statisticky významně lišil i index průměrné pořadí (4,06 oproti 4,37).

Celkově tedy můžeme říci, že typ/druh školy, pro které se studenti připravují, jejich názory na negativní důvody pro výběr učitelké profese nijak významně neodlišuje. U prvního stupně základních škol a u středních škol se jejich postoje v tomto ohledu od ostatních odlišují vždy jen u jednoho důvodu. Pro druhý stupeň základních škol nalézáme odlišnost u tří, resp. čtyř důvodů (podle toho jaké kritérium bereme do úvahy). Pouze studenti, kteří se připravují pro profesi učitele na mateřské škole, se od ostatních odlišují výrazněji. Podle průměrného pořadí u celé poloviny důvodů (6), bereme-li do úvahy četnost výběru, je to u čtyř důvodů.

Studenti neučitelkých programů

Seřadíme-li jednotlivé důvody pro nezvolení učitelké profese u studentů neučitelkých programů podle jejich průměrného pořadí (indexu, viz *graf 11*), vidíme, že se tyto důvody poměrně přehledně seskupí do třech relativně oddělených skupin. Čtvrtý nejdůležitější je od toho pátého oddělen o 0,25 bodu a osmý nejdůležitější od devátého o 0,31 bodu.

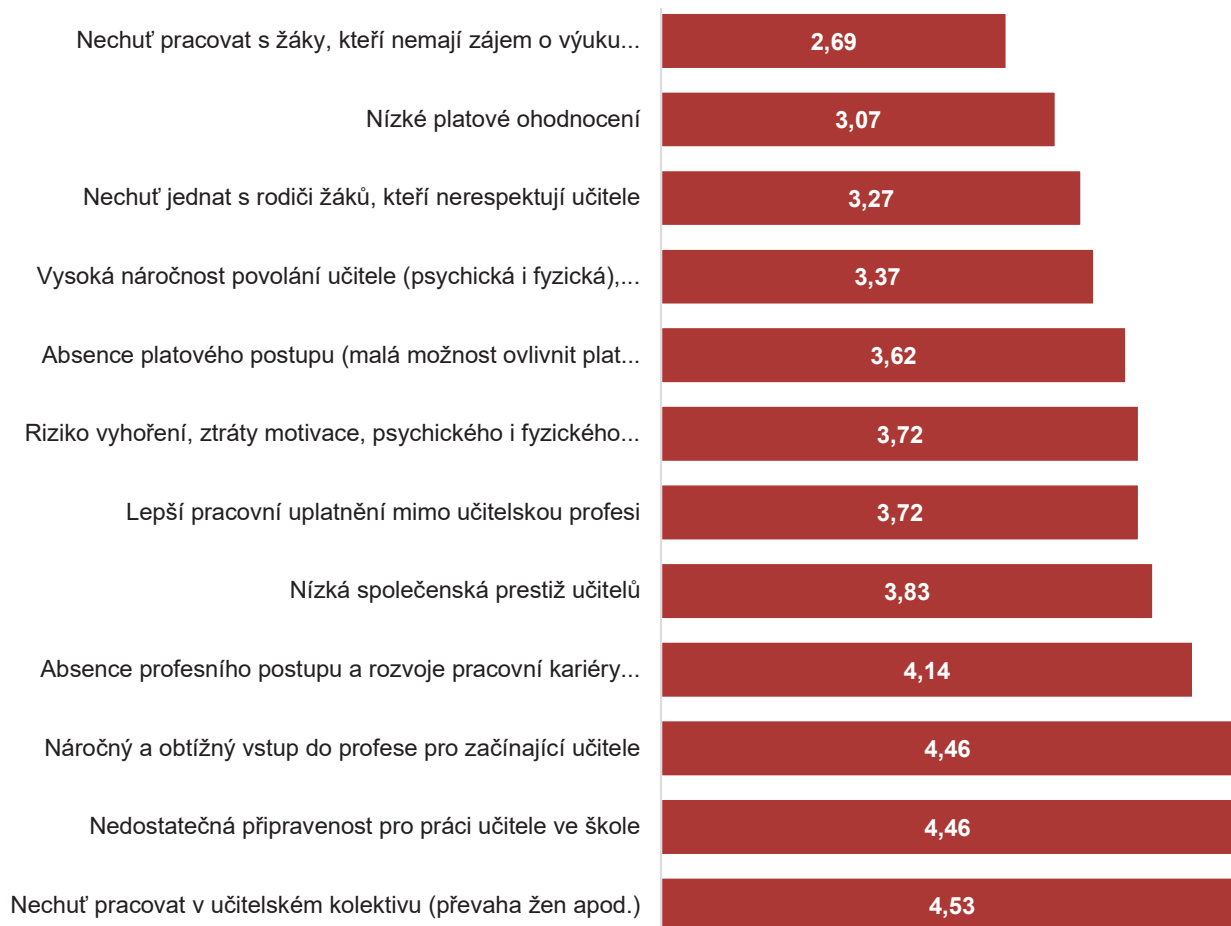
Za daleko nejdůležitější považují studenti neučitelkých programů důvod **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** s průměrným pořadím 2,69. Do pěti nejdůležitějších jej vybralo 67 % studentů neučitelkých programů. Druhý nejdůležitější důvod **Nízké platové ohodnocení** je s průměrným pořadím 3,07 (četnost výběru zde byla 53 %) vzdálen od prvního o celých 0,38 bodu. Třetí nejdůležitější důvod **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele**, má průměrné pořadí 3,27 a mezi pět nejdůležitějších jej zařadilo 58 % studentů. Čtvrtým v pořadí je důvod **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, který má průměrné pořadí 3,37 a četnost výběru 53 %.

Menší závažnost, proč (by) si studenti neučitelkých programů nevybrali učitelké povolání, pak mají důvody **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi** (průměrné pořadí 4,14, četnost výběru 32 %), **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (průměrné pořadí 4,46, četnost výběru 20 %), **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (průměrné pořadí 4,46 na stejné úrovni jako předchozí, četnost výběru 21 %) a **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** s průměrným pořadím 4,53 a četností výběru 16 %. Zajímavější pohled než tento výčet nabídne porovnání postojů studentů učitelkých programů a studentů programů neučitelkých, kterým se budeme zabývat dále.

Porovnání mezi studenty učitelkých a neučitelkých programů

Rozdíly podle programů studia se ukázaly jako velmi výrazné. Při základním členění na studenty učitelkých a studenty neučitelkých programů nalezneme pouze jeden rozdíl, který není statisticky významný ani podle indexu, ani podle četnosti výběru. To nastalo u důvodu **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele**. Při hodnocení rozdílů podle indexu byl statisticky významný rozdíl v jedenácti případech, podle četnosti pak v devíti. Nejvyšší rozdíly (statisticky významné podle obou kritérií na hladině významnosti 0,001) nastaly u čtyř důvodů: **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpověd-**

Graf 11: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q16, studenti neučitelských programů

nost, Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi, Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele, Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelské profesi.

Průměrná pořadí (indexy) volby jednotlivých důvodů a relativní četnosti zařazení důvodů mezi pět nejdůležitějších obsahuje *tabulka 29*.

Tabulka 29: Průměrné pořadí z výběru 1. až 5. nejdůležitějšího důvodu v otázce q16 a frekvence zařazení mezi pět nejdůležitějších. Srovnání studentů učitelských a neučitelských programů

Důvody, proč nezvolit učitelkou profesi	Pořadí				Frekvence (%)			
	Celkem	UP	NP	SV	Celkem	UP	NP	SV
Nechuť pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele	2,90	3,04	2,69	***	63	61	67	**
Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost	2,92	2,62	3,37	***	64	71	53	***

Nízké platové ohodnocení	3,21	3,30	3,07	*	50	48	53	
Nechť jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele	3,34	3,39	3,27		56	55	58	
Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání	3,53	3,40	3,72	***	56	60	52	**
Nízká společenská prestiž učitelů	3,69	3,59	3,83	*	39	42	35	**
Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)	3,78	3,89	3,62	**	44	40	48	**
Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi	4,00	4,18	3,72	***	33	28	41	***
Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele	4,19	4,01	4,46	***	31	37	21	***
Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole	4,37	4,32	4,46	*	24	26	20	*
Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi	4,38	4,54	4,14	***	24	18	32	***
Nechť pracovat v učitelkém kolektivu (převaha žen apod.)	4,61	4,66	4,53	*	14	13	16	
Počty respondentů	1460	880	580		1460	880	580	

UP – učitelké programy, NP – neučitelké programy

SV – statistická významnost, hodnocení statistické významnosti: * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

Tabulka je seřazena podle odpovědí všech studentů (celkem)

Lze shrnout, že studenti z neučitelkých programů častěji vybírají důvody, které souvisí s platovým ohodnocením a kariérním postupem v učitelké profesi. Častěji volili jako důležitý důvod **Nízkého platového ohodnocení**, který se sice neprojevil v procentu respondentů, kteří ho vybrali, ale ukazuje se, pokud zohledníme pořadí jejich volby (studenti neučitelkých a nepedagogických programů, kteří ho zvolili, ho častěji umísťovali na vyšší místa). Studenti z neučitelkých programů také častěji vybírali jako podstatné důvody: **Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)** (48 % oproti 40 % studentů z učitelkých programů), dále **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi** (41 % oproti 28 % studentů z učitelkých programů) a **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi** (32 % a 18 % studentů z učitelkých programů). Studenti z neučitelkých programů také častěji volili jako důvod **Nechť pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele** (67 % oproti 61 %). Tento rozdíl se také mírně projevil u proměnné **Nechť pracovat v učitelkém kolektivu (převaha žen apod.)** (resp. pouze v indexu zohledňujícím pořadí voleb důvodů a nikoli v procentu respondentů, kteří tento důvod vybrali).

Naopak studenti z učitelkých programů častěji akcentují důvody související s náročností práce učitele a připraveností na ni, konkrétně častěji volili důvod **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, který zvolilo 71 % z nich (oproti 53 % studentů z neučitelkých programů). Studenti z učitelkých programů také častěji vybírali důvod **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (60 % oproti 52 %). Důvod **Nízká společenská prestiž učitelů** je rovněž hodnocen jako důležitý studenty učitelkých programů častěji než studenty z neučitelkých programů (42 % oproti 35 %). Studenti učitelkých programů také častěji volili jako podstatné důvody **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (37 % oproti 21 %) a **Nedostatečnou připravenost pro práci učitele ve škole** (26 % oproti 20 %).

K rozdílům mezi studenty učitelkých a neučitelkých programů se ještě vrátíme, nyní se podívejme na rozdíly uvnitř skupin studentů podle programů. U studentů učitelských programů nejsou rozdíly mezi studenty z pedagogických fakult a z nepedagogických fakult, resp. je rozdíl pouze u proměnné **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (důvod je důležitější pro studenty z pedagogických fakult). Postoje studentů učitelských programů jsou tedy velmi konzistentní bez ohledu na to, zda studují učitelství na pedagogické či nepedagogické fakultě.

U skupiny studentů z neučitelských programů jsou rozdíly daleko výraznější – celkem u sedmi proměnných (rozdíly se projevily jak v procentu studentů, kteří daný důvod zvolili, tak pokud zohledníme pořadí jejich volby).

Studenti z neučitelských programů z pedagogických i nepedagogických fakult častěji volili důvody související s náročným výkonem učitelké profese. Častěji vybírali důvod **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** (69 %) oproti studentům z nepedagogických programů (48 %). Stejně tak studenti z neučitelských programů z pedagogických i nepedagogických fakult častěji vybírali jako důvody pro odchod z profese: **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání** (61 % oproti 49 %), **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele** (31 % oproti 18 %) a **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole** (30 % oproti 17 %).

Naopak studenti z nepedagogických programů častěji volili jako důležité aspekty související s finančním ohodnocením a kariéřním uplatněním. Častěji volili jako podstatné důvody **Nízké platové ohodnocení** (58 % oproti 38 %), **Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi** (44 % oproti 31 %) a **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi** (35 % oproti 22 %).

Souhrnný pohled na vnímání důležitosti důvodů pro nevybrání učitelké profese, na jaké místo v hierarchii rozhodování zařazují studenti z obou hlavních skupin (studenti učitelských a neučitelských programů) jednotlivé důvody (důvody řadíme podle jejich indexu průměrného pořadí), nám poskytne *tabulka 30*, včetně posunu (rozdílu) pořadí jednotlivých důvodů mezi studenty učitelských a neučitelských programů.

Tabulka 30: Pořadí důvodů, proč nezvolit učitelkou profesi (otázka q16), studenti učitelských a neučitelských programů

Důvody, proč nezvolit učitelkou profesi	Pořadí u Učitelů	Pořadí u Ne-učitelů	Rozdíl
Nízká společenská prestiž učitelů	6	8	-2
Nízké platové ohodnocení	3	2	1
Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi	9	6	3
Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)	12	12	0
Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)	7	5	2
Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelké profesi	11	9	2

Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele	2	3	-1
Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele	4	1	3
Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost	1	4	-3
Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání	5	7	-2
Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole	10	10	0
Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele	8	11	-3

Především se potvrzuje to, co bylo zjevné už při analýze rozdílů u jednotlivých důvodů, totiž že při posuzování různých aspektů, které vedou k tomu, že by si studenti nevybrali učitelkou profesi, se studenti učitelkých programů poměrně výrazně liší od studentů neučitelkých programů (připomeňme, že až na jednu výjimku byly všechny rozdíly statisticky významné). Naprostá většina posuzovaných důvodů změnila v celkovém pohledu své pořadí. Pouze dva důvody své pořadí nezměnily, v obou případech se jedná o důvody na samém konci „žebříčku“, tedy takové, kterým studenti ani v jednom případě nepřisuzují důležitost. Jedná se o důvody **Nechut' pracovat v učitelském kolektivu (převaha žen apod.)** (v obou případech nejméně důležitý důvod) a **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole, v** obou případech na desátém místě. Dále čtyři důvody změnilo pořadí o tři místa, čtyři další o dvě místa a zbylé dva důvody o jedno místo.

Studenti učitelkých programů hodnotili výše než studenti neučitelkých programů hned tři důvody, které souvisejí s náročností učitelské profese (**Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost, Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání, Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**) a pokládají tedy tyto aspekty za důležitější při rozhodování, proč si nevybrat učitelkou profesi. Naopak čtyři důvody související s vnímáním obecných negativ učitelské profese hodnotili jako méně významné než studenti neučitelkých programů (**Nízké platové ohodnocení, Lepší pracovní uplatnění mimo učitelkou profesi, Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím), Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelkou profesi**). Těmto důvodům tedy přisuzují nižší váhu.

Jak je patrné i z přehledové *tabulky 31*, studenti učitelkých programů vnímají jako nejdůležitější důvody pro „nevýběr“ učitelkou profese aspekty související s její náročností, naopak obecná negativa vnímají jako nejméně důležitá. Studenty neučitelkých programů nejvíce odrazují důvody související se sociálními aspekty učitelkou práce, a to jak ve srovnání se studenty učitelkých programů, tak v kontextu jejich vlastních odpovědí. Za nejméně důležité považují studenti neučitelkých programů (pro sebe) důvody popisující náročnost učitelkou profese.

Tabulka 3 1: Průměrné pořadí mezi důvody a průměrný index jednotlivých skupin důvodů (otázka q16)

	Průměry			
	Pořadí podle indexu		Index	
Skupina důvodů	Učitelé	Ne-učitelé	Učitelé	Ne-učitelé
Obecná negativa	7,20	6,00	3,91	3,68
Sociální negativa	6,00	5,33	3,70	3,50
Náročnost profese	6,00	8,00	3,59	4,00

3.4 Strategie výběru učitelé profese

Pomocí analýzy hlavních komponent (viz kapitolu 3.1) jsme si ověřili, že předběžné rozdělení důvodů do skupin podle obsahových souvislostí je analyticky vhodné, neboť odpovídá vnímání příbuznosti jednotlivých důvodů při posuzování samotnými studenty (byť v případě důvodů k volbě učitelé profese došlo k přesunu jedné položky do odlišné skupiny a jedna položka nemá empiricky jednoznačný charakter). Skupiny důvodů motivující k volbě učitelé profese můžeme také obecněji označit jako motivy vnitřní, vnější a altruistické. Dále nás bude zajímat, jak se strategie (ne)výběru učitelé profese liší mezi studenty učitelé programů a studenty neučitelé programů, a rovněž, do jaké míry se odpovědi na to, co lidé obecně považují za důležité (podle mínění studentů), liší od toho, co považují za důležité sami pro sebe.

Z předchozích analýz už víme, že za nejdůležitější důvody pro výběr učitelé profese považují studenti učitelé programů důvody (8) **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, (9) **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)** a (11) **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti**. Jedná se tedy o dva vnitřní motivy a jeden altruistický motiv. Pokud studenti učitelé programů hodnotí své vlastní preference, pak jsou výsledky stejné, avšak důvod (9) je nahrazen důvodem (5) **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá** ze stejné obsahové skupiny.

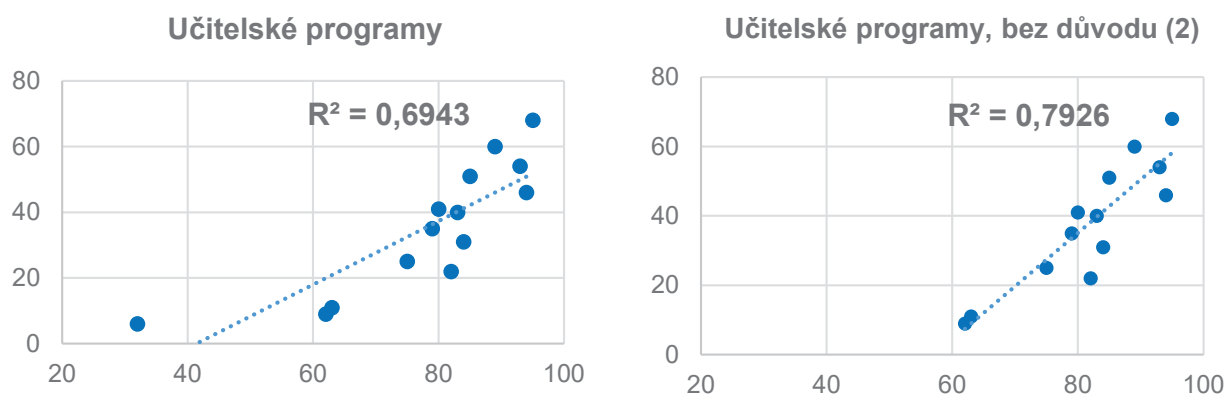
Z opačného úhlu pohledu (co je nejvíce odrazuje od výběru učitelé profese) se jako nejdůležitější obecně jeví důvody (9) **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, (8) **Nechut' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele** a (2) **Nízké platové ohodnocení**. Pokud hodnotí své vlastní preference, je obrázek velmi podobný. Pouze důvod (8) je nahrazen důvodem (7) **Nechut' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele**, opět ze stejné skupiny důvodů. Vidíme tedy, že při zvažování nejdůležitějších důvodů (ať už pro, nebo proti a také ať už obecně, nebo jen pro sebe) se zdají studenti učitelé programů poměrně konzistentní a berou do úvahy důvody ze všech tří obsahových skupin.

Z hlediska posuzování obecných důvodů a svých vlastních důvodů si tuto tezi ještě podrobněji ilustrujeme následující jednoduchou regresní analýzou.

Součástí grafu jsou dva dílčí grafy, které znázorňují výsledky regresní analýzy mezi hodnotami průměrné četnosti odpovědí velmi důležité + spíše důležité pro všechny proměnné (důvody) na otázku q13 (osa x) a na otázku q15 (osa y) za studenty učitelkých programů. Protože hodnota v levém dolním rohu prvního grafu (odpovídající důvodu (2) **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**) je zřejmě odlehlým pozorováním, jsou ve druhém grafu vpravo zobrazeny výsledky téže analýzy, když hodnoty této proměnné vynecháme. Podstatná je hodnota čísla R^2 , tzv. koeficientu determinace. Ten vyjadřuje, jakou část rozptylu jedné proměnné dokážeme vyjádřit prostřednictvím lineární transformace druhé proměnné. Je zjevné, že hodnota koeficientu determinace je velmi vysoká, prakticky 70 %, resp. 80 % bez důvodu (2). Pokud bychom hodnoty získané z odpovědí v obecném případě (představa studentů o tom, proč se lidé obecně rozhodují pro učitelské povolání) použili jako prediktor pro hodnoty popisující preference studentů samotných, budou výsledky velmi dobré, bude vysvětleno 80 % variability. Zároveň to znamená, že studenti své vlastní preference vnímají podobně jako preference lidí obecně. Ačkoli je vazba mezi obecnými důvody k volbě učitelké profese a vlastními motivačními faktory velmi silná, v jejich hodnocení se projevují i zajímavé rozdíly, na které se podrobněji podíváme.

Pro úplnost jsme obdobnou analýzu provedli i s daty za všechny studenty. Výsledky byly velmi podobné: 72 % vysvětlené variability pro úplný model a 76 % pro model redukovaný. Stejným způsobem jsme posoudili i vztah mezi otázkami q14 a q16 (tedy důležitost důvodů pro to nevybrat si učitelkou profesi, opět obecně a pro samotné studenty). Zde jsme se omezili jen na úplný model. Také tyto výsledky ukazují vysokou míru souvislosti, byť mírně nižší než u otázek q13 a q15 – 61 % vysvětlené variability pro studenty učitelských programů a 69 % pro všechny studenty.

Graf 12: Výsledky regresní analýzy pro proměnné q13 a q15, studenti učitelských programů

Víme tedy, které důvody jsou pro studenty učitelských programů pro výběr učitelké profese nejdůležitější, a zároveň, které důvody je nejvíce odrazují. Otázkou zůstává, do jaké míry se liší vnímání důvodů v jednotlivých obsahových skupinách od studentů neučitelských programů, tedy zda jsou pro budoucí učitele oproti ostatním důležitější vnitřní, vnější či altruistické důvody. Zároveň je otázka, do jaké míry tyto důvody považují za obecně platné pro všechny a nakolik relevantní pro ně osobně. V *Tabulce 32* jsme se pokusili nalézt optiku, která by všechna tato hlediska shrnovala.

Tabulka zahrnuje jednotlivé důvody pro výběr učitelké profese členěné do tří obsahových skupin (důvod (2) vztahující se k prestiži učitelkého povolání je pro přehlednost zařazen pouze do skupiny Obecné pozitiva, ačkoli platí, že jeho vnímání je spojeno také se skupinou Smysl). U každého důvodu je uvedeno, zda jej statisticky významně častěji hodnotí jako důležitý „Učitelé“ než „Ne-učitelé“ či naopak. Zároveň je označeno, zda se rozdíl v hodnocení týká obecných důvodů pro výběr učitelké profese (pro všechny, tj. dle otázky q13) nebo vlastních motivů (pro sebe, tj. dle otázky q15) či zda se rozdíl projevuje v obou těchto dimenzích (pro všechny i pro sebe, tj. jak v otázce q13, tak q15). Důvody, v jejichž řádku není okomentován žádný rozdíl, pak jsou vnímány „Učiteli“ a „Ne-učiteli“ podobně (tj. není zde statisticky významný rozdíl).

Nejzajímavější jsou údaje v prvním sloupci. Vidíme, že pro altruistické motivy (Smysl) studenti učitelkých programů pokládají tři ze čtyř důvodů za důležitější než studenti neučitelkých programů, ovšem pouze v obecném pohledu. Pokud vypovídají o svých vlastních preferencích, pak se od studentů neučitelkých programů neliší. Pro studenty neučitelkých programů není žádný z těchto důvodů důležitější než pro studenty učitelkých programů.

U vnitřních motivů (Obsah) je tento rozdíl ještě výraznější. Všech pět výroků, které spadají do této obsahové skupiny, hodnotí studenti učitelkých programů jako významnější než studenti neučitelkých programů. Navíc dva výroky, tj. (5) **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá a** (8) **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci**, hodnotí jako významnější i při posuzování svých vlastních preferencí.

Pro vnější motivy (Obecná pozitiva) je situace opačná. V obecném hodnocení motivů není mezi studenty učitelkých programů a studenty neučitelkých programů žádný rozdíl. Ovšem dva důvody hodnotí jako důležitější pro své vlastní případné rozhodování, proč se stát učitelem, studenti neučitelkých programů jako významně důležitější než studenti učitelkých. Jedná se o důvody (1) **Povolání učitele nabízí stabilní kariéru** a (10) **Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)**.

Tabulka 32: Rozdíly v hodnocení důvodů pro výběr učitelké profese mezi studenty učitelkých programů a studenty neučitelkých programů

Skupina důvodů	Důvod	Jako důležité hodnotí...		
		„Učitelé“ častěji než „Ne-učitelé“	„Ne-učitelé“ častěji než „Učitelé“	
Smysl (altruistické motivy)	11	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a mládeže a předávat jim zkušenosti	pro všechny	
	12	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším	pro všechny	
	13	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost	pro všechny	
	14	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt		
Obsah (vnitřní motivy)	5	Práce učitele je rozmanitá, tvořivá	pro všechny i pro sebe	
	6	Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání	pro všechny	
	7	Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých	pro všechny	
	8	Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci	pro všechny i pro sebe	
	9	Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	pro všechny	
Obecná pozitivita (vnější motivy)	1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru		pouze pro sebe
	2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž		
	3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem		
	4	Být učitelem znamená mít jistou práci		
	10	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)		pouze pro sebe

Celkově můžeme shrnout, že studenti učitelských programů preferují před studenty neučitelských programů jak altruistické motivy (Smysl), byť pouze v obecné rovině, a hlavně vnitřní motivy (Obsah), a to jak obecně, tak částečně pro své vlastní rozhodování. Studenti neučitelských programů by se naopak častěji rozhodovali spíše podle vnějších motivů (Obecná pozitivita). Tuto skutečnost můžeme hodnotit pozitivně. Ti, co studují učitelké programy, dávají přednost vnitřním motivům a rovněž si více uvědomují důležitost motivů altruistických. To jsou motivy, které spíše vedou ke stabilitě při vykonávání profese. Naopak ti, kteří dávají přednost vnějším motivům (studenti neučitelských programů), by spíše inklinovali k opuštění profese.

Zabýváme-li se důvody, které vedou studenty učitelských programů k výběru učitelké profese, můžeme ze získaných dat také posoudit, zda jsou zde nějaké výrazné rozdíly mezi muži a ženami, a také zda se vyskytují rozdíly mezi těmi, kteří učitelké programy studují na pedagogických fakultách, a těmi, kteří obdobné programy

studují na nepedagogických fakultách. Použijeme k tomu stejný postup jako při porovnávání studentů učitelkých a neučitelských programů: výsledky jsou shrnuty v *Tabulkách 33 a 34*.

Tabulka 33: Rozdíly v hodnocení důvodů pro výběr učitelké profese mezi muži a ženami, studenti učitelských programů

Skupina důvodů	Důvod	Jako důležité hodnotí...		
		muži častěji než ženy	ženy častěji než muži	
Smysl (altruistické motivy)	11	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti		pro všechny
	12	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším		pro všechny i pro sebe
	13	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost		
	14	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt		
Obsah (vnitřní motivy)	5	Práce učitele je rozmanitá, tvořivá		pouze pro sebe
	6	Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání		
	7	Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých		
	8	Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci		pouze pro sebe
	9	Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)	pouze pro sebe	
Obecná pozitivita (vnější motivy)	1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru		
	2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž	pouze pro sebe	
	3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem		
	4	Být učitelem znamená mít jistou práci		
	10	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)		

Z obou tabulek především vidíme, že rozdíly mezi studenty učitelských programů jsou menší než rozdíly mezi nimi a studenty neučitelských programů (tabulky jsou zřetelně méně zaplněné). Muži častěji než ženy preferují pouze dva důvody, a to důvod (2) **Povolání učitele má ve společnosti prestiž**¹⁴ a (9) **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**. A to v obou případech nikoliv obecně (nepokládají tento důvod častěji než ženy za důležitější pro lidi obecně), ale pouze pro své vlastní rozhodování. Ženy preferují oproti mužům dva důvody ze skupiny altruistických motivů (Smysl), a to důvod (12) **Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším** (obecně i pro sebe) a důvod (11) **Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže**, ten ovšem pou-

¹⁴ Připomeňme, že na základě výsledků analýzy hlavních komponent jsme se rozhodli tento důvod uvažovat jak ve skupině Smysl, tak ve skupině Obecná pozitivita.

ze obecně, pro sebe samé jej nepreferují. Z vnitřních motivů (Obsah) volí ženy častěji než muži v případě svých vlastních preferencí důvody (5) **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá** a (8) **Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smyslupnou práci**. Celkově jsou tedy rozdíly malé, ženy o něco více preferují vnitřní i altruistické motivy.

Tabulka 34: Rozdíly v hodnocení důvodů pro výběr učitelké profese mezi studenty pedagogických a nepedagogických fakult, studenti učitelských programů

Skupina důvodů	Důvod	Jako důležité hodnotí...		
		PedF častěji než NepedF	NepedF častěji než PedF	
Smysl (altruistické motivy)	11	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti		
	12	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším		
	13	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost		
	14	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt\		
Obsah (vnitřní motivy)	5	Práce učitele je rozmanitá, tvořivá	pouze pro sebe	
	6	Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání		
	7	Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých		pro všechny
	8	Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smyslupnou práci		
	9	Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)		pro všechny i pro sebe
Obecná pozitivita (vnější motivy)	1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru		
	2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž		
	3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem		
	4	Být učitelem znamená mít jistou práci		
	10	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)		

Při porovnání studentů učitelských programů na pedagogických fakultách se studenty obdobných programů na fakultách nepedagogických jsou rozdíly ještě menší. V zásadě lze říci, že preference obecně i své vlastní preference vidí prakticky stejně. Studenti pedagogických fakult preferují oproti studentům nepedagogických fakult ze svého vlastního pohledu důvody (5) **Práce učitele je rozmanitá, tvořivá**. Studenti nepedagogických fakult volí častěji z obecného pohledu důvody (7) **Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých**. A jediný důvod, a to (9) **Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)**, volí častěji jak z obecného pohledu, tak pro sebe. To také může být vysvětlení toho, že vybírají ke studiu raději ne-

pedagogickou fakultu, když se jejich preference jinak vlastně neliší a jedná se na obou typech fakult o učitelé program. O něco vyšší zaměření na konkrétní obor lze u nepedagogických fakult předpokládat. Vysvětlení volby nepedagogické fakulty u konkrétních studentů může být samozřejmě i jiné, např. blízkost bydliště apod.

Celkově jsme tedy viděli, že studenti učitelé oborů do jisté míry upřednostňují ve srovnání se studenty neučitelé programů spíše vnitřní motivy (Obsah) a altruistické motivy (Smysl), naopak Ne-učitelé častěji uvádějí vnější motivy (Obecná pozitivita). Ženy více než muži považují za důležité vnitřní motivy (Obsah) a altruistické motivy (Smysl). Z hlediska celkové motivace pak není významných rozdílů mezi studenty pedagogických a nepedagogických fakult.

Co odrazuje od výběru učitelé profese

Nakonec se stručně podíváme na případné rozdíly i pro otázky q14 a q16, a to stejným způsobem jako u otázek q13 a q15. Otázky q14 a q16 zkoumají důležitost důvodů, kvůli kterým se lidé obecně podle respondentů (q14) a respondenti sami (q16) nerozhodují pro učitelé profesi, tedy co je od vykonávání této profese nejvíce odrazuje. Sestavili jsme obdobné tabulky jako výše (*Tabulky 32 až 34*), ale prezentovat zde budeme pouze významné výsledky: soustředíme se pouze na „silné“ důvody, tj. takové, u kterých se ukázal rozdíl jak v obecném pohledu (proč se lidé nerozhodují pro učitelé profesi), tak v pohledu respondenta na jeho vlastní rozhodování (proč nechcete nebo byste nechtěli vykonávat učitelé povolání).

Pro studenty učitelé programů byl takto silným důvodem jeden ze skupiny Obecná negativa, a to (1) **Nízká společenská prestiž**. Z této skupiny byl zároveň silným důvodem pro studenty neučitelé programů důvod (6) **Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelé profesi**. Daleko největší rozdíly se ale objevily ve skupině Náročnost profese. Všechny čtyři důvody z této skupiny, tedy (9) **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost**, (10) **Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání**, (11) **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole**, (12) **Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele**, hodnotili studenti učitelé programů jako významnější oproti studentům neučitelé programů. Všechny spadají do naší pracovní kategorie „silné“ důvody, tedy jsou hodnoceny jako významnější jak obecně, tak z hlediska samotného respondenta. Studenti učitelé programů tedy vnímají náročnost učitelé profese velmi silně (rozhodně jednoznačně více než studenti neučitelé programů). V tomto postoji se může odrážet určitá zkušenost, kterou už získali, ať už během studia a praxe, tak při reálném vykonávání, pokud jde o studenty, kteří si doplňují svou pedagogickou kvalifikaci. Studenti neučitelé programů takovou zkušenost nemusí mít. Z toho je možné odvodit některé závěry pro opatření směřující k udržení studentů učitelé a učitelů v profesi, tedy k podpoře už samotné přípravy učitelů, k podpoře začínajících učitelů a také k podpoře učitelů, kteří už své povolání vykonávají déle, protože vnímají např. riziko vyhoření jako důležitý faktor, který by mohl vést k jejich odchodu z profese.

Při posuzování rozdílů mezi muži a ženami u studentů učitelé programů se jako „silné“ ukázaly dva důvody ze skupiny Náročnost profese. Ženy více než muži akcentují důvody (9) **Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost** a (10) **Riziko vyhoření, ztráty motiva-**

ce, psychického i fyzického vyčerpání. Studenti učitelkých oborů na pedagogických fakultách posuzují významněji (ve smyslu „silného“ důvodu) než studenti učitelkých oborů na nepedagogických fakultách pouze jeden důvod, opět ze skupiny Náročnost profese: (11) **Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole.** Rozdíly jsou tedy v těchto případech (gender, typ fakulty) spíše malé a pouze mírně akcentují rozdíly zjištěné mezi studenty učitelkých oborů oproti studentům neučitelkých oborů.

4. Profesní plány studentů

4.1 Stanou se ze studentů učitelé?

Zatímco v rámci předchozích analýz jsme se zabývali důvody, které vedou studenty k volbě učitelské profese nebo které od ní naopak odrazují, současný text se věnuje profesním plánům studentů do budoucna. Nejdříve se zaměříme na to, jakou představu mají studenti o svém budoucím uplatnění v roli učitele. Na své profesní vyhlídky v oblasti učitelství byli dotazováni jak studenti učitelských programů, tak studenti neučitelských a nepedagogických programů.

U studentů učitelských programů budeme hodnotit závaznost jejich rozhodnutí vstoupit do učitelského povolání a jeho potenciální stabilitu. Porovnáme, zda se ukazují rozdíly u studentů pedagogických a nepedagogických fakult. U studentů neučitelských programů pak zhodnotíme postoj k možnému výkonu učitelského povolání v budoucnu.

Obdobě jako v dosavadních analýzách se zaměříme také na rozdíly, které se u studentů projevují podle následujících oblastí:

- forma studia (prezenční/kombinovaná)
- pohlaví
- věk
- u studentů učitelských programů: škola, na které budou moci díky studiu vyučovat

Díky tomu, že v současném šetření studentů byly zařazeny stejné otázky na profesní perspektivu jako v obdobném šetření vysokoškoláků na pedagogických fakultách i v dalších nepedagogických programech v roce 2009¹⁵, budeme moci srovnat, jak se liší profesní plány současných studentů a studentů, kteří byli v posledním ročníku studia v roce 2009. Studentům učitelských programů byla položena následující otázka (q17): **Jakou máte nyní představu o své budoucí profesi učitele/učitelky?** Respondenti mohli volit z níže uvedených položek odpovědí:

- Chci se věnovat učitelskému povolání celý život.

¹⁵ Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich pedagogické práce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Factum Invenio, 2009.

- Chci se věnovat učitelskému povolání, ale pokud budu mít příležitost, uvažoval/a bych i o jiné profesi.
- Učitelské povolání pro mě není prioritou, mohu se mu věnovat, ale upřednostnil/a bych jiné zaměstnání.
- Učitelskému povolání se věnovat nehodlám, budu shánět jiné zaměstnání.
- Nevím. / Nemám žádnou konkrétní představu.

Studenti neučitelských programů se naopak vyjadřovali k otázce (q18): **Byl/a byste ochoten/a se někdy v budoucnu věnovat učitelské profesi?** Odpověď vybírali na stupnici:

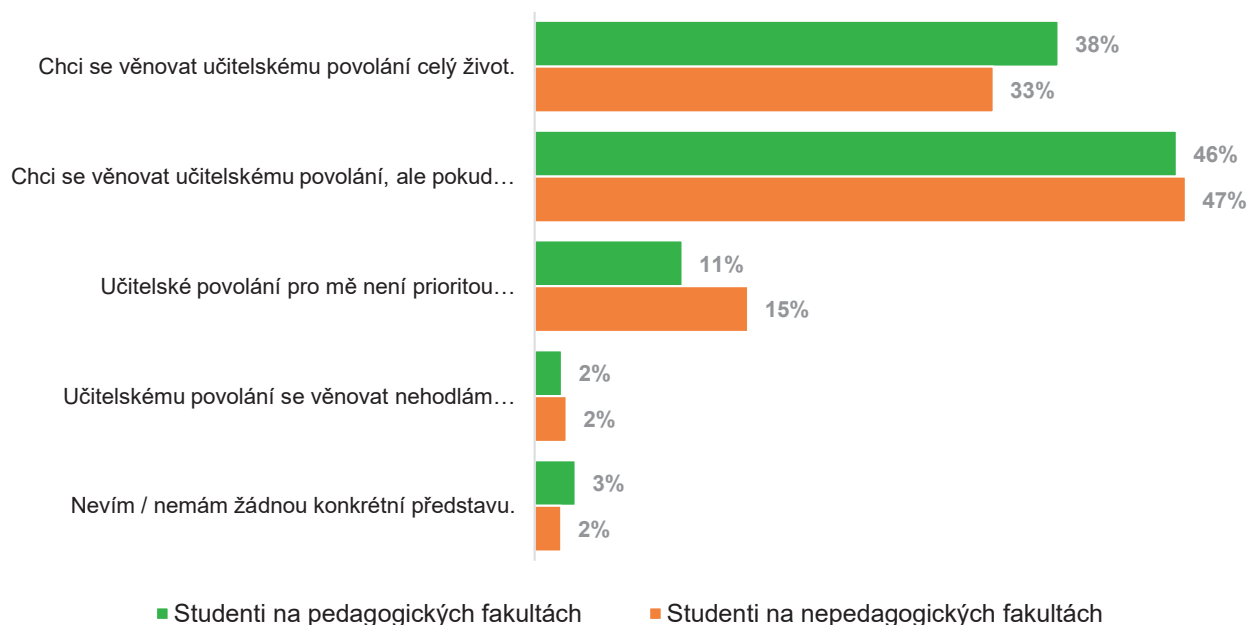
- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nevím

4.1.1 Profesní vyhlídky u studentů učitelských programů

Převážná většina studentů učitelských programů pedagogických i nepedagogických fakult se hodlá ve své profesní dráze věnovat povolání učitele či učitelky. Záměr věnovat se této profesi po celý život uvedla více než třetina studentů (37 %). Další téměř polovina studentů (47 %) se hodlá učitelství věnovat, ovšem zároveň připouští, že by uvažovali o jiném uplatnění, pokud by se jim naskytna příležitost. Celkem tedy více než čtyři pětiny (83 %) studentů učitelských oborů se plánují v učitelské profesi uplatnit. 12 % dotázaných studentů by upřednostnilo jiné než učitelské zaměstnání, ačkoli nevylučují, že by se mu v budoucnu mohli věnovat. Pouze 2 % dotázaných studentů uvedlo, že se učitelství věnovat nehodlají a chtějí si najít jiné zaměstnání. Zbývající studenti (3 %) zatím nemají konkrétní představu o svém dalším pracovním uplatnění.

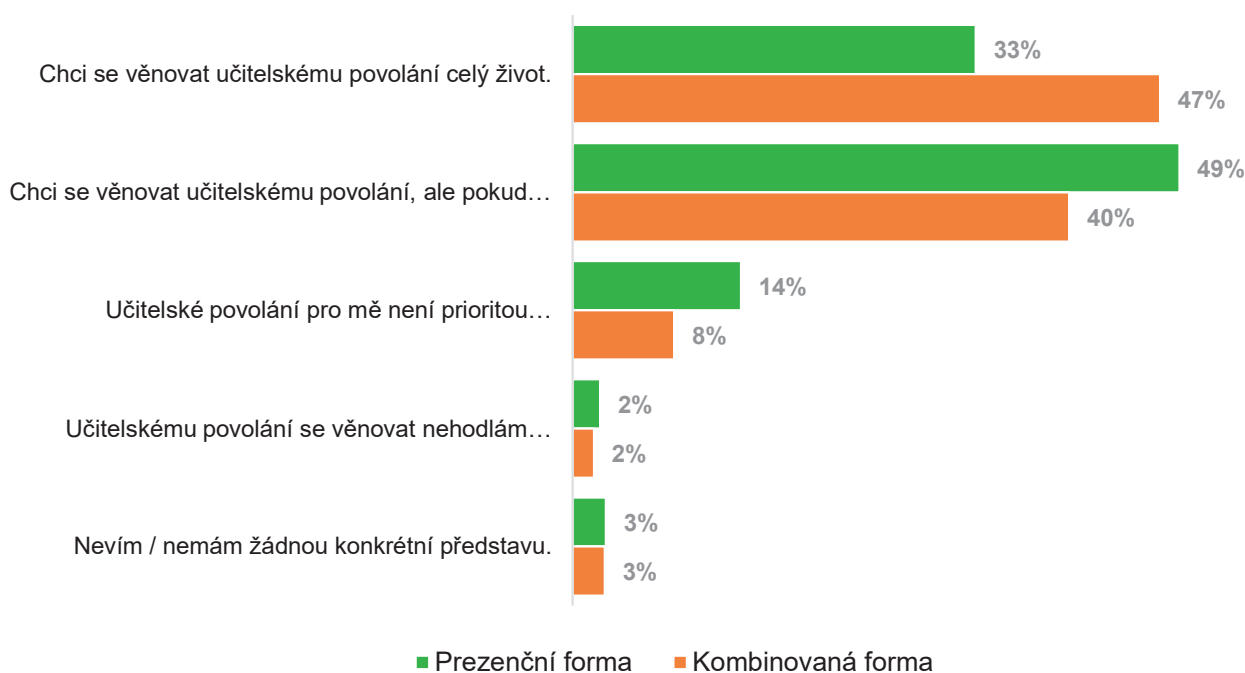
Mezi studenty učitelských programů na **pedagogických a nepedagogických fakultách** se v profesních perspektivách neukázaly výrazné rozdíly. Studenti pedagogických fakult sice o něco častěji uváděli, že se učitelství chtějí věnovat celý život (38 % vs. 33 %), ale tento rozdíl nedosahuje statistické významnosti. Studenti učitelství z nepedagogických fakult však statisticky významně častěji uvádějí, že se učitelství v budoucnu mohou věnovat, ale upřednostnili by jiné zaměstnání (15 % vs. 11 %). Z věcného hlediska se ovšem jedná o poměrně malý rozdíl. Četnosti odpovědí respondentů znázorňuje *graf 13*.

Graf 13: Plány do budoucna u studentů učitelství na pedagogických a nepedagogických fakultách

Posluchači **kombinované formy studia** oproti studentům **prezenční formy** výrazně častěji plánují věnovat se učitelskému povolání celý život (47 % vs. 33 %). Studenti prezenční formy studia naopak o něco častěji uvažují i o jiné profesi (49 % vs. 40 %) nebo by přímo upřednostnili jiné zaměstnání, ačkoli učitelství nevyklučují

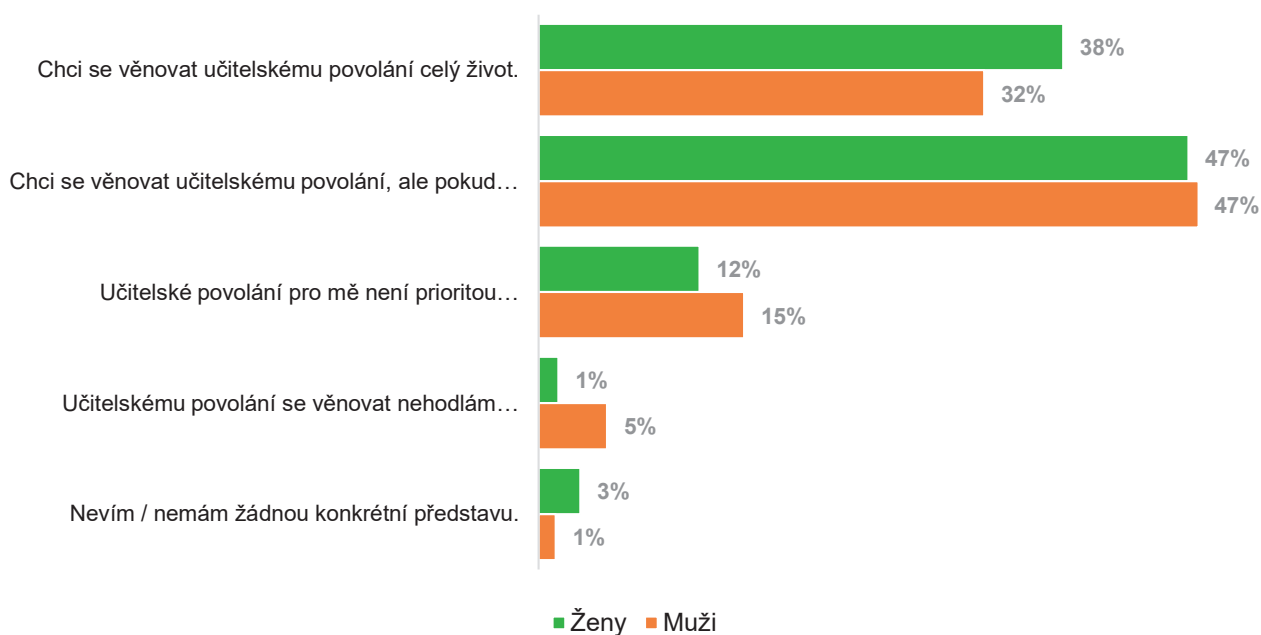
Graf 14: Plány do budoucna u studentů učitelství v prezenční a kombinované formě studia

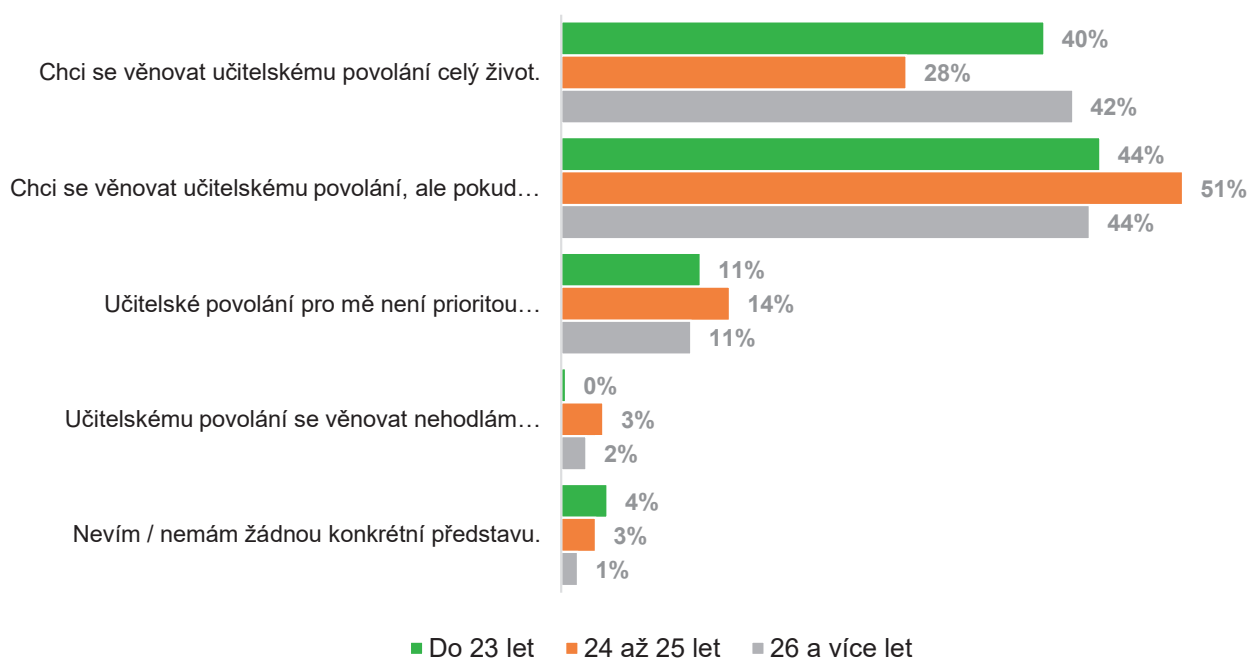
(14 % vs. 8 %). Toto složení odpovědí souvisí s tím, že studenti kombinovaných programů ve výrazně větší míře již pracují jako učitelé nebo si jako učitelé přivydělávají. Lze tedy u nich předpokládat, že už mají s profesí učitele obecně častěji zkušenost a jsou o své budoucí dráze jasněji rozhodnutí než studenti prezenční formy, kteří zvažují více možností. Značná část studentů kombinované formy studia si také doplňuje pedagogickou kvalifikaci právě kvůli své současné práci. Odpovědi studentů prezenční a kombinované formy znázorňuje *graf 14*.

Rozdíly v odpovědích studentů na plány do budoucna se ukázaly i podle **pohlaví**. Studentky se o něco častěji než studenti plánují věnovat učitelství celý život (38 % vs. 32 %). U studentů je naopak statisticky významně častější odpověď, že se učitelství nehodlají věnovat a místo toho si chtějí hledat jiné zaměstnání (5 % vs. 1 %). Obecně tedy u studentek pozorujeme častější tendenci přejít ze studia učitelství do učitelské profese, avšak studenti v tomto ohledu markantně nezaostávají. Distribuce odpovědí studentů podle pohlaví znázorňuje *graf 15*.

Graf 15: Plány do budoucna u studentů a studentek učitelství

Představy o budoucím uplatnění v profesi učitele se mírně liší v závislosti na **věku studentů**. Nejstarší skupina studentů ve věku 26 a více let má největší tendenci plánovat celoživotní uplatnění v učitelství (42 %, mezi studenty od 24 do 25 let je to 28 %). Tento výsledek je opět nutné vnímat v souvislosti s odlišným pracovním profilem věkových skupin dotázaných studentů. Jen menšina dotázaných studentů nad 25 let pouze studuje, naopak většina zároveň se studiem již pracuje jako učitel či učitelka ve škole. Distribuce odpovědí studentů podle věku znázorňuje *graf 16*.

Graf 16: Plány do budoucna u studentů učitelství podle věku

Nakonec se na studenty učitelských oborů podíváme z hlediska **škol, na kterých budou mít oprávnění vyučovat** po absolvování vysoké školy. Mezi těmi, kteří budou mít možnost vyučovat v mateřských školách, a ostatními nenacházíme statisticky významný rozdíl. Naproti tomu významné rozdíly se projevují mezi studenty, kteří budou moci vyučovat na prvním stupni základních škol, a jinými studenty. Studenti v tomto oboru studia častěji vidí učitelství jako svoji celoživotní dráhu (48 % vs. 33 %), studenti bez tohoto oprávnění naopak častěji učitelství vnímají jako možnou, avšak nepreferovanou kariéerní možnost (14 % vs. 6 %), nebo ho nehodlají vůbec vykonávat (3 % vs. 1 %). Studenti, kteří budou moci vyučovat na druhém stupni základní školy, se méně často chtějí věnovat učitelství celý život (41 % vs. 34 %), naopak častěji by při učitelství uvažovali také o jiné profesi (49 % vs. 43 %), nebo ho vůbec vykonávat nechtějí (3 % vs. 1 %). Podobné tendence se projevují ve srovnání studentů, kteří budou mít oprávnění učit na středních školách, ve srovnání s ostatními.

4.1.2 Ochota učit u studentů neučitelských a nepedagogických programů

Více než polovina studentů neučitelských a nepedagogických programů vyjádřila ochotu se někdy v budoucnu věnovat učitelské profesi (16 % by bylo rozhodně ochotných, 37 % spíše ochotných). Více než pětina (28 %) by spíše nebyla ochotná a desetina (11 %) rozhodně tuto možnost odmítá. Zbýlých 8 % studentů nemělo žádný názor na možnost vyzkoušet si někdy v budoucnu práci učitele.

Studenti neučitelských programů se ve svých kariéerních vyhlídkách zásadně liší od svých protějšků v nepedagogických programech. Téměř dvě třetiny (64 %) studentů neučitelských programů (pedagogických i nepedago-

gických fakult) jsou ochotni se v budoucnu věnovat učitelské profesi, zatímco mezi studenty nepedagogických programů je to přibližně polovina (49 %). Studenti nepedagogických programů také možnost někdy v budoucnu učit výrazně častěji rozhodně odmítají (14 % vs. 3 %).

Vyšší ochotu v budoucnu učit pozorujeme také u posluchačů kombinované formy studia. Mezi studenty a studentkami neučitelských a nepedagogických programů se neprokázaly statisticky významné rozdíly v představách o budoucím uplatnění v učitelské profesi. Při analýze věku sledujeme stejnou tendenci jako v případě studentů učitelských programů. Tedy starší studenti mají statisticky významně vyšší tendenci připustit, že by se v budoucnu mohli věnovat učitelskému povolání.

4.1.3 Trendy v profesních perspektivách studentů

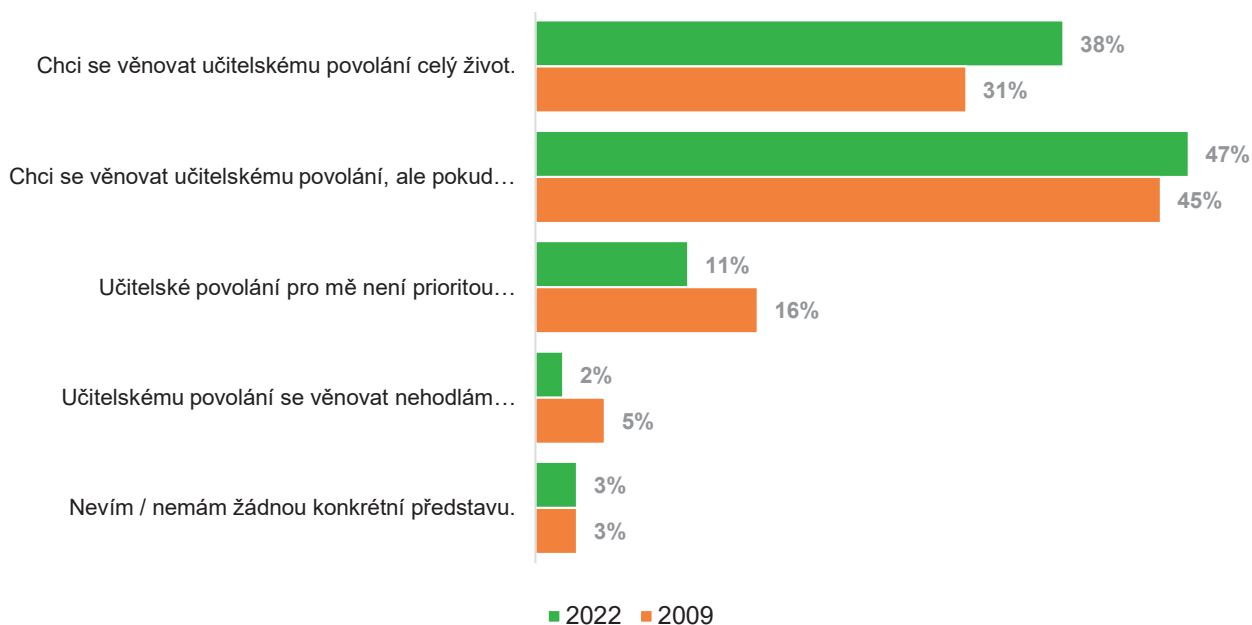
V následující části posoudíme trendy v kariérních představách studentů vysokých škol mezi lety 2009 a 2022. Pro srovnání budou využity shodné otázky z analogického šetření studentů posledních ročníků pedagogických fakult a nepedagogických fakult/oborů z roku 2009.

Pro účely srovnání obou uvedených šetření však využijeme jinou kategorizaci skupin studentů v šetření z roku 2022, než se kterou pracujeme v ostatních analýzách. V šetření z roku 2009 byli respondenti rozděleni na studenty pedagogických fakult a nepedagogických fakult/oborů. Tedy první skupina v principu zahrnuje jak učitelské, tak neučitelské programy. Studenti neučitelských programů pedagogických fakult však nebyli v roce 2022 dotazováni na otázku, jak si představují svoje budoucí učitelské uplatnění. Jako referenční skupinu pro studenty pedagogických fakult z roku 2009 budeme proto využívat studenty učitelských programů pedagogických fakult. Studenty nepedagogických fakult/oborů z roku 2009 pak srovnáme se studenty nepedagogických programů nepedagogických fakult z roku 2022.

V roce 2009 plánovala celoživotní uplatnění v profesi necelá třetina studentů učitelských programů pedagogických fakult (31 %) oproti 38 % v roce 2022. V roce 2009 se méně než polovina studentů (45 %) zamýšlela učitelskému povolání věnovat, ale uvažovali by také o jiné profesi, v roce 2022 to bylo 47 % studentů. Přibližně šestina (16 %) studentů v roce 2009 by upřednostnila jiné než učitelské zaměstnání, v roce 2022 to bylo jen 11 % studentů. V roce 2009 se 5 % studentů přímo odmítalo učitelství věnovat, v roce 2022 to byla jen 2 % studentů. Distribuci odpovědí v obou letech znázorňuje *graf 17*.

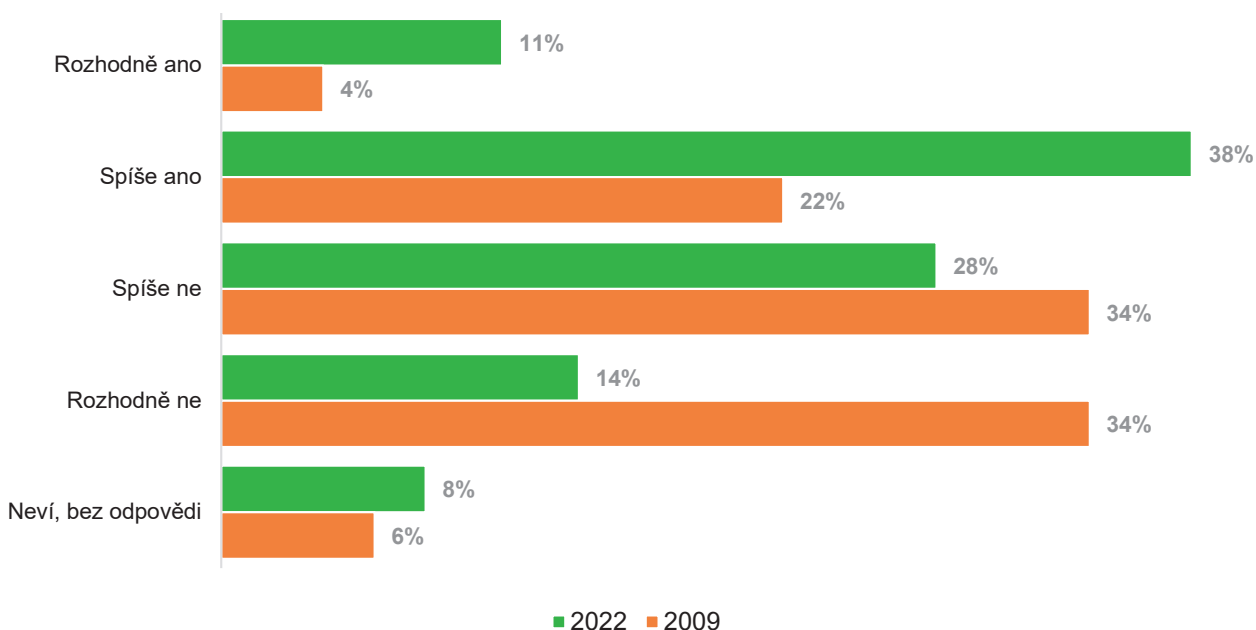
Z uvedených dat můžeme usoudit, že mezi lety 2009 a 2022 se zvýšila tendence studentů pedagogických fakult plánovat celoživotní uplatnění v učitelské profesi. Naopak oslabila tendence uvažovat o učitelské profesi jako o uplatnění, které je sice možné, ale není preferované. V těchto interpretacích je však třeba mít na paměti, že skupiny studentů nebyly v daných dvou šetření konstruovány stejným způsobem a rozdíl může být alespoň částečně vysvětlitelný odlišným charakterem srovnávaných skupin (v roce 2009 byli osloveni studenti pedagogických fakult bez dalšího členění, zatímco v roce 2022 byly na pedagogických fakultách definovány a samostatně sledovány dvě skupiny – učitelské a neučitelské obory, avšak na danou otázku byli dotázáni pouze studenti učitelských oborů).

Graf 17: Plány do budoucna u studentů učitelství v roce 2022 a 2009

Ve srovnání s rokem 2009 se posunuly rozdíly mezi studenty a studentkami. Zatímco v roce 2022 jsme zaznamenali poměrně slabé rozdíly, v roce 2009 se profesní plány studentů a studentek významně odlišovaly. V roce 2009 měly ženy oproti mužům silnější tendenci chtít se věnovat učitelství celým životem (34 % oproti 25 % u mužů). Studenti naopak výrazně častěji než studentky uváděli, že učitelství vykonávat mohou, ale

Graf 18: Plány do budoucna studentů nepedagogických fakult/oborů o vykonávání učitelské profese v roce 2022 a 2009

upřednostnili by jinou práci (22 % u mužů vs. 13 % u žen) a častěji také ani neplánovali začít učit (8 % u mužů vs. 4 % u žen). Naopak věkové rozdíly v kariérních plánech byly v obou šetřeních podobné.

Obdobné závěry o profesních představách jsou možné také v případě druhé skupiny, a to studentů nepedagogických fakult/oborů. Odpovědi z obou šetření znázorňuje *graf 18*. Výsledky naznačují poměrně výrazný nárůst ochoty věnovat se v budoucnu učitelské profesi mezi studenty nepedagogických fakult/oborů. Tito studenti jsou tak více než v minulosti otevřenější vůči možnosti uplatnit v učitelské profesi. V tomto případě je však nutné ještě výrazněji vnímat pouze přibližný charakter srovnání obou vzorků, neboť u staršího šetření není zcela zjevné, jak byla pro účely konstrukce výběrového souboru vymezena skupina „studentů nepedagogických fakult“, resp. „studentů nepedagogických oborů“.

Odpověď „rozhodně ano“ zvolila v roce 2009 pouze 4 % studentů, v roce 2022 už se jednalo o 11 % dotázaných. Odpověď „spíše ano“ vybralo 22 % studentů v roce 2009 a 38 % v roce 2022. Naopak výrazně méně často byla v roce 2022 vybírána odpověď „spíše ne“ (34 % oproti 14 %).

Obdobně jako u studentů pedagogických fakult se v roce 2009 ukazují výraznější rozdíly dle pohlaví. Zatímco ochota někdy v budoucnu se věnovat učitelství se v roce 2022 nelišila podle pohlaví, v roce 2009 měli studenti významně vyšší tendenci tuto možnost odmítat (rozhodně ji vyloučilo 41 % studentů, ale pouze 26 % studentek). Souvislost mezi ochotou v budoucnu učit a věkem studentů byla v obou výzkumných letech podobná.

4.2 Ze kterých studentů se stanou učitelé?

V následujícím textu se věnujeme analýze plánů studentů v souvislosti s motivacemi k volbě učitelské profese. Navazujeme tak na předchozí analýzy, kde byly představovány jak názory studentů na to, proč se mladí lidé obecně rozhodují či nerozhodují pro učitelskou profesi, tak důvody, kvůli kterým se studenti sami chtějí či nechtějí stát učiteli, dalším tématem našich analýz byly budoucí plány studentů.

Nyní se zaměříme se na to, jakým způsobem se motivace přetavují do profesních plánů a perspektiv. V této analýze se pokusíme identifikovat faktory, které jsou významné pro vstup studentů do učitelské profese (ačkoli je potřeba brát v potaz, že se jedná o deklarované plány a nemáme informaci o tom, zda studenti skutečně začnou v učitelské profesi působit a jak dlouho v ní setrvají). Bude nás zajímat, jak se plány ohledně uplatnění v učitelské profesi liší podle toho, jakou důležitost studenti přikládají jednotlivým důvodům pro výkon učitelského povolání.

V této analýze se soustředíme primárně na důvody pro vlastní rozhodování o výkonu učitelské profese, neboť otázky na kariérní perspektivy se rovněž týkají vlastních záměrů. Otázky na vnímání důležitosti důvodů pro rozhodování mladých lidí obecně pro srovnání rovněž vyhodnotíme, ale tyto závěry pouze krátce okomentujeme.

Připomeňme, že čtrnáct důvodů k volbě učitelské profese, které byly zjišťovány v šetření studentů z roku 2022, byly z obsahového hlediska rozděleny do tří skupin. První skupinou jsou **Obecná pozitiva**, tj. důvody,

kteří jsou spojeny s obecným vnímáním učitelské profese pro ty, kteří ji chtějí vykonávat, a představují spíše vnější motivaci k jejímu vykonávání. Druhou skupinu tvoří **Obsah**, tj. důvody, které souvisejí s vlastním charakterem učitelské práce a vnitřní motivací studentů. Poslední skupina nese označení **Smysl** a spadají do ní důvody, které mají altruistický charakter.

Do tří obsahových skupin bylo rozčleněno také dvanáct důvodů, které mohou odrazovat od výkonu učitelského povolání. První skupina, **Obecná negativa**, představuje důvody, které lidé vnímají jako obecné negativní atributy vykonávání učitelské profese. Druhá skupina, označená jako **Sociální negativa**, zahrnuje postoje, které vyjadřují určitou nechuť k některým typům sociálních kontaktů, které učitelskou profesí provázejí. Nakonec důvody spadající do skupiny **Náročnost profese** popisují z různých úhlů pohledu náročnost a obtížnost učitelského povolání.

Jednotlivé důvody k vykonávání učitelské profese a důvody, které od výkonu učitelského povolání naopak odrazují, jsou shrnuty v *Tabulkách 35 a 36*¹⁶.

Tabulka 35: Rozčlenění důvodů pro volbu učitelské profese¹⁷

Skupina	Důvody patřící do obsahové skupiny	
Obecná pozitivita	1	Povolání učitele nabízí stabilní kariéru
	2	Povolání učitele má ve společnosti prestiž
	3	Povolání učitele poskytuje spolehlivý příjem
	4	Být učitelem znamená mít jistou práci
	10	Práce učitele umožňuje sladit profesní a osobní život a poskytuje dostatek času mimo práci (školní rozvrh, prázdniny)
Obsah	5	Práce učitele je rozmanitá, tvořivá
	6	Povolání učitele umožňuje osobní rozvoj a další vzdělávání
	7	Práce učitele umožňuje stálý kontakt se světem mladých
	8	Povolání učitele umožňuje dělat zajímavou a smysluplnou práci
	9	Povolání učitele umožňuje věnovat se oblíbenému oboru (předmětu)
Smysl	11	Povolání učitele umožňuje ovlivňovat a formovat rozvoj dětí a mládeže a předávat jim zkušenosti
	12	Práce učitele umožňuje pomáhat sociálně slabším
	13	Povolání učitele umožňuje být prospěšná/ý pro společnost
	14	Učitel/ka děti vychovává a představuje pro ně autoritu a respekt

¹⁶ Validita obsahového rozčlenění byla v obou případech ověřena provedením analýzy hlavních komponent, jejíž výsledky jsou podrobně prezentovány v Kapitole 3.1.

¹⁷ V dotazníku jde o baterii otázek q13 a q15.

Tabulka 36: Rozčlenění důvodů odrazujících od volby učitelé profese¹⁸

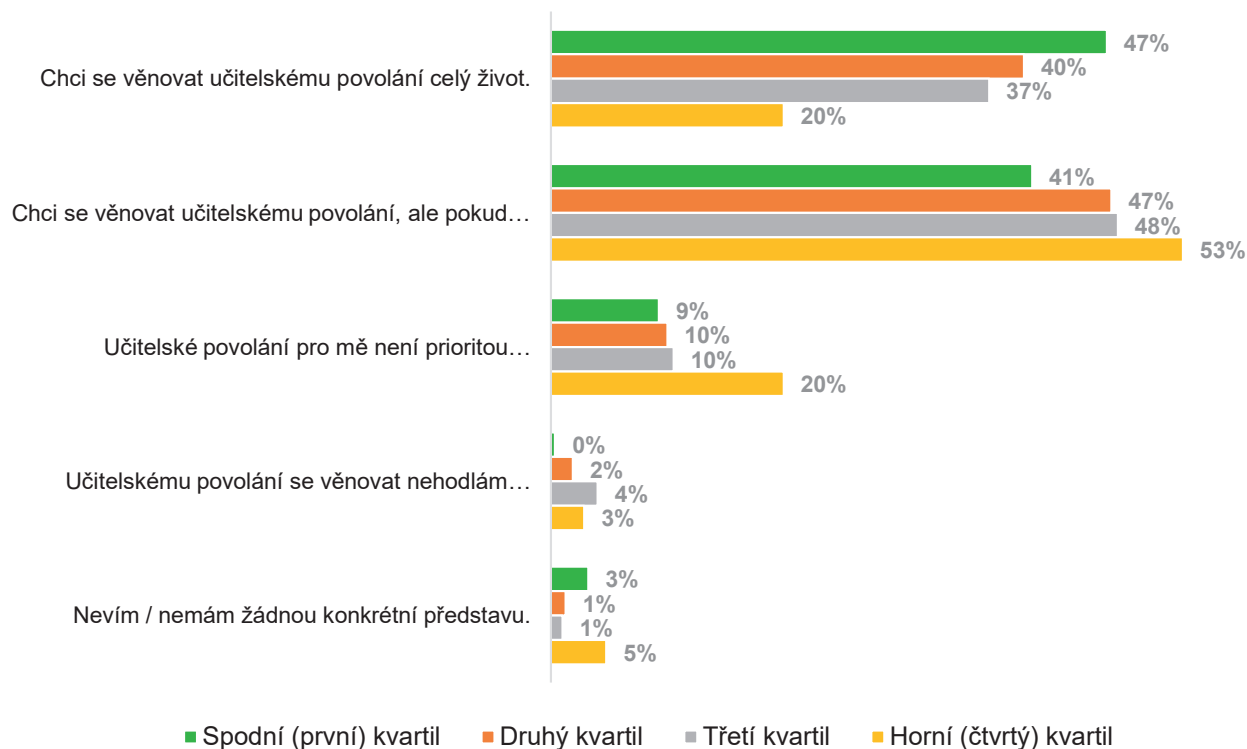
Skupina	Důvody patřící do obsahové skupiny
Obecná negativa	1 Nízká společenská prestiž
	2 Nízké platové ohodnocení
	3 Lepší pracovní uplatnění mimo učitelé profesi
	5 Absence platového postupu (malá možnost ovlivnit plat vyšším pracovním úsilím)
	6 Absence profesního postupu a rozvoje pracovní kariéry v učitelé profesi
Sociální negativa	4 Necht' pracovat v učitelé kolektivu (převaha žen apod.)
	7 Necht' pracovat s žáky, kteří nemají zájem o výuku a nerespektují učitele
	8 Necht' jednat s rodiči žáků, kteří nerespektují učitele
Náročnost profese	9 Vysoká náročnost povolání učitele (psychická i fyzická), stres a velká zodpovědnost
	10 Riziko vyhoření, ztráty motivace, psychického i fyzického vyčerpání
	11 Nedostatečná připravenost pro práci učitele ve škole
	12 Náročný a obtížný vstup do profese pro začínající učitele

Pro následující analýzy roztrídíme studenty do skupin podle toho, jak důležité jsou jednotlivé motivační faktory v jejich rozhodování stát se či nestát učitelem. Pro každou ze šesti skupin důvodů (tři motivační, tři odrazující) nejprve vypočteme studentům celkové skóre pomocí součtu odpovědí na dílčí položky. Studenti nevyhodnocovali v případě důvodů pro vlastní rozhodování o učitelé profesi jednotlivé položky zvlášť, ale vybírali vždy pět nejdůležitějších důvodů a dávali je do pořadí, proto přidělíme vždy hodnotu 5 nejdůležitějšímu důvodu, hodnotu 4 druhému nejdůležitějšímu atd. (nejméně důležitý důvod tak obdrží hodnotu 1). Na základě součtových skóre pak rozdělíme studenty na kvartily, tedy na čtyři stejně či téměř stejně velké skupiny (rozčlenění provádíme zvlášť v rámci studentů učitelé programů a studentů neučitelé programů). Studenti ve spodním kvartilu jsou ti, kteří ve srovnání s ostatními hodnotí dané důvody jako nejméně důležité. Naopak studenti v horním kvartilu jsou ti, kteří ve srovnání s ostatními vnímají dané důvody jako nejdůležitější.

4.2.1 Studenti učitelé programů

U první skupiny důvodů pro volbu učitelé profese, **Obecná pozitiva**, byla nalezena jasná souvislost s plány na uplatnění se v učitelé profesi. Studenti, kteří přikládají největší důležitost Obecným pozitivům (tedy horní kvartil studentů v důležitosti této skupiny důvodů pro vlastní rozhodování), výrazně méně často plánují zůstat u profese učitele celý život. Tuto preferenci vyjádřilo 20 % studentů, kteří se ve svém rozhodování o učitelé profesi nejvíce řídí Obecnými pozitivy, ale 47 % studentů ze skupiny, která se na základě těchto faktorů rozho-

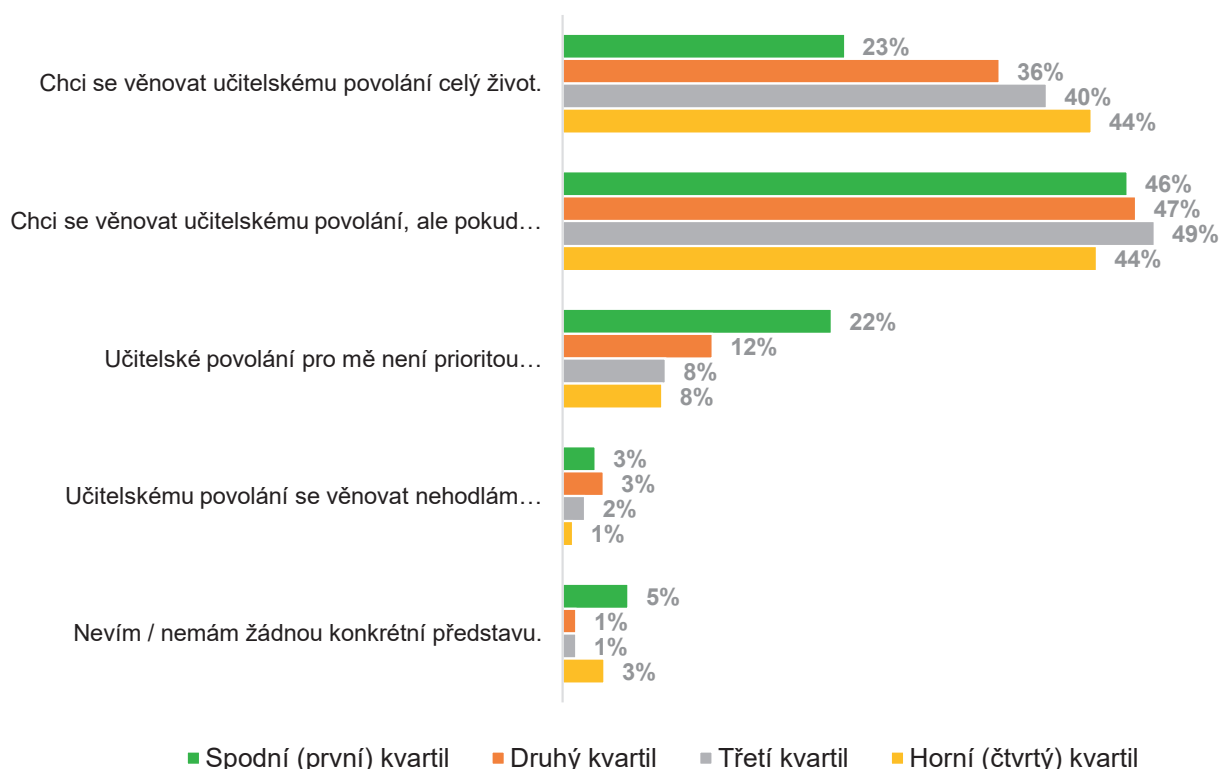
¹⁸ V dotazníku jde o baterii otázek q14 a q16.

Graf 19: Plány studentů a důležitost důvodů k volbě učitelské profese ze skupiny Obecná pozitivita

duje nejméně. Studenti přikládající největší důležitost Obecným pozitivům se naopak více kloní k tomu, že by v budoucnu uvažovali také o jiné profesi (53 % v horním kvartilu vs. 41 % ve spodním kvartilu), ale také častěji vidí učitelství jako možnou, ale nikoli preferovanou kariérní volbu (20 % u horního vs. 9 % u spodního kvartilu). Frekvence odpovědí respondentů na otázku týkající se plánů do budoucna podle vnímané důležitosti důvodů Obecná pozitivita znázorňuje *Graf 19*.

V případě vnímané důležitosti důvodů pro rozhodování mladých lidí obecně se naopak žádná souvislost neprokázala. Podobné plány na budoucí uplatnění v pozici učitele tak najdeme mezi studenty, kteří tyto důvody vnímají jako velmi důležité pro rozhodování mladých lidí obecně, tak mezi těmi, podle kterých jsou tyto důvody pro ostatní méně důležité.

Rovněž další dvě skupiny důvodů pro volbu učitelské profese, tedy **Obsah** i **Smysl**, hrají podstatnou roli v perspektivách studentů ohledně budoucího uplatnění v učitelském povolání. Celý život plánuje v učitelském povolání zůstat 23 % studentů, kteří důvody ze skupiny **Obsah** vnímají pro své rozhodování ve srovnání s ostatními jako nejméně důležité (tedy spodní kvartil studentů). Naproti tomu mezi studenty, kteří ve srovnání s ostatními hodnotí jejich důležitost jako nejvyšší (tedy horní kvartil), je to 44 % dotázaných. Vnímání důležitosti Obsahu se také výrazněji promítá do toho, zda studenti chápou učitelství jako možnou, avšak nikoli preferovanou kariérní volbu (22 % ve spodním kvartilu, ale jen 8 % v horním kvartilu dle vnímané důležitosti Obsahu pro vlastní rozhodování o vykonávání učitelské profese).

Graf 20: Plány studentů a důležitost důvodů k volbě učitelké profese ze skupiny Obsah

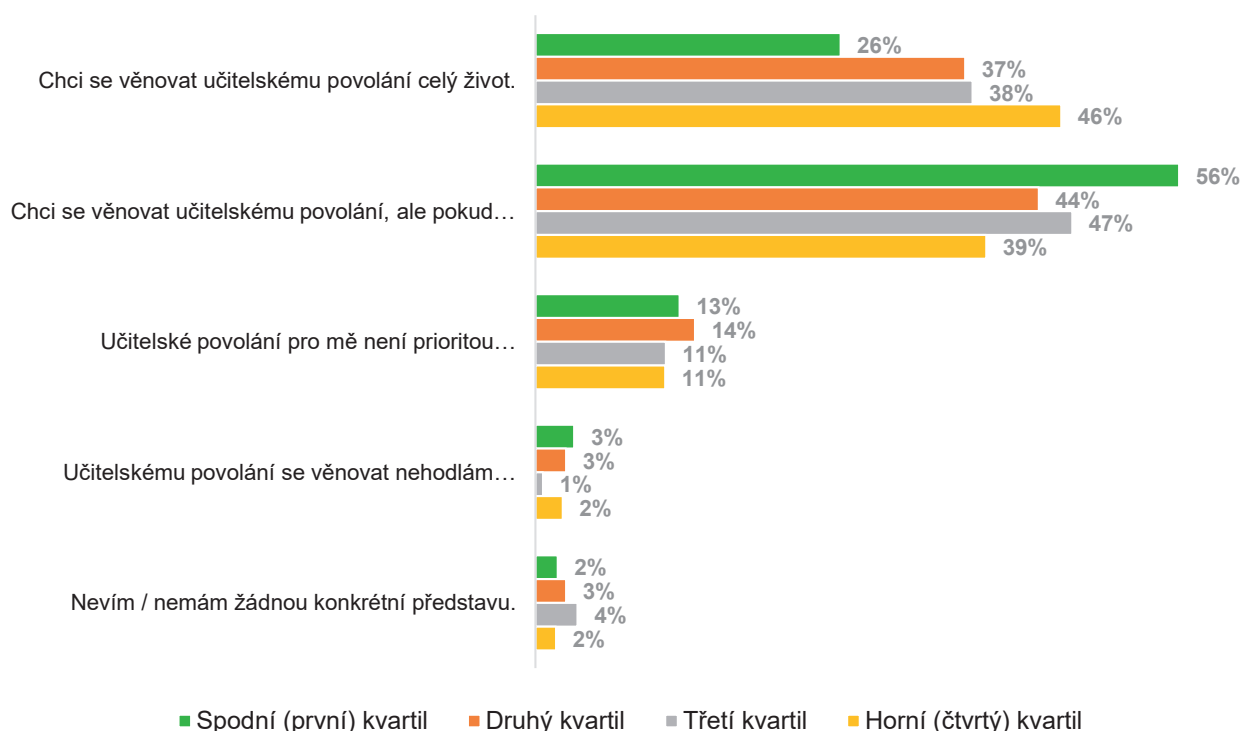
Frekvence odpovědí respondentů na otázku týkající se plánů do budoucna podle vnímané důležitosti důvodů ze skupiny Obsah znázorňuje *Graf 20*.

Podobné výsledky pozorujeme také u vnímané důležitosti těchto důvodů pro rozhodování mladých lidí obecně (významné rozdíly mezi kvartily studentů se však projevují také u ostatních kategorií odpovědi na představu o uplatnění v učitelském povolání).

Obdobné tendence jako u důvodů ze skupiny Obsah se projevují také u důvodů, které byly zařazeny do skupiny **Smysl** (altruistické motivy pro výkon učitelkého povolání), ačkoli vazba na vlastní kariérní vyhlídky je v tomto případě slabší. Celý život se plánuje učitelství věnovat téměř polovina studentů (46 %), kteří tyto důvody vnímají ve srovnání s ostatními jako nejdůležitější pro své rozhodování (horní kvartil), avšak přibližně čtvrtina (27 %) studentů, kteří je považují nejméně za důležité (spodní kvartil). Naopak studenti, kteří nejvíce vyzdvihují faktory související se smyslem učitelského povolání, mají menší tendenci uvažovat také o jiných kariérních možnostech, než je učitelství (39 % v horním kvartilu ve srovnání s 56 % ve spodním kvartilu).

Graf 21 znázorňuje frekvence odpovědí respondentů na otázku týkající se plánů do budoucna podle vnímané důležitosti důvodů ze skupiny Smysl.

Graf 21: Plány studentů a důležitost důvodů k volbě učitelké profese ze skupiny Smysl

Výše uvedené závěry ohledně souvislosti mezi profesními plány a vnímanou důležitostí důvodů k volbě učitelského povolání jsou shrnuty v *Tabulce 35*. Znaménko plus zde značí, že s růstem vnímané důležitosti příslušné skupiny faktorů pro vlastní rozhodnutí o výkonu učitelského povolání roste tendence vyjadřovat danou kariérní preferenci v souvislosti s učitelstvím. Znaménko minus naopak značí, že s vnímanou důležitostí příslušných faktorů klesá tendence k dané kariérní preferenci.

Tabulka 35: Souvislost mezi důvody pro volbu učitelského povolání a profesními preferencemi

	Obecná pozitivita	Obsah	Smysl
Chci se věnovat učitelkému povolání celý život	-	+	+
Chci se věnovat učitelkému povolání, ale pokud budu mít příležitost, uvažoval/a bych i o jiné profesi	+		-
Učitelké povolání pro mě není prioritou, mohu se mu věnovat, ale upřednostnil/a bych jiné zaměstnání	+	-	
Učitelkému povolání se věnovat nehodlám, budu shánět jiné zaměstnání	+		

Můžeme tedy shrnout, že v perspektivách studentů učitelských oborů ohledně uplatnění v učitelské roli hrají roli všechny tři skupiny důvodů. Pokud jsou pro studenta důležité zejména důvody spadající mezi **Obecná pozitiva**, má k výkonu učitelské profese slabší vztah než jiní studenti. Tito studenti méně často uvažují o učitelství jako o celoživotní volbě, naopak se ve větší míře vstupu do učitelského povolání straní (častěji uvádějí, že se učitelskému povolání vůbec věnovat nehodlají). Silný důraz na tyto faktory může také potenciálně posilovat jejich nestabilitu v profesi. Studenti, kteří se řídí se ve své volbě k výkonu učitelského povolání silně instrumentálními důvody patřícími mezi Obecná pozitiva, mají vyšší sklon vnímat učitelství jako možnou, ale nikoli preferovanou kariérní volbu, a uvažovat vedle učitelství také o jiných příležitostech.

Důvody ze skupiny **Obsah a Smysl** jsou pak s kariérními vyhlídkami provázané v opačném směru. Studenti, kteří přikládají vysokou váhu důvodům ze skupiny **Obsah** (vnitřní motivace), mají větší tendenci vidět učitelství jako celoživotní kariéru a méně jako nepreferovanou profesní možnost. Naopak studenti, pro které je obsah učitelské práce méně významným motivačním faktorem, jsou sice učitelskou profesi ochotní vykonávat, ale upřednostnili by jinou dráhu. Oceňování těchto charakteristik učitelství se tak jeví zvláště podstatné pro to, aby učitelství bylo pro studenty nejen profesní drahou, kterou mohou vykonávat, ale také povoláním, které preferují ve srovnání s jinými.

Podobně vyšší důležitost přikládána důvodům ze skupiny **Smysl** (altruistické motivy) posiluje vnímání učitelství jako celoživotní dráhy, a naopak je spjata s nižší tendencí zvažovat při vykonávání učitelského povolání také jiné varianty. Vysoký důraz na altruistické aspekty učitelské profese tak představuje hlavní dělítko mezi studenty, kteří plánují věnovat se učitelství po celý život, a těmi, kteří ho plánují vykonávat, ale zároveň by při vhodné příležitosti uvažovali o jiné profesi.

Dále se krátce zaměříme na souvislost profesních plánů a vnímání faktorů, které mohou odrazovat od volby učitelské povolání. Závěry jsou shrnuty v *Tabulce 36*. Znaménko plus zde značí, že s růstem vnímané důležitosti příslušné skupiny faktorů pro vlastní rozhodnutí o výkonu učitelského povolání roste tendence vyjadřovat danou kariérní preferenci v souvislosti s učitelstvím. Znaménko minus naopak značí, že s vnímanou důležitostí příslušných faktorů klesá tendence k dané kariérní preferenci.

Tabulka 36: Souvislost mezi důvody odrazujícími od volby učitelského povolání a profesními preferencemi

	Obecná negativa	Sociální negativa	Náročnost profese
Chci se věnovat učitelskému povolání celý život	-	-	-
Chci se věnovat učitelskému povolání, ale pokud budu mít příležitost, uvažoval/a bych i o jiné profesi		+	
Učitelské povolání pro mě není prioritou, mohu se mu věnovat, ale upřednostnil/a bych jiné zaměstnání	+		+
Učitelskému povolání se věnovat nehodlám, budu shánět jiné zaměstnání	+	+	

Studenti, kteří nejvíce vnímají **Obecná negativa** jako podstatné pro své rozhodování, mají vyšší tendenci spatřovat učitelství jako nepreferovanou kariérní možnost či do něj vůbec neplánují vstoupit. Studenti, kteří při svém rozhodování přikládají vyšší váhu **Sociálním negativům**, méně často pohlíží na učitelství jako celoživotní volbu, a naopak častěji zvažují kromě učitelství i jiné možnosti či se vůbec neplánují povolání učitele věnovat. Nakonec studenti, kteří nejvíce spatřují překážky v **Náročnosti učitelské profese**, častěji uvádějí, že by učitelství byli ochotní vykonávat, avšak není to jejich preferovaná volba.

Shrneme-li výše uvedené závěry, pak platí, že studenti učitelských programů, kteří vůbec neplánují pracovat jako učitelé, vnímají výrazněji obecná a sociální negativa učitelské profese. Studenti, kteří mají učitelství jako tolerovatelnou, ale nepreferovanou kariérní možnost, vnímají jako problémy především obecná negativa učitelské profese a její náročnost.

4.2.2 Studenti neučitelských a nepedagogických programů

Stejná analýza jako pro studenty učitelských programů byla provedena také pro studenty neučitelských a nepedagogických programů. Tito studenti se vyjadřovali k otázce, zda by někdy v budoucnu byli ochotní učit. U této skupiny studentů měla otázka na možné budoucí uplatnění v profesi učitele spíše hypotetický charakter, proto výsledky pouze krátce okomentujeme.

Také u studentů neučitelských a nepedagogických programů sledujeme tendenci, že výrazný význam přikládáný důvodům ze skupiny **Obecná pozitiva** se pojí s menší tendencí k ochotě učit. Tedy studenti, u nichž se mezi nejdůležitějšími důvody k volbě učitelského povolání objevují tyto faktory, častěji deklarují, že by rozhodně či spíše nebyli ochotní v budoucnu vyučovat. Naopak pokud se studenti ve svém hypotetickém rozhodování orientují silně podle důvodů ze skupiny **Obsah**, jsou k učení v budoucnu přístupnější. Podobná, ale slabší souvislost se projevuje v případě důvodů ze skupiny **Smysl**.

Podíváme-li se na důvody odrazující od volby učitelského povolání, nenacházíme vztah mezi důležitostí přikládané **Obecným negativům** a ochotou v budoucnu učit. Roli však hrají **Sociální negativa**. Pokud tak student není ochotný v budoucnu učit, je to spojeno s výraznějším vnímáním sociálních negativ učitelské práce.

Opačný závěr se ukazuje u důvodů ze skupiny **Náročnost profese**. Studenti, kteří mezi nejdůležitější důvody, proč by nevykonávali učitelské povolání, řadí jeho náročnost, jsou více ochotní tuto profesi v budoucnu vykonávat oproti studentům, u kterých se náročnost na prvních příčkách neumísťuje. Ukazuje se tak, že primárními bariérami, které jsou spojeny s neochotou vykonávat v budoucnu případně učitelské povolání u studentů neučitelských a nepedagogických programů, není náročnost této profese, ale faktory z oblasti obecných a sociálních negativ.

4.3 Finanční ohodnocení

Při úvahách o profesních plánech studentů je na místě podívat se rovněž na jejich představy o finančním ohodnocení práce učitele a také na to, jaká výše platu by pro ně byla dostatečná pro to, aby se učiteli skutečně stali.

Protože naše šetření probíhalo v roce 2022, ukažme si nejdříve stručně, jaká byla v tomto ohledu realita. Průměrný plat učitele v regionálním školství (tj. na všech stupních škol vyjma vysokých) byl podle údajů MŠMT 48 167 Kč, přičemž u učitelů základních škol to bylo 50 351 Kč a u učitelů středních škol 52 122 Kč. Otázka v našem dotazníku ale směřovala logicky k nástupním platům. Takovou kategorii ale ve statistikách nenajdeme. Známe ale přesně tzv. tarifní plat, tedy plat určený příslušnou tabulkou. Začínající učitel bude zařazen do jedenácté či dvanácté třídy (vyžadující vysokoškolské magisterské vzdělání) a do prvního platového stupně (do 2 let praxe). Jedenácté platové třídě náležel podle tabulky platné v roce 2022 tarif 32 120 Kč, dvanácté pak 32 820 Kč. Nižší plat by tedy začínající učitel při plném úvazku a s odpovídající kvalifikací mít neměl. Ve skutečnosti může mít plat i o něco vyšší (osobí ohodnocení, příspěvek za třídnictví apod.)

Z následující *tabulky 37* vidíme, že studenti o skutečných platových poměrech neměli příliš realistické povědomí a situaci poměrně výrazně podcenili. Celých 70,3 % studentů učitelských programů a dokonce 75,7 % studentů neučitelských programů předpokládalo, že nástupní plat nepřevyší 30 000 Kč. Realistický odhad (mezi 30 a 35 tisíci) měla jen čtvrtina (24,1 %) studentů učitelských programů a 17,8 % studentů neučitelských programů. Silné veřejné povědomí o nízkých platech učitelů, přes poměrně příznivý vývoj v uplynulých letech, zřejmě přetrvává i u studentů.

Tabulka 37: Představy studentů učitelských a nečitelských programů o výši nástupního platu učitele (otázka q22)

Jaká je podle Vás v současné době průměrná měsíční nástupní hrubá mzda začínajícího učitele/učitelky?				
	„Učitelé“		„Ne-učitelé“	
	počet	podíl	počet	podíl
do 25 000	265	30,1	217	37,4
od 25000 do 30 000	354	40,2	222	38,3
od 30 000 do 35 000	212	24,1	103	17,8
od 35 000 do 40 000	26	3,0	21	3,6
více než 40 000	7	0,8	4	0,7
bez odpovědi	16	1,8	13	2,2
celkem	880	100	580	100,0

Poměrně nízkým čekáním ohledně nástupního platu v zásadě odpovídá u studentů učitelských programů i ochota nastoupit za plat obdobný reálnému nástupnímu platu či dokonce za plat nižší (viz Tabulku 38). Celých devět desetin z nich (89,4 %) odpovídá, že určitě ano + spíše ano by šla učit při nástupním platu do 35 000 Kč. Dokonce za plat ve výši 25 000 Kč by stále bylo ochotno jít učit určitě 9,2 % a spíše ano dalších 30,4 %.

Tabulka 38: Vše nástupního platu, za který by byl respondent ochoten jít učit, studenti učitelských programů (otázka q23)

Nyní si představte situaci těsně po absolvování a posuďte jaký vliv má na vaše rozhodnutí jít učit výše platového ohodnocení. Šel/šla byste učit, v případě, že byste měsíčně hrubého bral/a					
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	Celkem
25 000 Kč	9,2	30,4	26,9	33,5	100,0
30 000 Kč	25,4	42,7	22,3	9,6	100,0
35 000 Kč	50,5	38,8	9,1	1,5	100,0
40 000 Kč	76,6	20,1	2,9	0,3	100,0
45 000 Kč	89,7	8,9	1,2	0,2	100,0
50 000 Kč	95,0	4,4	0,3	0,2	100,0
55 000 Kč	96,5	2,9	0,3	0,2	100,0

U studentů nečitelských programů je ochota jít učit logicky o něco nižší. Nicméně i tak by za plat do 35 000 Kč bylo ochotno jít učit 61,6 % z nich.

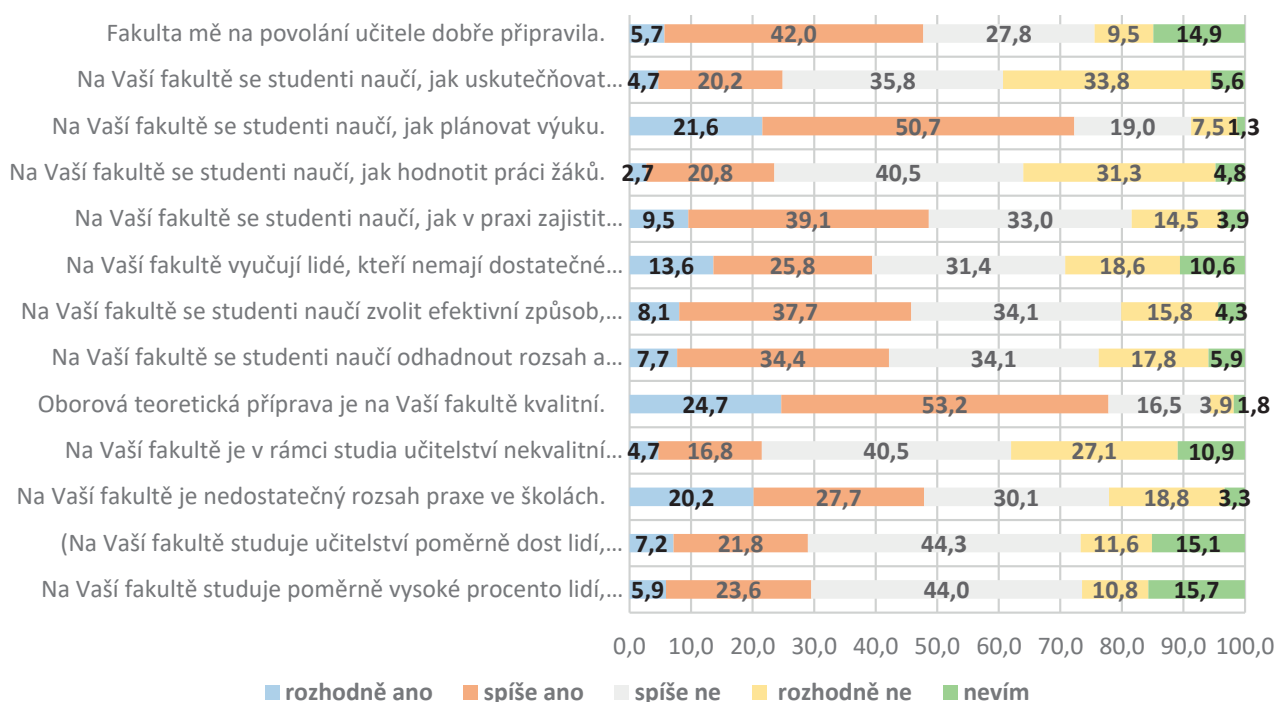
Tabulka 39: Vše nástupního platu, za který by byl respondent ochoten jít učit, studenti neučitelských programů (otázka q23)

Nyní si představte situaci těsně po absolvování a posuďte jaký vliv má na vaše rozhodnutí jít učit výše platového ohodnocení. Šel/šla byste učit, v případě, že byste měsíčně hrubého bral/a					
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	Celkem
25 000	2,3	14,7	31,9	51,2	100,0
30 000	9,2	29,4	33,3	28,0	100,0
35 000	25,7	35,9	26,0	12,4	100,0
40 000	46,4	36,2	12,3	5,2	100,0
45 000	61,8	25,8	8,7	3,7	100,0
50 000	74,2	19,0	5,2	1,6	100,0
55 000	78,3	16,3	4,1	1,2	100,0

5. Průběh studia

V předchozích kapitolách jsme zkoumali motivaci mladých lidí ke studiu a jejich plány na profesní uplatnění po skončení studia. Je zjevné, že profesní plány mohou být ovlivněny průběhem studia, jeho kvalitou i relevancí, poměry na škole apod. Těmto záležitostem byly v našem šetření věnovány 2 otázky. První z nich (q10) se týká hodnocení studia, toho, co se při studiu naučí, či naopak nenaučí¹⁹. Tomu se věnuje většina výroků v baterii (baterie je patrná z následujícího grafu²²), zbylé 2 se zabývají tím, jak studenti vidí své spolužáky. Druhá otázka (q11) zkoumá míru, se kterou jsou dle názoru studentů, realizovány různé součásti výuky (zde je baterie patrná z grafu 23)²⁰. Otázka q10 má svou obdobu v šetření FI 2009, není ovšem totožná (mírné odlišnosti jsou ve formulaci výroků v baterii, některé výroky jsou jen v našem šetření, jiné naopak v šetření z roku 2009). Pokusíme se porovnat odpovědi z našeho šetření z odpověďmi z roku 2009 tam, kde je to možné a tam, kde jsou patrné nějaké výraznější rozdíly. Stále je potřeba mít na paměti odlišnou konstrukci vzorků v obou šetřeních. Zatímco v našem šetření (2022) máme k dispozici odpovědi studentů učitelských programů (bez ohledu na to, zda studují na pedagogické či nepedagogické fakultě), v roce 2009 jsou k dispozici odpovědi studentů pedagogických fakult.

Graf 22: Podíl odpovědí (v %) na otázky k průběhu studia (otázka q10)

¹⁹ Otázka zněla: Vyjádřete prosím souhlas nebo nesouhlas s následujícími výroky. Studenti odpovídali na škále: rozhodně ano – spíše ano – spíše ne – rozhodně ne – nevím.

²⁰ Otázka zněla: Jsou následující oblasti součástí vzdělávání v rámci studijního programu, který nyní studujete? Studenti odpovídali na škále: ano, ale v nadměrné míře – ano v dostatečné míře – ano, ale příliš málo – ne, nejsou vůbec.

Četnost jednotlivých odpovědí je patrná z předchozího *grafu 22*. Odpovědi budeme posuzovat hlavně porovnáním součtu četností odpovědí rozhodně ano + spíše ano (to někdy, ale ne vždy, znamená pozitivní hodnocení) oproti součtu odpovědí spíše ne + rozhodně ne (v některých případech, ale ne ve všech, to znamená negativní hodnocení).

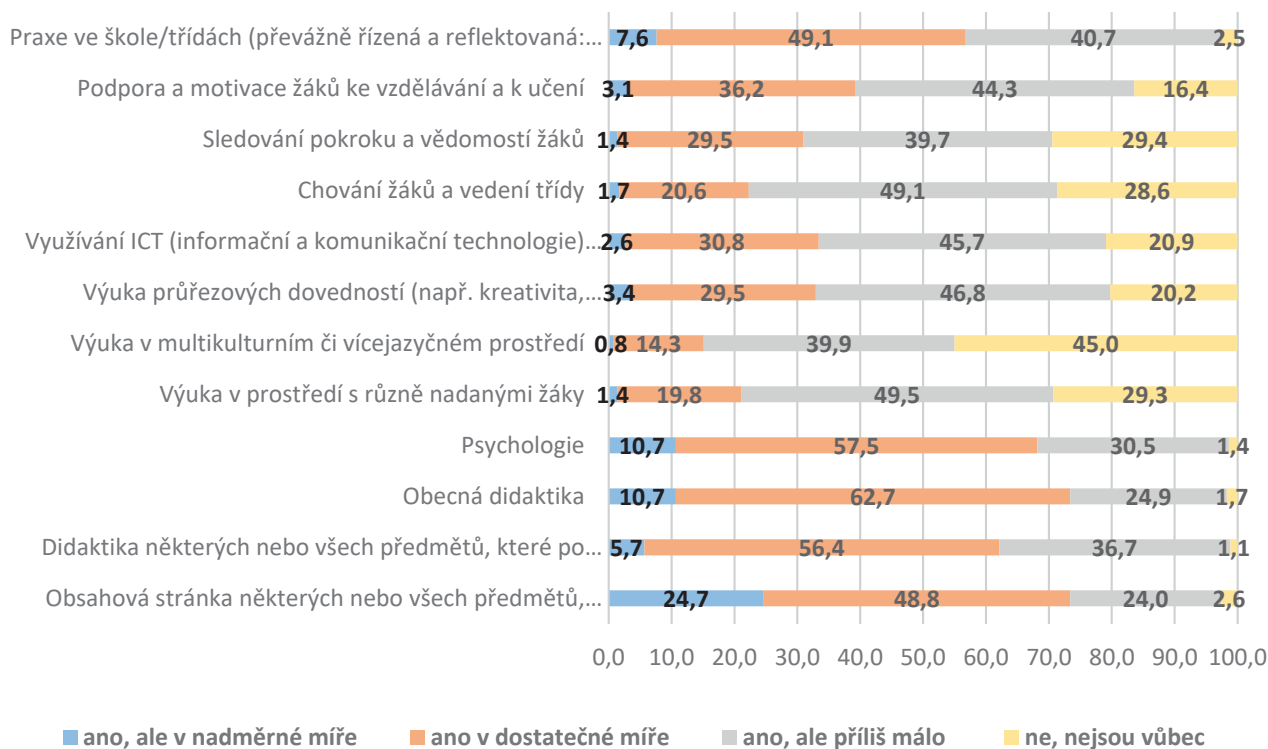
Podívejme se především na základní celkové hodnocení studia (Fakulta mě na povolání učitele dobře připravila.) **Pouhá necelá polovina studentů (47,4 %) hodnotí přípravu na povolání učitele pozitivně** (rozhodně ano odpovídá jen 5,7 % studentů). Negativní hodnocení se ale objevuje v menším podílu odpovědí (37,3 %), celých 14,5 % neví. Zde můžeme vidět velmi výrazný rozdíl oproti postoji studentů z roku 2009, kdy pozitivně odpovídalo 69 % studentů (14 % rozhodně ano), což je více než 20 p.b. více a negativně jen 22 %. Vzhledem k odlišné konstrukci vzorku je ale nutné být opatrný při hodnocení tohoto rozdílu. V roce 2022 odpovídali i studenti učitelských programů na nepedagogických fakultách (naopak v roce 2009 se jednalo pouze o studenty pedagogických fakult), což může do jisté míry výsledek ovlivnit.

Nadpoloviční většina studentů hodnotí pozitivně **pouze 2 oblasti výuky**. S výrokem „Oborová teoretická příprava je na Vaší fakultě kvalitní“ souhlasí téměř čtyři pětiny studentů (77,9 %, v roce 2009 to bylo dokonce 85 %) a s výrokem „Na Vaší fakultě se studenti naučí, jak plánovat výuku“ souhlasí 72,3 % studentů (v roce 2009 to bylo opět více, 81 %). Nad dvě pětiny pozitivních odpovědí se nachází odpovědi na další 3 otázky. K výroku k zajištění kázně ve třídě (Na Vaší fakultě se studenti naučí, jak v praxi zajistit kázeň ve třídě), se pozitivně vyjádřilo 48,6 % studentů, zároveň ale prakticky stejný podíl (47,5 %) odpověděl negativně. Na výrok „Na Vaší fakultě se studenti naučí zvolit efektivní způsob, jak vysvětlovat učivo“ odpovědělo pozitivně 45,8 % studentů (v roce 2009 to bylo 69 %), negativně ovšem více: 49,9 % studentů. Nakonec u výroku „Na Vaší fakultě se studenti naučí odhadnout rozsah a náročnost látky, která je vhodná pro různé skupiny žáků“ nalezneme 42,4 % pozitivních odpovědí. Negativních odpovědí bylo výrazně více (51,9 %), v roce 2009 bylo pozitivních odpovědí velmi výrazně více, 74 %. Velmi nízké hodnocení můžeme zaznamenat u výroku k získání dovedností k hodnocení žáků (Na Vaší fakultě se studenti naučí, jak hodnotit práci žáků), pozitivně odpovědělo pouze 23,5 % studentů (rozhodně ano dokonce jen 2,7 %), negativně 71,8 % studentů. Vidíme zde i značný rozdíl oproti roku 2009. Tehdy na stejnou otázku odpovědělo pozitivně 77 % studentů. Aktuálním trendem distanční výuky se zabýval výrok „Na Vaší fakultě se studenti naučí, jak uskutečňovat distanční výuku“. Podle studentů se zatím tento fenomén do výuky zařadit v dostatečné míře nepodařilo. S uvedeným výrokiem souhlasí jen 24,5 % studentů, naopak 69,6 % s ním nesouhlasí a tedy se nedomnívají, že se se naučí dostatečně distanční výuku ve své praxi uskutečňovat.

Poněkud rozporuplný obraz se nám naskytne při pohledu na výroky, které se zabývají hodnocením praxe na školách. Při otázce na dostatečný rozsah praxe (Na Vaší fakultě je nedostatečný rozsah praxe ve školách.) odpovědělo 47,9 % studentů souhlasně, tedy rozsah praxe pokládají za nedostatečný. Zhruba druhá polovina studentů (48,9 %) rozsah praxe za nedostatečný nepokládá. S tezí o nekvalitní praxi (Na Vaší fakultě je v rámci studia učitelství nekvalitní praxe ve školách) souhlasí jen 21,5 % studentů, naopak s tímto tvrzením nesouhlasí (a praxi tedy pokládají spíše za kvalitní) celých 67,6 %. Praxe na školách by studenti tedy přivítali více, pokládají ji ale ve většině za kvalitní. V roce 2009 se praxe na školách týkala pouze jedna otázka, která shrnovala rozsah i kvalitu praxe. Tehdy pokládalo praxi na školách za nedostatečnou či nekvalitní 43 %. Zde tedy oproti většině ostatních otázek vidíme pozitivní posun mezi lety 2009 a 2022.

Další dva výroky se týkaly hodnocení spolužáků, jejich zájmu a předpokladům k učitelské profesi. Negativní pohled na předpoklady kolegů k vykonávání učitelské profese (Na Vaší fakultě studuje učitelství poměrně dost lidí, kteří nemají předpoklady pro práci s dětmi) má necelá třetina (29 %) studentů, naopak nadpoloviční většina (55,9 %) tento pohled nesdílí. Celkem vysokých 15,1 % se k této otázce nedokázalo (Nevím) vyjádřit. V roce 2009 mělo negativní pohled na předpoklady kolegů 34 % studentů. Pochyby o záměru kolegů začít po studiu učit (Na Vaší fakultě studuje poměrně vysoké procento lidí, kteří studují učitelství, avšak o vyučování na základních nebo středních školách vůbec neuvažují) vyjádřilo 29,5 % studentů, naopak 54,8 % studentů tyto pochyby nesdílí. V roce 2009 pochybovalo o záměru po studiu učit u svých kolegů významně více studentů, 56 %.

Graf 23: Podíl odpovědí (v %) na otázky k obsahu studia (otázka q11)

U pěti otázek odpověděla více než polovina studentů, že příslušný aspekt studia je jeho součástí v dostatečné nebo dokonce v nadměrné míře:

- Obsahová stránka některých nebo všech předmětů, které po absolvování vysoké školy plánují vyučovat (73,7 %, z toho ovšem celých 24,7 % v míře nadměrné),
- Didaktika některých nebo všech předmětů, které po absolvování vysoké školy plánují vyučovat (62,1 %, v nadměrné míře 5,7 %),
- Obecná didaktika (73,4 %, v nadměrné míře 10,7 %),

- Psychologie (68,2 %, v nadměrné míře 10,7 %),
- Praxe ve škole/třídách (převážně řízená a reflektovaná: náslechová, asistentská, přímá výuka žáků apod.) (56,8 %, v nadměrné míře 7,6 %).
- Naopak u celých sedmi otázek se valná většina studentů (u šesti z nich více než dvě třetiny) vyjádřila, že příslušná oblast je součástí výuky příliš málo nebo dokonce vůbec. Opět u šesti z nich se více než 20 % studentů vyjádřilo, že se příslušná oblast nevyučuje vůbec. Protože se jedná o dosti podstatné součásti učitelské práce, jsou tyto údaje poměrně alarmující. Uvedme si výsledky pro tyto oblasti v samostatné tabulce 40.

Tabulka 40: Oblasti výuky učitelských programů, které jsou součástí studijního programu v příliš malé míře nebo vůbec (otázka q11)

Jsou následující oblasti součástí vzdělávání v rámci studijního programu, který nyní studujete?	ano, ale v nadměrné míře	ano v dostatečné míře	ano, ale příliš málo	ne, nejsou vůbec
Obsahová stránka některých nebo všech předmětů, které po absolvování vysoké školy plánují vyučovat	24,7	48,8	24,0	2,6
Didaktika některých nebo všech předmětů, které po absolvování vysoké školy plánují vyučovat	5,7	56,4	36,7	1,1
Obecná didaktika	10,7	62,7	24,9	1,7
Psychologie	10,7	57,5	30,5	1,4
Výuka v prostředí s různě nadanými žáky	1,4	19,8	49,5	29,3
Výuka v multikulturním či vícejazyčném prostředí	0,8	14,3	39,9	45,0
Výuka průřezových dovedností (např. kreativita, kritické myšlení a řešení problémů)	3,4	29,5	46,8	20,2
Využívání ICT (informační a komunikační technologie) ve výuce	2,6	30,8	45,7	20,9
Chování žáků a vedení třídy	1,7	20,6	49,1	28,6
Sledování pokroku a vědomostí žáků	1,4	29,5	39,7	29,4
Podpora a motivace žáků ke vzdělávání a k učení	3,1	36,2	44,3	16,4
Praxe ve škole/třídách (převážně řízená a reflektovaná: náslechová, asistentská, přímá výuka žáků apod.)	7,6	49,1	40,7	2,5

V dostatečné míře (případně v míře nadměrné) jsou součástí výuky podle studentů oblasti, které bychom mohli označit, jako naprosto základní pro výkon učitelské profese (obsah předmětů, didaktika obecná a předmětová, psychologie). Není zároveň asi příliš velkým překvapením, že speciálně u obsahové stránky některých nebo všech předmětů se celá čtvrtina studentů (24,7 %) vyjádřila, že se této oblasti věnuje příliš mnoho času. Naopak u celé další řady (většiny) aspektů výuky, které jsou v současné době velmi významné pro efektivní a kvalitní práci učitele (práce s nadanými žáky, výuka v multikulturním pro-

středí, chování žáků, sledování pokroku žáků apod.) jsou podle studentů součástí programů v příliš malé míře nebo dokonce vůbec ne.

Celkově tedy můžeme pohled studentů na průběh a obsah učitelských programů (na pedagogických i nepedagogických fakultách) vnímat jako spíše negativní. Celkově je s přípravou na budoucí povolání učitele spokojena necelá polovina studentů (47,4%), více než třetina (37,3 %) je nespokojena. Pouze u dvou aspektů studia (plánování výuky a oborová příprava) převažuje pozitivní hodnocení. Dvě třetiny studentů rovněž pokládají praxi ve školách za kvalitní, ale asi polovina považuje rozsah praxe za nedostatečný. Specifické a důležité oblasti výuky jsou součástí programů v příliš malé míře, nebo dokonce vůbec. Nejedná se sice o objektivní ukazatele kvality programů, ale o hodnocení studentů, nicméně to, jak studenti průběh studia vnímají, nepochybně ovlivňuje jejich motivaci po skončení studia skutečně nastoupit na učitelskou dráhu. S vědomím metodických rozdílů můžeme rovněž připomenout poměrně výrazné zhoršení postojů studentů mezi roky 2009 a 2022. Například celkově přípravu na povolání učitele hodnotilo pozitivně v roce 2009 69 % studentů, v roce 2022 už jen 47,4 %.

6. Závěry

V předchozím textu jsme představili analýzy dat ze šetření studentů vysokých škol (pedagogických programů na pedagogických i nepedagogických fakultách a také studentů neučitelských, ale pedagogických programů a nakonec i studentů ostatních – nepedagogických programů jako kontrolní vzorek). Šetření proběhlo na jaře roku 2022 a odpovídalo celkem 2174 studentů vysokých škol, přičemž úplně bylo vyplněno 1448 dotazníků. Do analýz byly v naprosté většině zařazeny dotazníky, kde byla vyplněna alespoň jedna otázka týkající se motivace ke studiu. Takových bylo 880 u studentů učitelských programů a 580 studentů neučitelských programů.

Protože kvalitní, efektivní a také stabilní vykonávání učitelské profese je spjata s vůlí a potřebou vykonávat právě tuto profesi, byla největší pozornost v analýzách věnována právě motivaci studentů k vykonávání této profese. Analyzovali jsme jak faktory (výroky v bateriích příslušných otázek v dotazníku), které motivují pozitivně, tak faktory, které naopak motivují negativně, tedy vlastně od učitelství odrazují. Na analýzu motivací navazovala zejména analýza dalších profesních plánů studentů a to i v souvislosti s převažujícími motivačními faktory, které je ke studiu učitelství vedou či od něho naopak odrazují.

Pozitivně motivující faktory jsme podle obsahové podobnosti rozčlenili do tří skupin, které jsme postupně nazvali **Obecná pozitivita** (faktory, které charakterizují spíše vnější pozitivní atributy učitelské profese – stabilní kariéra, prestiž, spolehlivý příjem, jistá práce), **Obsah** (faktory spojené s obsahem či charakterem učitelské profese – rozmanitá, tvořivá práce, osobní rozvoj, kontakt se světem mladých, zajímavá práce, věnování se oblíbenému oboru, sladění profesního a osobního života) a **Smysl** (faktory popisující určitou společenskou potřebnost, užitečnost nebo smysl učitelské profese). Podobně jsme do tří skupin rozčlenili i faktory, které od volby učitelské profese odrazují, nazvali jsme je: **Náročnost profese** (faktory jako vysoká náročnost, obtížný vstup do profese, nedostatečná připravenost, riziko vyhoření), **Sociální negativa** (postoje, které souvisejí s určitou nechutí k některému typu sociálních kontaktů – nechut' jednat s rodiči, nechut' pracovat s žáky bez zájmu o výuku, nechut' pracovat v učitelském kolektivu) a **Obecná negativa** (absence profesního a platového postupu, lepší uplatnění v jiné profesi, nízké platy, nízká prestiž). Toto rozčlenění nám umožnilo komplexnější interpretace, než postupná interpretace odpovědí na jednotlivé výroky. Popsané rozčlenění jsme testovali na získaných datech pomocí analýzy hlavních komponent, která vedla v zásadě ke stejným výsledkům jako obsahová analýza.

Studenti se nejdříve vyjadřovali obecně k motivačním faktorům lidí stát se učitelem a poté ke svým vlastním preferencím. Studenti učitelských programů neoceňovali příliš obecný prospěch z vykonávání učitelské profese (plat, prestiž apod.), ale **oceňovali samotný obsah vykonávání učitelské profese**. Preference studentů neučitelských programů byly podobné, ale v celkovém porovnání kladly odpovědi studentů učitelských programů na řadu faktorů větší důraz než studenti programů neučitelských. To se týkalo hlavně skupin motivačních faktorů Obsah a Smysl. **Pokud se studenti vyjadřovali ke svým vlastním preferencím, zůstávaly faktory popisující Obsah nejvýznamnějšími. U faktorů, které odrazují od volby učitelské profese, se výsledky obecného hodnocení podobaly výsledkům vlastních preferencí studentů. Všichni studenti se shodli, že nejvýznamnější jsou v tomto ohledu zejména faktory související s platovým ohodnocením, přičemž**

větší důraz na ně kladou studenti nepedagogických programů. Zde se zřejmě odráží přetrvávající povědomí veřejnosti o velmi nízkých platech učitelů. Studenti o skutečných platových poměrech neměli příliš realistické povědomí. Celých 70,3 % studentů učitelských programů a dokonce 75,7 % studentů neučitelských programů předpokládalo, že nástupní plat nepřevýší 30 000 Kč. Realistický odhad (mezi 30 a 35 tisíci) měla jen čtvrtina (24,1 %) studentů učitelských programů a 17,8 % studentů neučitelských programů. **Studenti učitelských programů pak jako nejvýznamnější odrazující faktory pak vidí zejména vše, co souvisí s náročností učitelské profese.** Ženy pak náročnost profese jako odrazující faktor vidí ještě vyostřeněji než muži.

Při pohledu na soubor motivů jako celek můžeme shrnout, že **studenti učitelských programů preferují** před studenty neučitelských programů jak **altruistické motivy (Smysl)**, byť pouze v obecné rovině, a **hlavně vnitřní motivy (Obsah)**, a to jak obecně, tak částečně pro své vlastní rozhodování. Studenti neučitelských programů by se naopak častěji rozhodovali spíše podle vnějších motivů (Obecná pozitiva). Tyto rozdíly mezi studenty učitelských programů ve srovnání se studenty programů neučitelských můžeme hodnotit pozitivně. Ti, co studují učitelské programy, dávají přednost vnitřním motivům a rovněž si více uvědomují důležitost motivů altruistických. To jsou motivy, které spíše vedou ke stabilitě při vykonávání profese. Naopak ti, kteří dávají přednost vnějším motivům (studenti neučitelských programů), by spíše inklinovali k opuštění profese. Ženy více než muži považují za důležité vnitřní motivy (Obsah) a altruistické motivy (Smysl). Mezi studenty pedagogických a nepedagogických fakult (učitelských programů) není z hlediska celkové motivace významných rozdílů.

Pokud jde o odrazující faktory, pak **studenti učitelských programů viděli daleko silněji** než jejich kolegové studující neučitelské programy všechny **důvody ze skupiny Náročnost profese** a to jak obecně, tak podle svých vlastních preferencí. Přičemž je tento postoj ještě silnější u žen než u mužů. Zřejmě se zde odráží určitá zkušenost, kterou už studenti učitelských programů získali, ať už během studia a praxe, nebo při reálném vykonávání profese učitele (ti, kteří si doplňují svou pedagogickou kvalifikaci).

Studenti učitelských programů, kteří se připravují na pozici učitele na prvním stupni základních škol, vidí učitelství jako svou celoživotní dráhu bezmála v polovině případů (48 %) oproti ostatním studentům učitelských programů, kterých je se stejnou profesní vyhlídkou jen třetina. U studentů, kteří budou moci vyučovat na druhém stupni základní školy, je tento podíl menší, učitelství se chce věnovat celý život 41 % z nich, naopak polovina z nich by při učitelství uvažovali také o jiné profesi.

Z dat, která máme k dispozici i z roku 2009 (nezapomínejme ale, že neporovnáváme totožné skupiny studentů), můžeme usoudit, že **mezi lety 2009 a 2022 se zvýšila tendence studentů pedagogických fakult plánovat celoživotní uplatnění v učitelské profesi.** Naopak oslabila tendence uvažovat o učitelské profesi jako o uplatnění, které je sice možné, ale není preferované. Ve srovnání s rokem 2009 se také **posunuly rozdíly mezi studenty a studentkami.** Zatímco v roce 2022 jsme zaznamenali poměrně slabé rozdíly, v roce 2009 se profesní plány studentů a studentek významně odlišovaly. V roce 2009 měly ženy oproti mužům silnější tendenci chtít se věnovat učitelskému povolání celý život (34 % oproti 25 % u mužů).

Obdobné závěry o profesních představách jsou možné také v případě druhé skupiny, a to studentů nepedagogických fakult/oborů. Výsledky naznačují poměrně **výrazný nárůst ochoty věnovat se v budoucnu učitelství.**

Učitelství mezi studenty nepedagogických fakult/oborů. Tito studenti jsou tak více než v minulosti otevřenější vůči možnosti uplatnit v učitelství profesí. Obdobně jako u studentů pedagogických fakult se v roce 2009 ukazují výraznější rozdíly dle pohlaví. Zatímco ochota někdy v budoucnu se věnovat učitelství se v roce 2022 nelišila podle pohlaví, v roce 2009 měli studenti významně vyšší tendenci tuto možnost odmítat (rozhodně ji vyloučilo 41 % studentů, ale pouze 26 % studentek). Souvislost mezi ochotou v budoucnu učit a věkem studentů byla v obou výzkumných letech podobná.

Zajímavý a velmi důležitý je pohled na to, jak se různé skupiny důvodů pro volbu učitelství profesí promítají do dalších profesních plánů studentů. Studenti, kteří se řídí se ve své volbě k výkonu učitelství povolání silně instrumentálními důvody patřícími mezi **Obecná pozitiva**, mají vyšší sklon vnímat učitelství jako možnou, ale nikoli preferovanou kariéru, a uvažovat vedle učitelství také o jiných příležitostech.

Důvody ze skupiny **Obsah a Smysl** jsou pak s kariéru s vyhlídkami provázané v opačném směru. Studenti, kteří přikládají vysokou váhu důvodům ze skupiny **Obsah** (vnitřní motivace), mají větší tendenci vidět učitelství jako celoživotní kariéru a méně jako nepreferovanou profesní možnost. Naopak studenti, pro které je obsah učitelství práce méně významným motivačním faktorem, jsou sice učitelství ochotni vykonávat, ale upřednostnili by jinou dráhu. Oceňování těchto charakteristik učitelství se tak jeví zvláště podstatné pro to, aby učitelství bylo pro studenty nejen profesní dráhou, kterou mohou vykonávat, ale také povoláním, které preferují ve srovnání s jinými.

Podobně vyšší důležitost přikládána důvodům ze skupiny **Smysl** (altruistické motivy) posiluje vnímání učitelství jako celoživotní dráhy, a naopak je spjata s nižší tendencí zvažovat při vykonávání učitelství povolání také jiné varianty. **Vysoký důraz na altruistické aspekty učitelství profesí tak představuje hlavní dělítko mezi studenty, kteří plánují věnovat se učitelství po celý život, a těmi, kteří ho plánují vykonávat, ale zároveň by při vhodné příležitosti uvažovali o jiné profesi.**

Pokud jde o odrazující faktory, pak platí, že studenti učitelství, kteří vůbec neplánují pracovat jako učitelé, vnímají výrazněji obecná a sociální negativa učitelství profesí. Studenti, kteří mají učitelství jako tolerovatelnou, ale nepreferovanou kariéru, vnímají jako problémy především obecná negativa učitelství profesí a její náročnost.

Také u studentů neučitelství a nepedagogických programů sledujeme tendenci, že výrazný význam přikládají důvodům ze skupiny **Obecná pozitiva** se pojí s menší tendencí k ochotě učit. Tedy studenti, u nichž se mezi nejdůležitějšími důvody k volbě učitelství povolání objevují tyto faktory, častěji deklarují, že by rozhodně či spíše nebyli ochotni v budoucnu vyučovat. Naopak pokud se studenti ve svém hypotetickém rozhodování orientují silně podle důvodů ze skupiny **Obsah**, jsou k učení v budoucnu přístupnější. Podobná, ale slabší souvislost se projevuje v případě důvodů ze skupiny **Smysl**.

Pokud jde opět o odrazující faktory, u studentů neučitelství se ukázalo, že primárními bariérami, které jsou spojeny s neochotou vykonávat v budoucnu případně učitelství povolání u těchto studentů, není náročnost této profesí, ale faktory z oblasti obecných a sociálních negativ.

Pokud bychom nakonec rozhodnutí studentů nastoupit do učitelství hodnotili pouze podle jejich očekávání ohledně platového ohodnocení, pak bez ohledu na nejvýznamnější motivační či naopak odrazující faktory je celých devět desetin ze studentů učitelství ochotno nastoupit na místo učitele za plat obdobný reálnému nástupnímu platu či dokonce za plat nižší. U studentů neučitelství je podíl takových studentů logicky nižší, přesto však stále poměrně vysoký. Za plat do 35 000 Kč by bylo ochotno jít učit 61,6 % z nich.

Motivací studentů ke studiu učitelství a k jejímu vykonávání po ukončení studia jsme v prezentovaných analýzách věnovali velký prostor. Je celkem zřejmé, že konečnou motivaci nastoupit jako učitelé po studiu ovlivňuje i samotný obsah a průběh studia, poměry na fakultě, průběh praxe apod. **Přípravu na povolání učitele hodnotí pozitivně pouhá necelá polovina studentů** učitelství (47,4 %). Je to výrazný propad oproti roku 2009, kdy takových studentů bylo 69 %. Pouhé dvě oblasti výuky z celkem osmi zkoumaných hodnotí nadpoloviční polovina studentů pozitivně. Jedná se o oborovou teoretickou přípravu a o schopnost plánovat výuku. Zhruba polovina studentů hodnotí rozsah praxe na školách jako nedostatečnou, druhá polovina naopak za dostatečnou. Dvě třetiny studentů pokládají praxi za kvalitní.

Nepříliš povzbudivý obrázek o pohledu studentů na průběh studia dokreslí i pohled na rozsah jednotlivých oblastí studia. V dostatečné či nadměrné míře jsou součástí výuky podle studentů pouze oblasti základní pro výkon učitelství (obsah předmětů, didaktika obecná a předmětová, psychologie). Naopak u většiny aspektů výuky, které jsou v současné době velmi významné pro efektivní a kvalitní práci učitele (práce s nadanými žáky, výuka v multikulturním prostředí, chování žáků, sledování pokroku žáků apod.) jsou podle studentů součástí programů v příliš malé míře nebo dokonce vůbec ne.

7. Přílohy

V rámci šetření byly použity 3 dotazníky pro různé skupiny studentů:

Dotazník pro studenty pedagogických fakult (<https://pages.pedf.cuni.cz/nedostatekucitelu/files/2023/05/Dotaznik-pro-studenty-VS-ucitelske-i-neucitelske-SP-na-pedagogickych-fakultach-001.pdf>)

Dotazník pro studenty pedagogických oborů na nepedagogických fakultách (<https://pages.pedf.cuni.cz/nedostatekucitelu/files/2023/05/Dotaznik-pro-studenty-VS-pedagogicke-SP-na-nepedagogickych-fakultach-002.pdf>)

Dotazník pro studenty nepedagogických oborů na nepedagogických fakultách (<https://pages.pedf.cuni.cz/nedostatekucitelu/files/2023/05/Dotaznik-pro-studenty-VS-nepedagogicke-SP-na-nepedagogickych-fakultach-003.pdf>)

